

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Kamila Zachrlová

**OZNAMOVÁNÍ TRESTNÝCH ČINŮ
A JEHO KRIMINOLOGICKÝ VÝZNAM**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 25. 02. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 281 798 znaků včetně mezer.

.....
Kamila Zachrlová

V Praze dne 25. 02. 2019

Poděkování

Mé poděkování patří JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, za vstřícnost, cenné připomínky a rady. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat JUDr. Janu Sladkému za velmi podnětný rozhovor na téma této diplomové práce. A dále bych chtěla rovněž poděkovat své rodině a přátelům za podporu při psaní této práce i v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod	1
1 Role oznamování trestných činů v trestním řízení.....	4
1.1 Postup při přijímání podnětů k zahájení trestního stíhání jako součást postupu před zahájením trestního stíhání	6
1.2 Podněty k trestnímu stíhání	7
1.3 Trestní oznámení a jeho náležitosti.....	8
1.4 Jak lze podat trestní oznámení?.....	12
1.5 Specifika podávání ústního trestního oznámení.....	15
1.6 Postup po podání trestního oznámení aneb prvotní vyřízení podnětu.....	16
1.6.1 Uložení věci ad acta	18
1.7 Objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (prověřování).....	19
1.8 Způsob vyřízení věci před zahájením trestního stíhání	20
2 Oznamovatelé, poškození, oběti a jejich práva v souvislosti s oznamováním trestných činů	22
2.1 Oznamovatel	22
2.2 Poškozený	22
2.2.1 Zásada zajištění práv poškozeného	22
2.2.2 Práva poškozeného	23
2.2.3 Poučení o právech poškozeného.....	24
2.2.4 Pojem poškozený.....	25
2.3 Oběť trestného činu.....	25
2.4 Právo oznamovatele na efektivní vyšetřování	26
3 Oznámení vlastního trestného činu	29
4 Zneužití institutu trestního oznámení.....	32
4.1 Jak dochází ke zneužití trestního oznámení?	32
4.2 Trestný čin křivé obvinění podle § 345 tr. zák.....	34
4.3 Odpovědnost za újmu způsobenou zneužitím institutu trestního oznámení	36
5 Oznamovací povinnost	39

5.1	Nepřekážení a neoznámení trestného činu	41
5.1.1	Trestný čin nepřekážení trestného činu dle § 367 tr. zák.	42
5.1.2	Trestný čin neoznámení trestného činu dle § 368 tr. zák.	42
5.2	Kolize povinnosti zachovávat mlčenlivost a oznamovací povinnosti ve zdravotnictví	43
6	Latentní kriminalita	48
6.1	Vymezení pojmu latentní kriminalita.....	48
6.2	Tzv. černá a šedá čísla kriminality, přirozená a umělá latence	49
6.3	Proč je třeba se zajímat o latentní kriminalitu?	50
6.4	Řešení nedostatků oficiálních statistik s ohledem na latentní kriminalitu.....	52
7	Výzkum latentní kriminality	55
7.1	Viktimologické výzkumy.....	57
7.2	Srovnání výzkumů realizovaných v ČR z hlediska oznamování trestných činů jejich obětí	59
7.3	Self-reports	63
7.4	Další zdroje informací o latentní kriminalitě	66
8	Charakteristické rysy vybraných druhů kriminality s ohledem na jejich latenci	68
8.1	Kriminalita mládeže.....	68
8.2	Sexuální kriminalita	70
8.3	Počítačová kriminalita.....	73
8.4	Domácí násilí	74
8.4.1	Výzkum zaměřený na ženy v azylových domech	76
8.4.2	Domácí násilí páchané na seniorech.....	76
8.5	Korupce se zaměřením na současnou právní úpravu ochrany oznamovatelů v ČR	77
8.6	Drogová kriminalita	79
9	Kriminologický význam oznamování trestných činů	82
9.1	Faktory ovlivňující rozhodnutí občana, zda oznámí trestný čin.....	83
9.2	Ochota oznamovat trestné činy a její vliv na vývoj kriminality.....	85
10	Role oběti při oznamování trestných činů	87
10.1	Problematika sekundární viktimizace	87
10.2	Prevence dopadu sekundární viktimizace	90
10.3	Průběh viktimizace a její vliv na oznamování trestného činu jeho obětí	91

10.4	Dilema oběti a motivační konflikt.....	93
10.5	Jednání s obětí při oznamování trestného činu.....	95
10.6	Syndrom falešné viktimizace	96
10.7	Význam viktimologie pro trestní právo	99
10.7.1	Soukromá žaloba v trestním právu	99
10.7.2	Souhlas poškozeného s trestním stíháním	100
	Závěr	104
	Příloha: Poučení poškozeného - oběti trestného činu v trestním řízení.....	112
	Seznam zkratek	115
	Seznam použitých zdrojů	117
	Oznamování trestných činů a jeho kriminologický význam	124
	Crime Reporting and its Significance in Criminology	126

Úvod

Ačkoliv je oznamování trestných činů formou trestního oznámení ve společnosti poměrně medializované téma, panuje kolem tohoto institutu spousta mýtů, které spočívají především v domněnkách, že podáním trestního oznámení se zahajuje trestní řízení nebo že ten, na koho bylo trestní oznámení podáno, je již skoro odsouzeným pachatelem. Na druhou stranu oznamovatel a oběť trestného činu mohou svým podnětem skutečně iniciovat trestní řízení, čímž dočasně a situačně přijímají funkci neformálního agenta kontroly zločinnosti.¹

Prvním hlavním cílem této práce je tedy především zhodnocení právní úpravy oznamování trestných činů, obzvláště pak snaha o komplexní shrnutí institutu trestního oznámení a jeho funkce v trestním řízení od jeho podávání po jeho vyřízení před zahájením trestního stíhání a dále také, jak se celkově problematika oznamování trestných činů promítla do českého trestního práva.

Na druhou stranu je ale třeba počítat s tím, že ne každý, kdo má důvod podat trestní oznámení, tak také učiní a zároveň ani stát jakožto formální agent zločinnosti není schopen zjistit všechny trestné činy. Jak praví Kaiser²: „Ne všechny trestné činy jsou odhaleny, z odhalených ne všechny jsou oznámeny, a z oznámených deliktů ne všechny jsou souzeny.“

Druhým hlavním cílem této práce je pak zanalyzovat problematiku oznamování trestných činů v kriminologii, zejména popsat specifika latentní (skryté) kriminality, která bývá téměř opomíjena jak v odborné literatuře, tak v oficiálních statistikách o kriminalitě, a to i přesto, že je její význam v kriminologii velmi důležitý. Dále pak popsat roli oběti trestného činu při oznamování, neboť právě u oběti trestného činu je největší předpoklad, že zrovna ona půjde tento trestný čin oznámit.

Samotná práce je rozdělena do deseti kapitol, které v sobě zahrnují oba výše uvedené stěžejní cíle této práce. První část práce se tedy zaměřuje na trestněprávní úpravu oznamování trestných činů v České republice, druhá část práce se zabývá problematikou oznamování trestných činů v kriminologii, přičemž obě části se prolínají zejména v tom smyslu, jak se kriminologické poznatky o této problematice promítají do právního řádu.

První kapitola charakterizuje roli oznamování trestných činů v trestním řízení. Zejména se pak zabývá otázkou, jaké postavení má postup při přijímání podnětů k zahájení trestního stíhání v trestním řízení. Následně se zabývá samotnými aspekty postupu při přijímání těchto podnětů, především trestním oznámením, jeho náležitostmi, možnostmi způsobu podání

---

¹ KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 139.

² KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 153.

trestního oznámení, dále pak postupem OČTŘ, který následuje po podání trestního oznámení, jenž zahrnuje prvotní vyřízení podnětu, objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a také způsoby vyřízení věci před zahájením trestního stíhání. V této kapitole upozorňuji na problematiku uložení věci ad acta, která není upravena trestním řádem.

Druhá kapitola má za cíl shrnout nejdůležitější práva, která mají oznamovatel, poškozený a oběť v souvislosti s oznamováním trestných činů, přičemž se zaměřuje na rozdílnost mezi poškozeným a obětí, a to jak samotných pojmů, tak i jejich práv. V této kapitole chci také upozornit na problematiku poučování poškozeného, popř. oběti, o jejich právech při podávání trestního oznámení. Dále se v této kapitole budu zabývat otázkou, v čem spočívá právo oznamovatele na efektivní vyšetřování.

Ve třetí kapitole bych se chtěla věnovat výhodám oznámení trestného činu jeho pachatelem, které jsou zakotveny v trestním zákoníku jako polehčující okolnost, zánik trestní odpovědnosti pachatele za přípravu zvláště závažného zločinu nebo za pokus trestného činu, zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí; a dále odpovědět na otázku, zda je možné považovat za důkaz skutečnosti uvedené v trestním oznámení učiněné pachatelem, jestliže po sdělení obvinění pachatel odmítne vypovídat.

Čtvrtá kapitola má za cíl upozornit na problematiku zneužití institutu trestního oznámení, především na způsoby, jakými dochází ke zneužití a na odpovědnost za zneužití trestního oznámení v podobě trestní odpovědnosti za trestný čin křivé obvinění a občanskoprávní odpovědnosti za újmu způsobenou zneužitím trestního oznámení.

Pátá kapitola se zabývá oznamovací povinností, tedy odpovídá na otázku, zda existují nějaké případy, kdy je povinnost trestný čin oznámit. V této kapitole rozdělují oznamovací povinnost v českém právním řádu na obecnou oznamovací povinnost, která je stanovena v trestním zákoníku v podobě trestného činu nepřekažení trestného činu podle § 367 tr. zák. a neoznámení trestného činu podle § 368 tr. zák., a zvláštní oznamovací povinnost státních orgánů. Dále je tato kapitola zaměřena na otázku, jak koresponduje oznamovací povinnost s povinnou mlčenlivostí, kterou mají některé subjekty stanovenou zákonem, zejména pak zdravotní pracovníci.

V šesté a zároveň první kapitole kriminologicky zaměřené části mé práci se věnuji latentní (skryté) kriminalitě jako jevu, který je souhrnným názvem pro tu část kriminality, která nebyla oznámena, ani nevyšla najevo jinak, a není tudíž předmětem trestního řízení. Latentní kriminalita, ať už je její míra u jednotlivých druhů deliktů menší či větší, není ze své podstaty ani zahrnována do oficiálních statistik o kriminalitě. V této kapitole bych se tedy pokusila

shrnout důvody, proč bychom se měli o latentní kriminalitu zajímat, dále vymezím nejdůležitější pojmy související s latentní kriminalitou a také nedostatky oficiálních statistik, které s latentní kriminalitou souvisejí.

Sedmá kapitola pojednává o tom, jak se dá odhadovat míra latence, tedy o výzkumech latentní kriminality, přičemž se zaměřuje podrobněji na viktimologické výzkumy a self-reports. Dále má tato kapitola za cíl shrnout poznatky ohledně oznamování trestných činů zejména jejich oběťmi, které vyplynuly z výzkumů realizovaných v ČR.

Osmá kapitola má za cíl charakterizovat latentní rysy vybraných druhů kriminality, které mají všechny společné to, že je míra latence u nich velmi vysoká, avšak u každého je to z jiného, pro mě zajímavého, důvodu.

Devátá kapitola navazující na předchozí kapitoly shrnuje význam oznamování trestných činů v kriminologii, má tedy za cíl odpovědět na otázky, co ovlivňuje rozhodnutí občanů oznámit či neoznámit trestný čin, proč se některé trestné činy oznamují více a některé méně, přičemž specifickým faktorům u obětí trestných činů se věnuji v desáté kapitole. Dále má odpovědět na otázku, jaký vliv má ochota občanů oznamovat trestné činy na vývoj kriminality.

Desátá a zároveň poslední kapitola poukazuje na to, jakou má roli při oznamování trestného činu jeho oběť. Tato kapitola nastiňuje problematiku sekundární viktimizace, jejíž zdrojem jsou orgány činné v trestním řízení, dále odpovídá na otázky, jak oběť vnímá potřebu oznámit trestný čin, proč oběti trestné činy neoznamují, popř. proč je neoznamují ihned po události, a také shrnuje zásady, jak jednat s obětí při oznamování trestného činu. V této kapitole se rovněž věnuji syndromu falešné viktimizace, který je doposud ne příliš prozkoumaným fenoménem. Na závěr se zaměřuji na otázku, zda může oběť ovlivnit trestní řízení i jiným způsobem, než je podání trestního oznámení.

1 Role oznamování trestných činů v trestním řízení

V trestním právu procesním je podání trestního oznámení nebo podle § 158 odst. 1 trestního řádu také „oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin“, nazýváno jako postup při přijímání podnětů k zahájení trestního stíhání.

Základní zákonnou oporou postupu při přijímání podnětů k zahájení trestního stíhání je ustanovení § 158 odst. 1 tr. ř., podle něhož orgány činné v přípravném řízení musí učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřujících ke zjištění jeho pachatele. Těmito orgány činnými v přípravném řízení jsou policejní orgán a státní zástupce, kteří jsou spolu se soudem orgány činnými v trestním řízení podle § 12 odst. 1 tr. ř. (dále jako OČTŘ).

Toto ustanovení je projevem iniciační funkce postupu před zahájením trestního stíhání, kdy policejní orgán a státní zástupce mají povinnost odhalovat na základě vlastní činnosti skutečnosti nasvědčující, že byl spáchán trestný čin, dále mají rovněž povinnost přijímat a zabývat se trestními oznámeními a dalšími podněty k trestnímu stíhání (např. od operativních a pátracích orgánů, kontrolních orgánů nebo z hromadných sdělovacích prostředků³), následně mají povinnost poučit oznamovatele o odpovědnosti za vědomě nepravdivé údaje, a pokud o to požádá, tak do jednoho měsíce od oznámení jej vyrozumět o učiněných opatření (§ 158 odst. 1, 2 tr. ř.). A dále formálně zahájit trestní řízení sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř. nebo dalšími způsoby dle trestního řádu.⁴

Státní zástupce i policejní orgán jsou povinni organizovat svou činnost tak, aby účinně přispívali ke včasnosti a důvodnosti trestního stíhání (§ 157 odst. 1 tr. ř.). Hlavním a všeobecným úkolem státního zástupce je dozor nad zachováním zákonnosti po celou dobu průběhu přípravného řízení (§ 174 odst. 1 tr. ř.), naopak policejnímu orgánu je svěřeno praktické provádění celého postupu před zahájením trestního stíhání.⁵

Šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících k tomu, že byl spáchán trestný čin, provádí policejní orgán v převažující míře podle zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky, nikoliv podle trestního řádu, neboť úprava postupu před zahájením trestního stíhání vychází z toho, že momentem oddělujícím od sebe šetření podle zákona o PČR a podle trestního řádu je sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení. Ustanovení § 158 odst. 1 tr. ř. je tak možno chápat jako zdůraznění povinnosti policejního orgánu postupovat aktivně v rámci

³ ŠÁMÁL, P., a kol. *Trestní řád II. §157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1939.

⁴ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 484.

⁵ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 490.

postupu ve fázi před sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, také po jeho sepsání a nevyčkávat podání trestního oznámení.⁶

Ustanovení § 158 odst. 1 tr. ř. je svojí povahou rozvedením zásady oficiality, která je obecně zakotvena v § 2 odst. 4 tr. ř. Podle zásady oficiality jsou OČTŘ povinny postupovat v trestním řízení z úřední povinnosti (*ex officio*). To znamená, že OČTŘ jsou povinny provést určitý procesní úkon, jsou-li pro to dány zákonné podmínky a nemohou od jeho provedení upustit, ani pokud si to některé subjekty (např. poškozený, obviněný) nepřejí. Výjimkou z této zásady je institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním podle § 163 tr. ř. (podrobněji viz. kapitola 10).⁷

Zásada oficiality však neznamená, že by zákon nepočítal s iniciativou dalších subjektů, která je naopak ze strany občanů či institucí vítanou, například pokud podávají trestní oznámení, která jsou stěžejním způsobem, jakým se OČTŘ dozvídají o trestných činech.⁸

Ve vztahu k zahájení trestního řízení je konkretizací zásady oficiality zásada legality. Zásada legality vyjadřuje povinnost státního zástupce stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví (§ 2 odst. 3 tr. ř.). Z § 157 odst. 1 nebo § 158 odst. 1, 2, 3 tr. ř. lze systematickým výkladem dovodit, že stejnou povinnost má také policejní orgán. OČTŘ nesmějí provádět žádnou selekci případů podle volného uvážení, ve všech případech musí postupovat stejně.

Povinnost stíhat má řadu dílčích kroků orgánů v přípravném řízení zahrnující povinnost činit opatření k odhalení trestných činů a ke zjištění jejich pachatelů (§ 158 odst. 1 tr. ř.), přijímat oznámení o trestných činech (§ 158 odst. 2 tr. ř.), objasňovat a prověřovat skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 158 odst. 3 tr. ř.) a povinnost zahájit trestní stíhání (§ 160 odst. 1 tr. ř.) kromě výjimek, kdy trestné činy nesmí být stíhány (např. § 163 tr. ř.- neudělení souhlasu poškozeného, nepřipustnost trestního stíhání podle § 11 tr. ř.) nebo kdy mohou, ale nemusí být stíhány (např. z důvodu neúčelnosti podle § 172 odst. 2 tr. ř.).⁹

---

⁶ ŠÁMÁL, P., a kol. *Trestní řád II. §157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1939.

⁷ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA T., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 96.

⁸ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 101.

⁹ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 102-103.

1.1 Postup při přijímání podnětů k zahájení trestního stíhání jako součást postupu před zahájením trestního stíhání

Postup před zahájením trestního stíhání (Hlava devátá trestního řádu) se stal součástí přípravného řízení podle § 12 odst. 10 tr. ř. novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., čímž se z dřívějšího tzv. předprocesního stadia stalo fakticky procesním. Toto nové pojetí přináší větší efektivitu a zrychlení řízení, a zároveň zvýšení úlohy a dosahu dozoru státního zástupce posiluje garanci ochrany práv a svobod, zásada legality se tak uplatňuje od počátku trestního řízení.¹⁰

Přípravné řízení je pak prvním stádiem trestního řízení, jehož cílem je prověřit podezření ze spáchání trestného činu, opatřit podklad pro podání obžaloby, zabránit neodůvodněnému postavení obviněného před soud a usnadnit provedení hlavního líčení.¹¹

Postup před zahájením trestního stíhání se až na některé odchylky užije také v řízení v trestních věcech mladistvých (§ 1 odst. 1, 3 ZSVM) a v řízení proti právnickým osobám, není-li to z povahy věci vyloučeno (§ 1 odst. 1, 2 TOPO).

Hlavním účelem postupu před zahájením trestního stíhání je objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřujících k odhalení jeho pachatele, aby policejní orgán na základě vlastních poznatků, trestních oznámení nebo podnětů jiných osob a orgánů mohl rozhodnout o zahájení trestního stíhání (§ 158 odst. 1 tr. ř.). Řeší se zde tedy základní otázka: bude o skutku, jenž je předmětem podnětu, zahájeno trestní stíhání, tedy bude se konat trestní řízení, nebo bude s podnětem naloženo jiným způsobem?¹²

Postup před zahájením trestního stíhání lze podle Šámala¹³ formálně rozdělit do těchto kroků:

1. Podněty k trestnímu stíhání,
2. prvotní vyřízení podnětu,
3. objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin neboli zkráceně prověřování,
4. skončení prověřování.

---

¹⁰ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 483.

¹¹ FENYK, J., ČÍSAŘOVÁ, D., GRÍVNA T., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 475.

¹² ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 484.

¹³ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 493.

Chmelík¹⁴ dělí postup před zahájením trestního stíhání na dva úseky prověřování před zahájením trestního stíhání. Prvním úsekem je postup podle § 158 odst. 1, odst. 2 tr. ř. a druhým je postup po sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř., přičemž podle Chmelíka úkony prováděné v prvním zmíněném úseku zpravidla nebudou považovány za procesní úkony použitelné před soudem (v praxi ve většině případů ani nejsou procesní povahy).

Postup podle § 158 odst. 1, odst. 2 tr. ř., tedy činnost policejního orgánu při přijímání podnětů k zahájení trestního stíhání, je v rámci trestního řízení řazen do postupu před zahájením úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř., který je v současné době chápán jako jedna z předsoudních fází trestního řízení.¹⁵

1.2 Podněty k trestnímu stíhání

Podnět k zahájení úkonů trestního řízení je pramen, ze kterého se státní zástupce nebo policejní orgán dozvídá o podezření ze spáchání trestného činu. Podnět může jednat vyjít od samého státního zástupce či policejního orgánu, a jednat může přijít zvenčí v podobě trestního oznámení či jiného podnětu.¹⁶

Podle § 158 odst. 2 tr. ř. je státní zástupce a policejní orgán povinen přijímat oznámení o skutečnostech nasvědčujících, že byl spáchán trestný čin.

Státní zástupce je na základě principu legality povinen zabývat se všemi poznatky, které svědčí o podezření ze spáchání trestného činu a učinit všechna opatření, aby bylo rozhodnuto o trestním stíhání. Za oznámení podle § 158 odst. 2 tr. ř. je nutno považovat veškeré podněty bez ohledu na jejich formu a na to, zda se o nich dozvěděl zvenčí (např. z medií) nebo z vlastní činnosti (čl. 13 odst. 3 POP NSZ č. 8/2009).

Policejnímu orgánu vyplývá povinnost opatřovat si vlastní poznatky o spáchaných trestných činech z § 158 odst. 1 tr. ř. spolu s § 2 a § 69 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR. Podle Šámala¹⁷ by ideálem bylo, kdyby podstatným zdrojem informací policejního orgánu byly výsledky vlastní operativní činnosti, nikoliv aby spoléhal pouze na informace zvenčí. Toto vyjadřuje i trestní řád tím, že trestní oznámení nestaví v § 158 odst. 1 na první místo na rozdíl od vlastních poznatků policejního orgánu.

---

¹⁴ CHMELÍK, J., et al. *Trestní řízení*. Praha: Aleš Čeněk, 2014, s. 309.

¹⁵ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 457.

¹⁶ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 507.

¹⁷ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 493.

Nicméně podle mého názoru záleží na druhu trestné činnosti, ne u všech trestných činů je možné, aby podstatným zdrojem informací policie byly podněty získané vlastní činností. Jsou trestné činy, jejichž pravděpodobnost odhalení velmi závisí na aktivitě policie a bude o nich podáváno minimum trestních oznámení. Typicky jde například o řízení motorových vozidel navzdory zákazu (tedy trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) tr. zák.) nebo o řízení pod vlivem návykové látky (ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 tr. zák.), zde bude záviset zejména na hlídkové činnosti policie tím, že bude zastavovat vozidla a kontrolovat řidiče¹⁸. Dalším příkladem toho, kdy míra odhalených trestných činů bude vycházet z intenzity operativní činnosti policie, je drogová trestná činnost (podrobněji viz. kapitola 8). Na druhou stranu jsou trestné činy, jejichž stíhání bude záviset zpravidla na aktivitě potenciálních oznamovatelů. Typickým příkladem může být trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 tr. zák., zde tedy bude záležet, zda se matky, popř. někdo jiný, budou obracet na OČTŘ s trestním oznámením. Těžko si lze představit situaci, kdy by se policejní hlídky na ulici dotazovaly kolemjdoucích, zda se u nich v rodině platí výživné.

Otázkou je, od kterého okamžiku příslušník Policie ČR začíná plnit úkoly OČTŘ a musí se tudíž výhradně řídit postupem podle trestního řádu? V případě vnějších podnětů je nutno za tento moment považovat okamžik, kdy mohl policejní orgán poprvé učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu a následně zahájit úkony trestního řízení.¹⁹

1.3 Trestní oznámení a jeho náležitosti

Z výše uvedeného vyplývá, že trestní oznámení je jedním z podnětů, ze kterých se OČTŘ dozvídají o spáchání trestného činu.

Trestní oznámení je specifický druh podání v trestním řízení, které je charakteristické tím, že není v žádném právním předpise komplexně upraveno jako je tomu například u obžaloby (§ 176 an. tr. ř.) nebo odvolání (§ 245 an. tr. ř.).

Některé náležitosti a způsoby vyřizování trestního oznámení jsou pak stanoveny zejména v trestním řádu, zákoně o státním zastupitelství a zákoně o PČR, dále pak v interních aktech státního zastupitelství a Policie ČR.

Podle § 59 odst. 4 tr. ř. platí, že pokud zákon pro podání určitého druhu nevyžaduje další náležitosti, musí být z podání patrné, **kterému OČTŘ** je určeno, **kdo** je činí (identifikační údaje oznamovatele, tedy jméno, příjmení, datum narození, doručovací adresa), **které věci** se týká a **co sleduje**, a musí být **podepsáno a datováno**. V případě zjištění nedostatků je

---

¹⁸ Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

¹⁹ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 493-494.

oznamovatel vyzván k jejich odstranění, avšak pokud není oznamovatel znám, nebo nejsou-li nedostatky ve stanovené lhůtě odstraněny, nemá to na trestní oznámení vliv. Na základě zásady legality se OČTŘ musí zabývat všemi podněty, ze kterých vyplývá podezření ze spáchání trestného činu, tedy i ty, které nejsou např. podepsány.

V případě nejasných či neúplných podání ve smyslu § 16a odst. 2 ZSZ, jsou podatelé vyzváni k doplnění, přičemž anonymní podání jsou prošetřena jen tehdy, pokud obsahují dostatečné údaje pro to, aby jejich obsah bylo možno prověřit. Jinak se podání bez opatření založí.

Další náležitosti trestního oznámení kromě výše zmíněných nejsou nikde specifikovány, nicméně existují obecná doporučení, **co by trestní oznámení obsahovat mělo**. Jde zejména o²⁰:

- Popis skutku (co nejpřesnější popis toho, co se stalo).
- Místo spáchání skutku (kde k tomu došlo).
- Doba spáchání skutku (kdy k tomu došlo).
- Popis jednání všech zúčastněných osob (jak k tomu došlo).
- Popis použitých zbraní a nástrojů, jimiž byl trestný čin spáchán.
- Motiv pachatele (proč se podle oznamovatele trestný čin stal).
- Následky trestného činu pro oběť (např. újma na zdraví, majetku).
- V případě, že chce být oznamovatel vyrozuměn o učiněných opatření ve věci, uvede v oznámení např. „Přeji si být vyrozuměn o výsledku šetření v této záležitosti.“

Podání se posuzuje vždy podle svého obsahu (§ 59 odst. 1 tr. ř.), účelem trestního oznámení je informovat OČTŘ o trestném činu, který se stal (popř. se teprve stane), z toho důvodu **za trestní oznámení nebývají považovány zejména**²¹:

- Podání, které ani po případném doplnění neobsahují údaje, z nichž lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, a to i přesto, že oznamovatel prohlašuje, že o trestný čin jde nebo jej výslovně za trestný čin označil.
- Podání, která nejsou podatelem podepsaná (i ty učiněná elektronickou poštou, pokud nemají předepsané náležitosti). Tyto se posuzují jako jiné podněty, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu.

---

²⁰ Článek na téma oznámení trestného činu na internetové stránce Policie ČR [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/oznameni-trestneho-cinu.aspx>

²¹ č. 13 POP NSZ č. 8/2009 a čl. 31odst. 2 ZPPP č. 30/2009

- Podání, která jsou sice označena za trestní oznámení, ale svojí povahou jsou řádné nebo mimořádné opravné prostředky podle tr. ř., stížnosti na průtahy při plnění úkolů státního zastupitelství nebo na nevhodné chování státního zástupce.
- Podání vyjadřující nespokojenost s postupem státního zástupce nebo s rozhodnutím soudu.
- Podněty k dohledu v soustavě státního zastupitelství.
- Podání, jimiž se podatel domáhá nároků občanskoprávních.
- Podání směřující proti svědkům, znalcům, tlumočnickům a osobám, které podaly vysvětlení pro obsah jejich výpovědí, vysvětlení, znaleckých posudků, odborných vyjádření a tlumočnických úkonů, v době, kdy ve věci, v níž byly tyto úkony provedeny, ještě nebylo skončeno trestní stíhání a není důvod uvedené údaje samostatně prověřit.

Příkladem může být situace, kdy obviněný v průběhu řízení podává trestní oznámení na svědka s tím, že křivě vypovídá o spáchání trestného činu obviněným. Tato situace bývá vyhodnocována jako součást obhajoby, a dokud neskončilo trestní řízení, nebývá považována za trestní oznámení. Po skončení trestního řízení by se ale měly OČTŘ tímto podnětem zabývat. Tedy pokud byl obviněný odsouzen, bylo dokázáno, že svědek vypovídal pravdu, věc by se měla odložit podle § 159 tr. ř., nebo v případě zproštění obviněného prověřit, zda se svědek nedopustil trestného činu křivé výpovědi podle § 346 tr. zák. Nicméně v praxi se toto stává jen ojediněle, častěji jsou tato trestní oznámení tzv. zapomenuta ve spisu.²²

Podání, která nejsou trestním oznámením jsou podle povahy věci vyřízena vrácením podateli a jeho stručným poučením nebo postoupením příslušnému orgánu, o učiněném opatření je podatel vyzooměn (čl. 13 odst. 6 POP NSZ č. 8/2009). V praxi státního zastupitelství je s podáním označeným jako trestní oznámení zacházeno dle jeho povahy, pokud je tedy svojí povahou například stížností na průtahy, je vyřizováno postupem pro stížnosti na průtahy. Jestliže pro podání není žádný speciální postup, jde o obecné podání, které je vyřízeno postupem podle § 16a ZSZ.²³

²² Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

²³ Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

Kdo může podat trestní oznámení?²⁴

- **Státní orgány**, které mají ustanovením § 8 odst. 1 tr. ř. uloženou povinnost neprodleně oznamovat státnímu zástupci a policejnímu orgánu skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.
- **Právnícké osoby**, z nichž zejména ty, které mohou z povahy své činnosti získávat poznatky o skutečnostech nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, například zdravotnická zařízení.
- **Fyzické osoby**, zejména ty, které se staly obětí trestného činu nebo poškozeným. Podle § 1 odst. 2 tr. ř. mají občané pomáhat k dosažení účelu trestního řízení, což zahrnuje také oznamování trestných činů jakožto důležité pomoci, nicméně nejde o obecnou oznamovací povinnost. U taxativně vyjmenovaných závažných trestných činů je případná pasivita v oznámení postihnutelná jako trestný čin neoznámení trestného činu podle § 368 tr. zák. nebo nepřekažení trestného činu podle § 367 tr. zák.

Pro podání trestního oznámení nejsou stanoveny žádné lhůty, nicméně aby bylo účinné, mělo by být podáno před uplynutím promlčecí doby podle § 34 tr. zák., neboť uplynutím této doby zaniká trestní odpovědnost za spáchaný trestný čin.

V souvislosti s náležitostmi trestního oznámení lze zvážit také otázku jazyka, v jakém bylo trestní oznámení podáno v případě, že nejde o jazyk český. Podle § 2 odst. 14 tr. ř. OČTŘ vedou trestní řízení a vyhotovují svá rozhodnutí v českém jazyce, přičemž každý, kdo prohlásí, že neovládá český jazyk, je oprávněn používat před OČTŘ svého mateřského jazyka, popř. jazyka, o kterém uvede, že ovládá. Toto prohlášení tedy může učinit i oznamovatel. Prakticky si tuto situaci dovedu představit při podávání ústního trestního oznámení, kdy by cizojazyčná oběť přišla oznámit trestný čin na policii, popř. státní zastupitelství. Příkladem může být situace, kdy turistovi z Dánska byla v Praze ukradena peněženka včetně osobních dokladů. Obecně se domnívám, že v těchto případech je možné s OČTŘ komunikovat v anglickém jazyce alespoň co se základních otázek týče do doby, než bude k dispozici tlumočnick. Dále si myslím, že je pravděpodobné, že se oběť v takových případech obrátí na zastupitelský úřad svého státu, kde by jí měly být sděleny rady, jak oznámit trestný čin.

Nicméně v případě, kdy by trestní oznámení přišlo např. písemně v jazyce, kterému by OČTŘ nerozuměly, tudíž by v této situaci ani nedokázaly vyhodnotit, že jde o trestní oznámení, není nikde upraven postup, který by následoval. OČTŘ by však podle mého názoru měly takové podání prověřit, tedy zajistit jeho překlad. Například vložení obsahu podání do internetového

---

²⁴ ŠAMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 494.

překladače, který by byť nepřesným překladem, měl alespoň v hrubých rysech odhalit povahu podání, a poté je nechat přeložit oficiální cestou. Podporu mého názoru jsem našla také na internetovém portálu Evropské unie e-justice, podle kterého policie nebo státní zastupitelství mají zajistit překlad trestního oznámení učiněného v jiném než českém jazyce.²⁵

Trestní oznámení není považováno za důkaz v trestním řízení, a OČTŘ se tedy o ně nemohou opírat při stanovení skutkového stavu věci. Z toho důvodu musí být oznamovatel znovu vyslechnut jako svědek ke skutečnostem, které uvedl v trestním oznámení²⁶. Na druhou stranu skutečnosti uvedené v trestním oznámení by mohly být použitelné jako důkaz v případě, že by proti oznamovateli bylo vedeno trestní řízení pro trestné činy křivé obvinění nebo pomluvy spáchané podáním lživého trestního oznámení.²⁷ V tomto případě jde o klíčový listinný důkaz v podobě písemného trestního oznámení, popř. protokolu o podání ústního trestního oznámení.²⁸

V průběhu vyšetřování po podání trestního oznámení může nastat situace, kdy oznamovatel bude chtít vzít toto oznámení zpět a změnit svoji výpověď ve prospěch obviněného. Avšak z důvodu zásady oficiality vyplývá, že samotné zpětvzetí trestního oznámení nezavazuje OČTŘ povinnosti pokračovat v trestním řízení a vyhledávat důkazy k objasnění pravdy.²⁹

1.4 Jak lze podat trestní oznámení?

Trestní oznámení je svojí povahou podnětem k procesnímu úkonu OČTŘ, tedy podáním, které lze podle § 59 odst. 1 tr. ř. učinit **písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky, telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem**. Podání se posuzuje vždy podle svého obsahu, to znamená, že i nesprávně označené podání či podání formálně neoznačené nemůže být na újmu posouzení jeho obsahu.³⁰

Telefonická trestní oznámení sice nejsou trestním řádem zmíněna, nicméně policejní orgán je neodmítá, jsou však považována za jiný podnět k trestnímu stíhání ve smyslu § 158 odst. 1 tr. ř. Při přebírání telefonického oznámení se provádí prověrka oznamovatele, kdy

---

²⁵Rights of victims of crime in criminal proceedings in Czech Republic [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z:

https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-CZ-en.do?clang=en&idSubpage=1&member=1#n01

²⁶ Rozhodnutí ze dne 14. 05. 1993, sp. zn. 6 Tz 46/93, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek R 46/93

²⁷ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 495.

²⁸ Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

²⁹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. předpracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 66-73.

³⁰ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 253.

se zpravidla ověří oznamovatelovo telefonní číslo, a policejní orgán se snaží zjistit oznamovatelovu totožnost, pokud jí oznamovatel odmítne sdělit, pokračuje policejní orgán v převzetí oznámení a jeho následné prověrce.³¹

Také v případech trestních oznámení, která jsou anonymní, přebírána ústně atd., je třeba neprodleně učinit kroky k prověrce a identifikaci oznamovatele, avšak nepodaří-li se údaje získat, nemůže to být na překážku, aby bylo oznámení převzato a příslušně prověřeno. Stejně tak jsou prověřována ta trestní oznámení, která došla prostřednictvím e-mailu bez elektronického podpisu.³²

Ústně podávané trestní oznámení jsou povinni přijmout v přípravném řízení policejní orgány a státní zástupci okresního státního zastupitelství. V řízení před soudem je sepisují okresní soudy. Jsou-li proto důležité důvody, mohou je výjimečně sepsat i státní zástupci a soudy vyššího stupně, těmito důvody může být například neodkladnost sepsání trestního oznámení nebo předpoklad, že bude ve věci okresní státní zastupitelství zřejmě vyloučeno.³³ Jestliže byl protokol o trestním oznámení učiněném ústně sepsán u soudu, zašle jej soud neprodleně státnímu zástupci (§ 59 odst. 6 tr. ř.).³⁴

Stejně soud postupuje i v případech trestních oznámení, která došla jiným způsobem, např. písemně, telefaxem atd. (§ 59 odst. 6 tr. ř. per analogiam).³⁵

V praxi státního zastupitelství je přijímáno nejvíce písemných trestních oznámení, pouze minimum oznamovatelů přijde osobně.³⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že trestní oznámení je možno podat před policejním orgánem, jímž se podle § 12 odst. 2 tr. ř. rozumějí nejen útvary Policie ČR, ale i další orgány (např. Generální inspekce bezpečnostních sborů, pověřené orgány Vězeňské služby ČR, pověřené celní orgány, pověřené orgány Vojenské policie)³⁷, přičemž občan zpravidla trestní oznámení podává na místním oddělení Policie ČR. Dále je možno podat trestní oznámení na státním zastupitelství či na soudě, který ovšem zasílá trestní oznámení neprodleně státnímu zástupci.

Pro některé oznamovatele může být otázkou, zda je lepší trestný čin oznámit na policii nebo státnímu zástupci. V případě ústního oznámení je pro většinu oznamovatelů z hlediska

---

³¹ ŠÁMÁL, P., a kol. *Trestní řád II. §157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1943.

³² Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

³³ ŠÁMÁL, P., a kol. *Trestní řád II. §157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1944.

³⁴ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 253.

³⁵ ŠÁMÁL, P., a kol. *Trestní řád II. §157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1941.

³⁶ Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

³⁷ Pozn. ve své práci se zabývám postupy útvarů Policie ČR, nikoliv dalších policejních orgánů.

dostupnosti příhodnější oznámit trestný čin na policii, neboť útvary Policie ČR se nachází snad v každém městě, zatímco počet okresních státních zastupitelství kopíruje počet okresních soudů (§ 7 odst. 1 ZSZ), je jich tedy podstatně méně, a pro některé oznamovatele nemusejí být dostupné. Na druhou stranu může oznamovatel volit jiný způsob podání trestního oznámení, než je ústní, a zde již není podstatný rozdíl v tom, zda posílá např. písemné trestní oznámení do místa svého bydliště či nikoliv.

Pokud by oznamovatel preferoval státního zástupce například z důvodu nedůvěry v policii nebo ze strachu z policie, je to pouze dočasné řešení, neboť státní zástupce neprovádí prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 158 odst. 3 a contrario), státní zástupce věc předá policii k prověření.

Podle čl. 14 odst. 1 POP NSZ č. 8/2009 státní zástupce neprodleně předá příslušnému policejnímu orgánu trestní oznámení nebo jiný podnět k trestnímu stíhání učiněný na státním zastupitelství spolu s pokynem k prověření, popř. za splnění podmínek pokyn k vydání usnesení o zahájení trestního stíhání. Z toho důvodu se oznamovatel kontaktu s policií nevyhne.

Zásadní výhoda oznámení trestného činu státnímu zástupci spočívá dle mého názoru v praxi státního zastupitelství, která je taková, že pokud je trestní oznámení podáno na státním zastupitelství a následně posláno policii k prověření, pro státního zástupce tím věc do případného sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř. (zkr. ZÚTR) nekončí. Sepsáním ZÚTR počíná dozor státního zástupce nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení podle § 174 odst. 1 tr. ř. V případě podání trestního oznámení u policie se tedy státní zástupce o celé věci až do sepsání ZÚTR zpravidla vůbec nedozví.

Naopak při podání trestního oznámení na státním zastupitelství sice nemůže státní zástupce vykonávat dozor ve smyslu § 174 tr. ř., ale v praxi státního zastupitelství po předání věci policii k prověření státní zástupce nadále sleduje osud trestního oznámení například tím, že hlídá lhůtu k vyhotovení ZÚTR. Tento „dohled“ státního zástupce je projevem zásad legality a oficiality, podle kterých v trestním řízení postupuje.³⁸

To souvisí s tím, že státní zástupce má právo vyžadovat od policejního orgánu spisy i v případech, kdy ještě nebylo zahájeno trestní řízení, dále materiály a zprávy o prověřování oznámení a zjistit, zda je tento stav odůvodněn, nebo již mělo být trestní řízení zahájeno s ohledem na stupeň podezření, popř. zjistit, zda a jaké kroky mají být učiněny k objasnění existence podezření, zda je tu důvodný podnět k trestnímu řízení podle § 158 odst. 1 tr. ř.³⁹

---

³⁸ Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

³⁹ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 491.

1.5 Specifika podávání ústního trestního oznámení

O ústním trestním oznámení se sepíše protokol. Tomuto může v naléhavých případech předcházet provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů nebo potřebná opatření k zamezení v pokračování trestné činnosti, a to bez ohledu na věcnou a místní příslušnost.⁴⁰

Dále musí být podle § 59 odst. 5 tr. ř. oznamovatel vyslechnut o okolnostech, za nichž byl trestný čin spáchán, o osobních poměrech toho, na něhož se oznámení podává, dále o důkazech a o výši škody způsobené trestným činem. Oznamovatel by měl být rovněž vyslechnut ohledně jeho vztahu k pachateli, jak se oznamovatel dozvěděl o trestném činu, zda je oznamovatel schopen popsat pachatele atd., vždy závisí také na druhu a povaze trestného činu a dalších okolnostech. V praxi často při zjišťování informací od oznamovatele pomáhají tzv. základní kriminalistické otázky (co, kdy, kde, kdo, jak, čím a proč?). Výslech má být proveden tak, aby byl získán co nejúplnější podklad pro další postup směřovaný k objasňování a prověřování oznámení.⁴¹

Jestliže trestný čin oznamuje poškozený nebo jeho zmocněnec, je třeba ho vyslechnout také k tomu, zda žádá, aby soud rozhodl o jeho nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Pokud má žádost všechny stanovené náležitosti, lze ji považovat za návrh podle § 43 odst. 3 tr. ř., a není tedy třeba jej v průběhu řízení opakovat.

Při přijímání trestního oznámení je nutno oznamovatele poučit o odpovědnosti za uvedení vědomě nepravdivých údajů, v důsledku čehož může být zahájeno trestní stíhání pro trestný čin křivé obvinění podle § 345 tr. zák. nebo pro trestný čin pomluvy podle § 184 tr. zák., o tomto poučení je třeba učinit záznam do protokolu o trestním oznámení. Cílem tohoto poučení je snaha bránit trestním oznámením, jejichž motivem bývá snaha zakrýt vlastní trestný čin nebo trestný čin někoho jiného.⁴² Dále je podle § 158 odst. 2 tr. ř. oznamovatel poučen o právu požadovat, aby byl do jednoho měsíce od podání oznámení vyrozuměn o opatřeních, která byla na základě jeho oznámení učiněna, a jak s ním bylo s oznámením naloženo, přičemž vyrozumění je oznamovateli zasláno písemně. O poučení se opět učiní záznam do protokolu o trestním oznámení.⁴³

---

⁴⁰ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 495.

+ ŠÁMÁL, P., a kol. *Trestní řád II. §157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1942.

⁴¹ ŠÁMÁL, P., a kol. *Trestní řád II. §157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1942.

⁴² JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 509.

⁴³ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 495.

Do protokolu o trestním oznámení se rovněž poznamená, předá-li oznamovatel policejnímu orgánu některý z listinných nebo věcných důkazů. Oznamovatel poté obdrží potvrzení o jejich převzetí, které je možno nahradit opisem protokolu.⁴⁴

Pokud je zřejmé, že jde o trestný čin, postupuje policejní orgán v souladu se svou věcnou příslušností a sepíše záznam o zahájení úkonů trestního řízení, načež oznamovatele vyslechne dle jeho procesního postavení (čl. 30 odst. 3 ZPPP č. 30/2009). Za podmínek podle § 158 odst. 3 tr. ř. lze oznamovatele požádat o vysvětlení, popř. podle okolností vyslechnout jako svědka, poškozeného nebo obviněného.

V případě výsledku oznamovatele krádeže motorového vozidla, je oznamovatel požádán o vyplnění „Formuláře k odcizenému vozidlu“, případné odmítnutí se poznamená do protokolu. (čl. 30 odst. 4 ZPPP 30/2009).

Na žádost vydá policejní orgán oznamovateli potvrzení, že převzal trestní oznámení (čl. 30 odst. 6 ZPPP 30/2009).

1.6 Postup po podání trestního oznámení aneb prvotní vyřízení podnětu

Na základě § 158 odst. 1 tr. ř. jsou orgány činné v přípravném řízení povinny zabývat se podnětem k trestnímu stíhání. To zahrnuje nejen jeho registrování, ale i povinnost na něj reagovat, neznamená to ovšem povinnost trestní stíhání zahájit. Podnět tedy iniciuje prověřování policejního orgánu, zda je podkladem, který umožňuje učinit závěr o podezření z trestného činu. Podnět tak musí být prověřen v souladu se zásadou legality, oficiality a zásadou vyšetřovací. Ve většině případů však není trestní oznámení důvodem pro to, aby OČTŘ přijal jednoznačný závěr, že jde o podezření z trestného činu.⁴⁵

Policejní orgán nebo státní zástupce, který je rovněž oprávněn učinit všechny následující způsoby nebo k nim může dát závazný pokyn, pak ve smyslu § 157 odst. 1 ve spojení s § 158 odst. 1 tr. ř. **podnět urychleně vyřídí následujícími způsoby**⁴⁶:

- Podnět předá k vyřízení věcně a místně příslušnému policejnímu orgánu.
- Věc odevzdá příslušnému orgánu k projednání (v případě u podezření z přestupku, jiného deliktu) nebo kázeňskému či kárnému projednání (§ 159a odst. 1 písm. a) nebo b) tr. ř. per analogiam).
- Sepíše záznam o zahájení úkonů trestního řízení vyplývá-li z podnětu podezření ze spáchání trestného činu a je třeba objasnit a prověřit, zda trestný čin byl spáchán, a zjistit,

⁴⁴ ŠÁMÁL, P., a kol. *Trestní řád II. §157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1943.

⁴⁵ CHMELÍK, J., et al. *Trestní řízení*. Praha: Aleš Čeněk, 2014, s. 309.

⁴⁶ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 496-498.

kdo jej spáchal (§ 158 odst. 3 tr. ř.) s cílem zahájit trestní stíhání (§ 160 odst. 1 tr. ř.). Příkladem může být úmrtí hospitalizované osoby, přičemž příbuzní zemřelé osoby tvrdí, že ošetřující lékaři nepostupovali de lege artis, zde je tedy třeba prověřit neobjasněné okolnosti, zejména určit přesnou příčinu smrti.⁴⁷

- Provede neodkladné a neopakovatelné úkony, hrozí-li nebezpečí z prodlení, a neprodleně sepiše záznam o zahájení úkonů trestního řízení z důvodů v předchozím bodě (§ 158 odst. 3 tr. ř.).
- Rozhodně o konání zkráceného přípravného řízení za splnění podmínek podle § 179a tr. ř. a zahájí úkony trestního řízení.
- Zahájí trestní stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř. v případech, kdy již prvotní informace nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a je dostatečně odůvodněno, že jej spáchala určitá osoba. Příkladem může být situace, kdy matka dítěte podává trestní oznámení na otce dítěte z důvodu, že dlouhodobě neplatí výživné.⁴⁸
- Pokud není policejní orgán oprávněn konat vyšetřování a jsou splněny podmínky v předchozím bodu, předá věc policejnímu orgánu oprávněnému konat vyšetřování, aby trestní stíhání zahájil (§ 162 tr. ř.).

Sepsáním úředního záznamu o zahájení úkonů trestního řízení počíná přípravné řízení, další úkony jsou prováděny jako úkony trestního řízení, a zároveň zde počíná dozor státního zástupce nad přípravným řízením, neboť opis záznamu je policejní orgán povinen do 48 hodin zaslat příslušnému státnímu zástupci.⁴⁹

Pokud se trestní oznámení nebo jiný podnět k trestnímu stíhání týkají poslance nebo senátora Parlamentu ČR, soudce Ústavního soudu, poslance Evropského parlamentu, Veřejného ochránce práv nebo soudce, a jsou současně splněny podmínky pro zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř., příslušný státní zástupce má povinnost dbát na to, aby byl opatřen souhlas podle ustanovení Ústavy nebo jiných zvláštních předpisů.⁵⁰

---

⁴⁷ LATA, J., „Nevylučuji podání trestního oznámení!“ aneb o posuzování tzv. trestních oznámení dle jejich obsahu. In. Trestněprávní revue 10/2011.

⁴⁸ LATA, J., „Nevylučuji podání trestního oznámení!“ aneb o posuzování tzv. trestních oznámení dle jejich obsahu. In. Trestněprávní revue 10/2011.

⁴⁹ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 509.

⁵⁰ ŠAMÁL, P., a kol. *Trestní řád II. §157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1946.

1.6.1 Uložení věci ad acta

Dalším způsobem prvotního vyřízení podnětu je tzv. administrativní uložení, jenž se rovněž nazývá založení⁵¹ nebo uložení ad acta⁵². K uložení podnětu dochází v případech, kdy by bylo na místě odložení věci podle § 159a tr. ř., tedy pokud z oznámení není možné učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, avšak to je podle trestního řádu možné až ve fázi skončení prověřování a zde prověřování ani nebylo zahájeno. Trestní řád tak tuto situaci neřeší.

V praxi pak policejní orgán písemně vyrozumí oznamovatele, že na základě skutečností vyplývajících z jeho trestní oznámení není možné zahájit úkony trestního řízení, protože zjištěné skutečnosti nenasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, dále je oznamovatel poučen, že pokud další trestní oznámení nebude obsahovat nové skutečnosti, tedy nebude znovu možno zahájit úkony trestního řízení, nebude policejním orgánem o dalším postupu vyrozumíván.⁵³ V tomto případě jde o formu opatření policejního orgánu, proti které není přípustná stížnost.⁵⁴

Obdobný postup se uplatňuje také v případech trestních oznámení podaných na státním zastupitelství. Tento postup byl kritizován advokátem Kloučkem⁵⁵ především z důvodu volné úvahy státního zástupce na jejímž základě vyhodnocuje, zda konkrétní podání obsahuje skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, či nikoliv. Přičemž v praxi může být povaha a význam oznamovaných skutečností vyhodnocována různými osobami odlišně. Dle jeho názoru tak státní zástupci selektují vlastní interpretací, která trestní oznámení vyřadí z postupu trestního řízení. Klouček také nadnesl návrh řešení, který by tento problém měl vyřešit a sice, že by státní zástupci měli mít interně upravený postup, kde by byla zakotvena povinnost zahájit úkony trestního řízení na základě trestního oznámení podaného subjektem, u kterého lze předpokládat dostatečnou kvalifikovanost (např. advokáti, státní orgány apod.).

Na tuto kritiku reagoval státní zástupce Lata⁵⁶ zejména poukázáním na statistiku, kdy bylo v roce 2010 na Městském státním zastupitelství v Brně 12 % trestních oznámení založeno ad acta, což znamená, že pouze velmi malá část nebyla postoupena policejnímu orgánu. Pokud jde o návrh povinnosti zahájit úkony trestního řízení na základě trestního oznámení podaného

---

⁵¹ KLOUČEK, J., *O vyřízení trestního oznámení bez zahájení úkonů trestního řízení*. In. Trestněprávní revue 2/2011.

⁵² Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

⁵³ ŠAMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 496-498.

⁵⁴ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 876.

⁵⁵ KLOUČEK, J., *O vyřízení trestního oznámení bez zahájení úkonů trestního řízení*. In. Trestněprávní revue 2/2011.

⁵⁶ LATA, J., „*Nevylučuji podání trestního oznámení!*“ aneb o posuzování tzv. trestních oznámení dle jejich obsahu. In. Trestněprávní revue 10/2011.

určitým kvalifikovaným subjektem, odporovalo by § 158 odst. 1 tr. ř., pokud by státní zástupce měl povinnost postoupit policejnímu orgánu k zahájení trestního řízení oznámení obsahující údajný trestný čin, který by ale podle státního zástupce trestným činem nebyl. Lata dále poznamenává, že pokud by státní zástupci nebyli oprávněni zvážit, zda oznámené jednání je trestným činem či nikoliv, připadalo by v úvahu zavedení institutu vyšetřujících soudců, kteří by o tom rozhodovali, avšak tím by soudce ovlivňoval zahájení trestního řízení. Z toho důvodu by po podání obžaloby nemohl ve věci nestranně a nezávisle rozhodnout.

V případě uložení věci je však třeba brát na zřetel, že tento postup musí být náležitě odůvodněn. Odůvodnění by mělo odpovídat zejména na otázky, proč je věc uložena a proč dané jednání nenaplnuje znaky skutkové podstaty trestného činu.

Ačkoliv na rozdíl od usnesení o odložení věci, není proti opatření o uložení věci přípustná stížnost, je tato nerovnost vyrovnána možností podání žádosti o přezkum uložení ad acta. Ze strany státního zástupce tu nejde o provádění dozoru, ale o dodržování zásady legality a oficiality.⁵⁷

Procesně jde o obecný podnět k výkonu dohledu ve smyslu § 12d ZSZ⁵⁸, který se řídí obecným ustanovením o přijímání a vyřizování podání, podle § 16a odst. 7 ZSZ je tak možný přezkum vyřízení žádosti nejbližší vyšším státním zastupitelství. Navíc je v mimořádných případech možné oprávnění Nejvyššího státního zastupitelství nařídít kontrolu skončené věci podle § 12 odst. 3 ZSZ.⁵⁹

Z výše uvedeného vyplývá, že v případech, kdy by mohlo být dáno podezření ze zneužití postupu uložení ad acta, má oznamovatel k dispozici prostředky, kterými se lze domáhat přezkumu tak jako v případě, kdy by byly zahájeny úkony trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř. a po skončení prověřování by věc byla odložena.

1.7 Objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (prověřování)

Za účelem objasnění a prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, policejní orgán opatřuje potřebné podklady, nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu (§ 158 odst. 3 tr. ř.). Pokud tedy oznamovatel podal trestní oznámení, které vedlo k zahájení úkonů trestního řízení, je právě v této fázi požádán k podání vysvětlení (§ 158 odst. 3 písm. a) tr. ř.).

---

⁵⁷ Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

⁵⁸ LATA, J., „*Nevylučuji podání trestního oznámení!*“ aneb o posuzování tzv. trestních oznámení dle jejich obsahu. In: Trestněprávní revue 10/2011.

⁵⁹ Tamtéž

V této fázi jsou tedy prověřovány informace získané z vlastní činnosti policejního orgánu a státního zástupce, z trestních oznámení či podnětů jiných osob a orgánů, které zakládají prvotní podezření ze spáchání trestného činu, přičemž smyslem prověřování je pak opatřit další poznatky.⁶⁰

Konkrétním účelem této fáze je vytvořit předpoklady pro rozhodnutí o zahájení trestního stíhání určité osoby jako obviněného podle § 160 odst. 1, přičemž důvodnost zahájení trestního stíhání se musí opírat o zjištění a odůvodnění konkrétních skutečností. V opačném případě je věc odložena nebo vyřízena jiným způsobem (viz. níže).

Fáze prověřování je limitována lhůtou podle § 159 tr. ř., kdy policejní orgán je povinen prověřit skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin do dvou měsíců od přijetí podnětu, je-li ve věci příslušný samosoudce a nekoná se zkrácené přípravné řízení, do tří měsíců, jde-li o jinou věc patřící do příslušnosti okresního soudu a do šesti měsíců, jde-li o věc patřící v prvním stupni do příslušnosti krajského soudu. V případě, že policejní orgán není schopen prověřování ukončit ve výše uvedené pořádkové lhůtě, musí svůj postup písemně zdůvodnit státnímu zástupci spolu s uvedením úkonů, které je třeba provést. Státní zástupce pak může tuto lhůtu prodloužit, a to i opakovaně. Případně může dokonce policejnímu orgánu určit pokynem úkony, které má provést.⁶¹

1.8 Způsob vyřízení věci před zahájením trestního stíhání

Podle české právní úpravy jsou možné čtyři způsoby, jak může státní zástupce a policejní orgán věc před zahájením trestního stíhání vyřídit.

První je odevzdání věci příslušnému orgánu podle § 159a odst. 1 písm. a), písm. b) tr. ř. v případě, že se skutek stal, nicméně nejde o podezření z trestného činu, nýbrž z přestupku nebo deliktu, který lze kázeňsky nebo kárně projednat.

Druhým způsobem je odložení věci (§ 159a odst. 1 věta první tr. ř.), pokud nejde o podezření z trestného činu (skutečnosti zjištěné prověřováním nenasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a není dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba); trestní stíhání je nepřípustné z důvodů uvedených v § 11 odst. 1 tr. ř. (§ 159a odst. 2 tr. ř.); dojde k fakultativnímu odložení z důvodu neúčelnosti vzhledem k okolnostem uvedeným § 172 odst. 2 písm. a) nebo b) tr. ř. (§ 159a odst. 3 tr. ř.), nebo z důvodů vyplývajících z § 172 odst. 2 písm. c) tr. ř. (§ 159a odst. 4 tr. ř.); nebo se nepodařilo zjistit skutečnosti

---

⁶⁰ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 498.

⁶¹ CHMELÍK, J., et al. *Trestní řízení*. Praha: Aleš Čeněk, 2014, s. 312-313.

opravňující zahájit trestní stíhání (§ 159a odst. 5 tr. ř.). Pod odstavec 5 spadají případy, kdy není dán žádný z důvodů pro odložení věci podle § 159a odst. 1 nebo odst. 2 tr. ř. nebo pro dočasné odložení věci podle § 159b tr. ř., avšak se nepodařilo dostatečně zdůvodnit závěr, že trestný čin spáchala určitá osoba. Tento způsob vyřízení věci při postupu před zahájením trestního stíhání nevytváří překážku věci rozhodnuté.

V rámci dozoru státního zástupce podle § 174 odst. 2 písm. e) tr. ř. může usnesení policejního orgánu o odložení věci zrušit ve lhůtě 30 dnů od doručení, popř. nahradit vlastním rozhodnutím (např. usnesení o zahájení trestního stíhání).

Třetím způsobem je dočasné odložení trestního stíhání podle § 159b tr. ř., které znamená pouze časové oddálení zahájení trestního stíhání zejména z taktických důvodů (např. při odhalování organizované kriminality), k dočasnému odložení trestního stíhání je vyžadován souhlas státního zástupce.

Posledním čtvrtým způsobem je zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř., jestliže prověřováním zjištěné a odůvodněné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a je dostatečně odůvodněn závěr, že tento trestný čin spáchala určitá osoba. Vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání se trestní řízení dostává do dalšího stádia a tím je vyšetřování.⁶²

---

⁶² ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 512-515.

2 Oznamovatelé, poškození, oběti a jejich práva v souvislosti s oznamováním trestných činů

Z hlediska vztahu oznamovatele k trestnému činu, jenž je předmětem trestního oznámení, lze oznamovatele rozlišit na ty, kteří jsou zároveň poškozenými, oběťmi či pachateli nebo ty, kteří událost nějakým způsobem vnímali, ale nejsou žádným z výše uvedených skupin (v trestním řízení jsou v procesním postavení svědků).

2.1 Oznamovatel

Oznamovatel trestného činu, který zároveň nemá postavení poškozeného, oběti nebo není zároveň pachatelem tohoto trestného činu, nemá tak široký katalog práv jako např. poškozený.

Nejdůležitější je právo podle § 158 odst. 2 tr. ř. požádat, aby byl oznamovatel do jednoho měsíce od podání oznámení vyrozuměn o učiněných opatření ve věci.

Podle § 97 zákona o PČR může každý upozornit na nedostatky v činnosti policejního útvaru, policisty nebo zaměstnance policie. Policista nebo útvar má povinnost upozornění přijmout a na žádost do 30 dnů od přijetí upozornění o učiněných opatřeních vyrozumět toho, kdo upozornění učinil.

Co se týče činnosti státního zástupce, je podle § 16b ZSZ každý oprávněn podat stížnost na průtahy při plnění úkolů státního zastupitelství nebo na nevhodné chování státních zástupců, vyšších úředníků a ostatních zaměstnanců státního zastupitelství. Ten, kdo je příslušný k vyřízení stížnosti, je povinen prošetřit skutečnosti v ní uvedené, a pokud byla stížnost shledána důvodnou, sdělí stěžovateli vyrozuměním o vyřízení stížnosti, jaká opatření byla přijata pro odstranění závad. Stížnost musí být vyřízena ve lhůtě 2 měsíců, jenž nelze překročit.

2.2 Poškozený

2.2.1 Zásada zajištění práv poškozeného

Jednou ze základních zásad trestního řízení je zásada zajištění práv poškozeného. Tato zásada byla do trestního řádu vložena novelou provedenou zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Podle § 2 odst. 15 tr. ř. jsou OČTŘ v každém období řízení povinny umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv, o kterých je třeba ho podle zákona vhodným způsobem a srozumitelně poučit, aby mohl dosáhnout uspokojení svých nároků, řízení musí vést s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti.

Tato nová základní zásada reflektuje ustanovení § 3 odst. 2 ZO, přičemž smyslem této zásady je ochrana oběti trestného činu před prohlubováním primární újmy, sekundární a opakovanou viktimizací. (blíže viz. kapitola 10).

Vymezení této zásady je projevem snahy o vyvážení postavení poškozeného v trestním řízení ve vztahu k postavení obviněného a jeho právu na obhajobu, je také reakcí na nově vymezený pojem oběti, který není zcela totožný s pojmem poškozeného.⁶³

Podrobněji je tato zásada rozpracována v celé řadě ustanoveních, z nichž Fenyk⁶⁴ upozorňuje například na rozšíření poučovací povinnosti (§ 43 odst. 3 a § 46 tr. ř.), právo zmocněnce účastnit se vyšetřovacích úkonů v přípravném řízení (§ 51 tr. ř.), právo na ochranu osobních údajů poškozeného (§ 55 odst. 1 písm. c), § 65 odst. 6 tr. ř.), právo poškozeného prostudovat spisy před skončením vyšetřování a učinit návrhy na doplnění dokazování (§ 166 tr. ř.).

2.2.2 Práva poškozeného

Poškozený má trestním řádem poskytnutá poměrně rozsáhlá práva v trestním řízení, která se stále rozšiřují, například podle § 103a tr. ř. má právo požadovat informace o nebezpečném obviněném nebo odsouzeném, pokud mu v souvislosti s podáním svědeckví hrozí nebezpečí, také se poškozenému v souvislosti s přijetím zákona o obětech trestných činů doručuje opis usnesení o zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 2 tr. ř.).⁶⁵

Dále má poškozený právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny buď průtahy v řízení, jimž jsou myšleny zaviněné (např. nečinnost policejního orgánu z nedbalosti) i nezaviněné průtahy (např. dlouhodobé onemocnění policejního rady), anebo závady v postupu policejního orgánu, sem patří jakýkoliv postup policejního orgánu, jenž není v souladu se zákonem nebo je jinak nesprávný. Tato žádost musí být státním zástupcem neprodleně přezkoumána, vyřízena a o výsledku přezkoumání musí být žadatel vyrozuměn (§ 157a tr. ř.).⁶⁶

Co se týče průtahů v řízení, konstatoval Ústavní soud⁶⁷, že právo na projednání věci bez zbytečných průtahů, resp. právo na vyřízení věci v přiměřené lhůtě je integrální součástí práva na spravedlivý proces, které je garantováno čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 2 LZPS a čl. 6 odst. 1 EÚLP.

Poškozený má právo podat stížnost proti usnesení o odložení věci, které mu musí být doručeno podle § 159a tr. ř., dále má právo podat stížnost proti usnesení státního zástupce

---

⁶³ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA T., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 95-96.

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 235.

⁶⁶ ŠÁMÁL, P., a kol. *Trestní řád II. §157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1928.

⁶⁷ Nález ÚS ze dne 08. 06. 2010, sp. zn. I. ÚS 2859/09

o zastavení trestního stíhání a postoupení věci (§ 171, § 172 tr. ř.) aj. Těmito právy může poškozený významným způsobem ovlivnit průběh a výsledek nejen přípravného řízení, ale i řízení před soudem.⁶⁸

2.2.3 Poučení o právech poškozeného

Na jednu stranu je tu sice pro poškozeného možnost uplatnění širokého katalogu práv, o kterých má být poučen, na druhou stranu je tu ale otázka, jestli toto bývá také dodržováno v praxi. Například oznamovatel je oprávněn požádat o vyrozumění o učiněných opatření, nicméně v policejní praxi dochází k tomu, že oznamovatel vůbec nemusí být o tomto právu poučen. Pokud tedy o toto vyrozumění nepožádá, informace získá až poté, co se zúčastní procesních úkonů (např. jako poškozený).

Obecně je v praxi také problematické čím dál tím rozšiřující se poučení poškozeného o jeho procesním postavení, právech a povinnostech. Poučení je velmi rozsáhlé, jedná se o dva až čtyři listy formuláře s řádkováním o základní velikosti 1 a velikosti písma 10, přičemž je stylizované do právnické mluvy, tudíž může být velmi obtížné porozumět jeho obsahu pro poškozeného s nižším vzděláním nebo ve stavu psychického rozrušení. Vyslýchající policisté nebývají motivováni k tomu, aby se snažili poškozeného dobře poučit. Podrobné poučení pokládají za formalitu, která je zdržuje.⁶⁹

Stejný problém lze spatřit i u obětí trestných činů, kdy při prvním kontaktu s policií je oběť vyzvána k podpisu několika stránkového poučení, avšak ústní interpretace poučení nebo odpovědi na případné otázky se však oběť většinou nedočká. Policista se zpravidla před podpisem poučení oběti zeptá, zda podává žádost o právní pomoc podle § 6 odst. 1 ZO, žádost o informace podle § 11 odst. 1 ZO, popř. žádost o poskytnutí peněžité pomoci podle § 23 ZO. Toto do poučení vyznačí a tím jeho ústní projev končí.

Výsledkem rozšiřování práv je tedy spíše to, že trestní spis narůstá o desítky stran, aniž by reálný přínos byl pro oběti značný.⁷⁰

Pro oběť, která je zároveň poškozeným, je situace ještě složitější, neboť poučení poškozeného je ještě prodlouženo o poučení podle ZO. Pro lepší představu jsem vložila do přílohy poučení poškozeného – oběti, které je v policejní praxi využíváno. Z mého pohledu jde opravdu o velmi dlouhé poučení napsané tak drobným písmem, že text v podstatě splývá

---

⁶⁸ ŠAMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 236.

⁶⁹ KLOUBEK, M., *Právní a faktické postavení poškozeného v přípravném řízení*. In. Kriminologie aktuální problémy. Policejní akademie České republiky v Praze, 2013. s. 60.

⁷⁰ KOZÁK, V., JÍLOVEC, M., *Nad praktickými nedostatky právní úpravy obětí trestných činů*. In. III. Kriminologické dny, sborník. Gaudeamus 2015. s. 242.

v jeden odstavec, který je rozdělen pouze názvem zákona, z něhož poučení vychází. Poučení neobsahuje nic navíc než jen ustanovení příslušných zákonů, čemuž podle mě laik ne vždy může kompletně porozumět.

2.2.4 Pojem poškozený

Poškozený je procesní pojem, který je užší než pojem tzv. primární oběti v tom smyslu, že k ublížení na zdraví nebo, způsobení majetkové škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodnému obohacení musí skutečně dojít, nestačí pouze to, že trestným činem měla újma vzniknout.⁷¹

Poškozeným je podle § 43 odst. 1 tr. ř. každý (fyzická i právnická osoba), komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.

2.3 Oběť trestného činu

Oproti tomu oběť trestného činu je samostatnou kategorií, která nemá z hlediska trestního řízení procesní postavení strany, a vyznačuje se odlišnými právy stanovenými zákonem o obětech trestných činů. Dle § 2 odst. 3, odst. 4 ZO se obětí rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou.⁷²

Oběti trestných činů mají přiznaná podle zákona o obětech trestných činů další práva oproti poškozenému, zejména mají právo na odbornou pomoc podle § 4 ZO, která má přispět k překonání následků způsobených trestným činem, a kterou poskytují subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů před zahájením trestního řízení, v průběhu i po skončení. Odbornou pomocí se rozumí psychologické a sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací nebo restorativní programy.⁷³

Dalším významným právem obětí trestných činů je právo na informace zejména od policejního orgánu, u něhož je předpoklad, že vejde s obětí do tzv. prvního kontaktu, ten má podle § 8 odst. 1 písm. a) ZO povinnost informovat oběť i bez žádosti o tom, u kterého

---

⁷¹ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 262-264.

⁷² ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 96-98.

Též FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA T., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 95-96.

⁷³ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA T., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 235.

konkrétního orgánu může podat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a předá oběti kontakt na tento orgán, dále má oběť informovat např. o tom, na které subjekty se může obrátit o odbornou pomoc a za jakých podmínek má nárok na bezplatné poskytnutí této pomoci.

Policejní orgány nebo státní zástupce, kteří přijímají oznámení oběti o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, jsou povinni oběti písemně potvrdit přijetí takového oznámení, tímto potvrzením může být např. předání opisu protokolu o podaném oznámení (§ 8 odst. 3 ZO).

Podle § 11 ZO je pak na žádost oběti OČTŘ povinen poskytnout informace o tom, že trestní stíhání nebylo zahájeno, o stavu řízení, o skutku, ze kterého je osoba, proti níž se řízení vede, obviněna, informace o době a místě konání veřejného projednání věci před soudem, dále informace o pravomocném rozhodnutí ve věci.

2.4 Právo oznamovatele na efektivní vyšetřování

Ačkoliv se tak někteří oznamovatelé mohou domnívat, podání trestního oznámení nezaručuje oznamovateli to, že osoba, na níž oznámení podává, bude trestně stíhána a následně potrestána. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, trestní oznámení pouze iniciuje prověřování za účelem odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele.

Nicméně oznamovatel má právo na to, aby věc byla účinně vyšetřována, přičemž podle Ústavního soudu účinné vyšetřování musí být nezávislé a nestranné, důkladné a dostatečné, rychlé a podrobené kontrole veřejnosti (včetně práva oběti nahlížet do spisu). Je přitom podstatné, aby byly splněny všechny tyto podmínky práva na účinné vyšetřování a nikoliv, zda se tak dělo šetřením podle § 158 odst. 1 tr. ř., prověřováním podle § 158 odst. 3 tr. ř. nebo až ve fázi vyšetřování podle § 160 tr. ř.⁷⁴ Právo na účinné vyšetřování vychází z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, např. rozsudek ve věci Isayeva, Yusupova a Bazayeva proti Rusku ze dne 24. 2. 2005 č. 57947/00 nebo rozsudek velkého senátu ve věci Nachova a další proti Bulharsku ze dne 6. 7. 2005 č. 43577/98.

Důležitým nálezem Ústavního soudu ohledně práva oznamovatele na efektivní vyšetřování trestného činu je náleze ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 3626/13, kde se Ústavní soud odchýlil od své dosavadní zdrženlivosti k návrhům oznamovatelů trestných činů, kteří cestou individuálních stížností usilují o kasaci rozhodnutí policejního orgánu o odložení věci. Bylo by totiž v rozporu s účelem ústavní stížnosti, pokud by se ÚS měl stát třetí instancí

---

⁷⁴ Nález ÚS ze dne 02. 03. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14

v případech tzv. odložených trestních oznámení v bagatelních věcech. Avšak v daném případě by zdrženlivost ÚS nebyla proporcionální vzhledem k mimořádnému významu chráněných zájmů. Zásah ÚS tedy bude možný, avšak jen ve zcela mimořádných situacích a u trestných činů, u kterých by byla závažnost natolik vysoká, že se by jejich řešení dostupnými prostředky civilního práva jevilo jako hrubě nedostatečné. Zároveň může ÚS přistoupit jen při existenci velmi závažných pochybení porušujících ústavně zaručená práva příslušného stěžovatele.

Ústavní soud zdůrazňuje, že nadále setrvává na doktríně, podle níž trestní řízení představuje toliko vztah mezi pachatelem a státem, tedy že ústavně není zaručeno právo třetí osoby (oznamovatele, poškozeného), aby jiná osoba byla stíhána a odsouzena. Na druhou stranu je však jednoznačnou povinností státu zajistit ochranu základních práv, a to i prostřednictvím efektivního trestního řízení, resp. že v určitých situacích lze hovořit o účinné ochraně (obětí) pouze prostřednictvím trestního práva.

Požadavek účinného vyšetřování je však charakterizován jako procesní povinnost tzv. náležité péče, nikoliv povinnost ve vztahu k jeho výsledku. Účinné vyšetřování tak negarantuje žádný konkrétní výsledek, ale pouze řádný postup daného orgánu. Přičemž na postup OČTŘ je třeba klást různé nároky podle závažnosti zásahu do práv a svobod poškozeného.

Na druhou stranu zásadu subsidiarity trestní represe nelze chápat tak, že by umožňovala OČTŘ přehlížet trestnou činnost, jež má rovněž soukromoprávní rozměr a připadá tak v úvahu, že se oběti trestné činnosti mohou domáhat náhrady škody či jiných plnění cestou civilního procesu.

V daném případě bylo v rozporu se zásadou legality a zásadami ovládajícími dokazování v trestním řízení, že se OČTŘ z úřední povinnosti nesnažily blíže prověřit podezření ze spáchání závažných trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti. Navíc dle názoru Ústavního soudu bylo v rozporu se zákazem libovůle při výkonu veřejné moci, pokud se OČTŘ fakticky odmítli vypořádat s námitkami oznamovatelů, kteří se jako poškození domáhali ochrany proti závažné trestné činnosti.

Ústavní soud tak zrušil usnesení PČR o odložení věci a následné usnesení OSZ pro Prahu 1 o zamítnutí stížnosti proti usnesení PČR o odložení věci z důvodu porušení práva stěžovatelů na účinné vyšetřování vyplývající ze základní práv podle čl. 8 odst. 1, čl. 9 a čl. 10 LZPS a čl. 4 odst. 1 a 2 a čl. 5 odst. 1 EÚLP.

Tímto se tedy ÚS odchýlil od své obvyklé zdrženlivosti ve vztahu k úkonům OČTŘ před zahájením trestního stíhání. Ve svém předchozím usnesení sp. zn. III. ÚS 2064/10 ze dne 12. 08. 2010 dokonce uvedl, že k účelu trestního řízení v širším smyslu patří i zadostiučinění

poškozeného, jemuž zákonodárce dává jako straně trestního řízení celou řadu práv a oprávnění, naopak v rovině ústavněprávních garancí však ÚS v řadě svých rozhodnutích shledal, že žádné základní právo na satisfakci za způsobený trestný čin v ústavní rovině ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy nelze dovodit.

3 Oznámení vlastního trestného činu

Oznamovatelem trestného činu nemusí být pouze jeho oběť, ale i samotný pachatel. Pro pachatele by mělo být výhodné, pokud jde dobrovolně oznámit vlastní trestný čin zejména z důvodu, aby byl motivován toto oznámení vůbec učinit. Trestní zákoník tyto výhody specifikuje jako jednu z polehčujících okolností, může dojít k zániku trestní odpovědnosti za přípravu zvláště závažného zločinu či pokus trestného činu nebo může dojít k zániku trestní odpovědnosti účinnou lítostí.

Podle § 41 písm. k) tr. zák. soud jako k **polehčující okolnosti** přihlédne k tomu, že pachatel svůj trestný čin sám oznámil úřadům. Podle § 39 odst. 3 tr. zák. pak soud přihlédne k polehčujícím okolnostem při stanovení druhu trestu a jeho výměry.

Zánik trestní odpovědnosti znamená jednou pro vždy zánik práva státu na potrestání pachatele, není tedy možné zahájit trestní stíhání pro daný trestný čin (věc se odloží podle § 159a odst. 2 tr. ř.), a jestliže již bylo trestní stíhání zahájeno, nelze v něm pokračovat. V uvedených případech ovšem nedochází k zastavení trestního stíhání, nýbrž v hlavním líčení nebo v odvolacím řízení dochází ke zproštění obžaloby (podle § 226 písm. e) tr. ř.).⁷⁵

K **zániku trestní odpovědnosti pachatele za přípravu** (§ 20 odst. 3 písm. b) tr. zák.) zvláště závažného zločinu **nebo za pokus** (§ 21 odst. 3 písm. b) tr. zák.) trestného činu dojde, jestliže pachatel dobrovolně upustil od dalšího jednání směřujícího k dokonání trestného činu, v případě přípravy jednání směřujícího k spáchání zvláště závažného zločinu, a učinil o přípravě zvláště závažného zločinu nebo o pokusu trestného činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknuté přípravy/pokusy, mohlo být ještě odstraněno.

Účinná lítost je jedním z obecných důvodů zániku trestní odpovědnosti, která má pachatele motivovat slibem beztrestnosti k tomu, aby zamezil škodlivému následku, kterému může zamezit právě oznámením trestného činu příslušnému orgánu.⁷⁶

U **dospělých pachatelů** musí být podle § 33 tr. zák. splněny tyto podmínky:

1. Musí jít o trestný čin uvedený v taxativním výčtu § 33 tr. zák.
2. Trestný čin byl dokonán, neboť pro přípravu, pokus a účastenství jsou speciální ustanovení.
3. Pachatel dobrovolně učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno.

⁷⁵ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 348-354.

⁷⁶ Tamtéž

U **právníků osob** musí být splněny následující podmínky podle § 11 TOPO:

1. Účinná lítost je možná u všechny trestných činů, na něž se vztahuje věcná působnost TOPO s výjimkou osmi taxativně vyjmenovaných trestných činů (např. podplacení dle § 332 tr. zák.).
2. Pachatel (právníká osoba) dobrovolně upustil od dalšího protiprávního jednání a učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno.

Trestní zákoník ve zvláštní části ještě uvádí zvláštní případy účinné lítosti (§ 197- k trestnému činu zanedbání povinné výživy, § 242- k trestnému činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby, § 248a- k trestnému činu porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže, § 362- k trestnému činu účast na organizované zločinecké skupině).

Výše uvedené **neplatí pro mladistvé** pachatele, neboť § 7 ZSVM nestanovuje jako jednu z podmínek zániku trestnosti účinnou lítostí oznámení trestného činu.

Mimo osobu pachatele trestní zákoník hovoří ještě o **zániku trestní odpovědnosti účastníka**. Podle § 24 odst. 3 písm. b) tr. zák. tak trestní odpovědnost účastníka zaniká, jestliže dobrovolně upustil od dalšího účastenství na trestném činu a učinil o účastenství na trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého účastenství, mohlo být ještě odstraněno. Podle odst. 4 téhož ustanovení nebrání zániku trestní odpovědnosti účastníka, který takto jednal, je-li čin spáchán ostatními pachateli nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení.

Ve všech případech musí ten, kdo činí oznámení, jednat **dobrovolně**, tzn. z vlastní vůle, s vědomím možnosti uskutečnit trestný čin, a nikoliv pod vlivem vnějších okolností (např. pachatel jedná pod vlivem již zahájeného trestního stíhání). Dále je oznámení nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému. Toto oznámení pak musí být dostatečně konkrétní, aby bylo možné učinit potřebné protipatření.⁷⁷ Oznámení jiným orgánům není účinné, a to ani v případě, pokud se jím podařilo zamezit škodlivému následku. Mohlo by jít ale o polehčující okolnost.⁷⁸

---

⁷⁷ Např. JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 348-354.

+ ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 287-289. ISBN 978-80-7552-358-7.

⁷⁸ PŮRY, F., *Poznámky k oznamování trestné činnosti státními orgány, právníckými a fyzickými osobami*. In. *Trestněprávní revue* 7-8/2013.

Co se týče důkazní síly podaného trestního oznámení jeho vlastním pachatelem, bylo již v první kapitole řečeno, že trestní oznámení není možné považovat za pramen důkazu vypovídající o skutkových okolnostech oznamovaného skutku. Trestní oznámení je pořízeno ve stadiu, které slouží k vypátrání pokladů, na jejichž základě se poté provedou důkazy v dalších fázích trestního řízení.⁷⁹

Otázkou je, jak je to s dokazováním, pokud pachatel trestného činu přišel na policii oznámit vlastní trestný čin, ke kterému se doznal, avšak po sdělení obvinění odmítl vypovídat? Touto otázkou se zabýval Ústavní soud⁸⁰. Procesně využitelným důkazem by byla výpověď oznamovatele po sdělení obvinění, tedy za situace, kdy by byl poučen o tom, že vše, co k věci uvede, může být použito jako důkaz proti němu. Dále by měl mít možnost se poradit se svým obhájcem, přičemž je logické, že právě obhájce může při prvotní poradě postoj obviněného k trestnímu řízení určitým způsobem ovlivnit, tedy např. z pachatele, který se sám šel udat na policii, se stane obviněný odmítající vypovídat.

Není tedy možné považovat za důkaz skutečnosti uvedené v trestním oznámení a absolutně neúčinným důkazem je rovněž svědecká výpověď policistů k obsahu trestního oznámení, jež bylo učiněno v době, kdy nebyl oznamovatel poučen o procesních následcích a o svých právech (zejména o možnosti poradit se s obhájcem).

---

⁷⁹ Nález ÚS ze dne 03. 11. 2004, sp. zn. II. ÚS 268/03

⁸⁰ Nález ÚS ze dne 03. 11. 2004, sp. zn. II. ÚS 268/03

4 Zneužití institutu trestního oznámení

Trestní oznámení je významným prostředkem, který může iniciovat trestní řízení. Ideálem by bylo, kdyby všichni oznamovatelé trestných činů podávali trestní oznámení nezištně a jen s nejlepšími úmysly, tedy pomáhat k dosažení účelu trestního řízení, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni (§ 1 tr. ř.).

Ve skutečnosti však může docházet ke zneužití trestního oznámení, jehož hlavním problémem je podle mého názoru to, že navzdory zásadě presumpce nevinu panuje ve společnosti obecné povědomí o tom, že na koho je podáno trestní oznámení, je již z poloviny odsouzen.⁸¹ Osoba označená za pachatele ve falešném trestním oznámení je pak různě stigmatizována napříč trestním řízením, neboť ne vždy se ihned po podání trestního oznámení ukáže, že údaje v něm nejsou pravdivé.

4.1 Jak dochází ke zneužití trestního oznámení?

Tato problematika nebývá v odborné literatuře příliš rozebírána. Důvodem může být to, že v praxi ke zneužívání tohoto institutu nedochází příliš často⁸², nicméně k němu dochází, a to v různých rovinách, které bych se pokusila shrnout. Může jí o zneužití s úmyslem zahájit trestní stíhání proti osobě, která není pachatelem trestného činu, jenž se stal, například ve snaze zakrýt, že šlo o trestný čin spáchaný oznamovatelem nebo někým jiným, koho oznamovatel tzv. kryje. Případně může jít o trestný čin, který se vůbec nestal a celé trestní oznámení je tak smyšlené. Oznamovatel těchto falešných skutků tak může činit z různých důvodů, přičemž nejvíc medializovaná bývají např. trestní oznámení s motivem poškodit svého politického konkurenta (viz. níže nález ÚS). Problematice falešného trestního oznámení podaného jeho údajnou obětí se dále věnuji v desáté kapitole.

Institut trestního oznámení může být zneužíván také bez úmyslu lživě obvinít někoho jiného. Jde například o situace, kdy na policii přicházejí osoby s tím, že jdou podat trestní oznámení, načež se ukáže, že jejich pravým úmyslem byla snaha získat zadarmo právní poradenství. Další příkladem může být trestní oznámení v oblasti hospodářské kriminality podané podnikatelem na svého konkurenta s cílem získat zadarmo podklady pro soukromoprávní spor. Policie trestní oznámení bude prověřovat, opatří si odborná vysvětlení, znalecké posudky aj., přičemž oznamovatel jako poškozený bude mít ke všemu přístup, neboť má právo nahlížet do spisu a pořizovat si jeho kopie (§ 65 odst. 1 tr. ř.). Na základě toho pak

---

⁸¹ LATA, J., „Nevylučuji podání trestního oznámení!“ aneb o posuzování tzv. trestních oznámení dle jejich obsahu. In. Trestněprávní revue 10/2011.

⁸² Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

získá téměř zadarmo (zaplatí pouze za kopie spisu) důkazy pro soukromoprávní spor, za které by jinak musel platit nemalé částky.⁸³

V souvislosti se zneužitím trestního oznámení lze uvažovat, zda by jako korektiv tohoto problému nemohlo sloužit jeho zpoplatnění. Ať už zpoplatnění ex ante, které by mohlo odradit potenciální falešné oznamovatele, nebo zpoplatnění ex post, které by nastávalo v případě, že by se ukázala nereálnost podkladu trestního oznámení. Nicméně osobně si myslím, že zpoplatnění trestního oznámení nemá význam, neboť ty, co mají motiv, ať už je jakýkoliv, učinit trestní oznámení založené na nepravdě, poplatek v řádech stovek korun českých neodradí. Naopak u některých skutečných obětí by mohlo zaplacení poplatku být důvodem, aby trestný čin neoznámily a nechaly jej tak v latentní dimenzi. Jako příklad bych uvedla bezdomovce, seniory, osoby, na nichž je pácháno domácí násilí v rámci, kterého jim pachatel neumožňuje disponovat s penězi nebo obecně sociálně slabší osoby.

Podáním nepravdivého oznámení Policii ČR nemůže dojít k vážné újmě na jejich právech a není tím naplněna skutková podstata trestného činu poškození cizích práv podle § 181 tr. zák. Uvádění lživých informací policii však může za splnění dalších podmínek zakládat postih pachatele za takové jednání pro jiné trestné činy (např. křivé obvinění).⁸⁴

V některých extrémních případech může opakované zneužívání trestního oznámení vykazovat znaky tzv. kverulantského chování, kterým je v nejširším smyslu myšleno soustavné vyvolávání sporů, podávání stížností, podnětů atd., které jsou zpravidla neopodstatněné a nesmyslné, nicméně prvotní příčinou může být i skutečná křivda, reakce kverulanta však přesahuje rozumnou míru. V důsledku kverulantského chování dochází k přetěžování veřejných orgánů v rámci jednoho řízení či dochází k iniciování stále nových řízení, to zahrnuje i vršení opravných a dozorových prostředků.⁸⁵

Z psychologického hlediska je kverulantství projevem specifické poruchy osobnosti. Kverulanti si doma vedou svoje „spisy“ obsahující podání, rozsudky atd., přičemž si dokáží zapamatovat podrobnosti z desítek až stovek řízení, jichž se účastnili (např. čísla jednací). Kverulant si na jednu stranu přeje mít výhody oběti a chce, aby mu dal soud zapravdu, na druhou stranu se snaží získat převahu a vystupovat jako rebel (např. každá reakce veřejného orgánu, která může být záminkou pro další stížnosti, je vítaná). Dalším problémem této poruchy osobnosti jsou agresivní kverulanti, kteří se dopouštějí přestupků a trestných činů proti úředním

---

⁸³ Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2006, sp. zn. 15 Tdo 574/2006

⁸⁵ HOŘÁK, J., *Kverulanti a kverulantství z pohledu kriminálních věd*. In. VI. Kriminologické dny, sborník. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2018. s. 80-104.

osobám a představitelům protistrany. Typickými „jádrovými“ kverulantskými delikty jsou zejména trestné činy pohrdání soudem (§ 336 tr. zák.), zasahování do nezávislosti soudu (§ 335 tr. zák.), křivé obvinění (§ 345 tr. zák.), křivá výpověď (§ 346 tr. zák.) a maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 tr. zák.). U těchto agresivních kverulantů může být v krajních případech uplatněna nedobrovolná psychiatrická detence.⁸⁶

4.2 Trestný čin křivé obvinění podle § 345 tr. zák.

Nejzávažnějším následkem za učiněné nepravdivé oznámení o spáchání trestného činu jinou osobou je trestní odpovědnost oznamovatele za spáchání trestného činu křivého obvinění podle § 345 tr. zák. K tomuto trestnému činu existuje bohatá judikatura, jejíž důležité body se pokusím shrnout níže.

Trestný čin křivé obvinění je zařazen do Hlavy X trestního zákoníku mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, Dílu 4 Jiné rušení činnosti orgánů veřejné moci.

Tento trestný čin má **dva objekty**. Prvním objektem je zájem na řádné činnosti soudů a jiných orgánů veřejné moci, druhým je zájem na ochraně občanů před lživými útoky směřovanými na jejich čest, svobody a práva.⁸⁷

Objektivní stránkou je pak lživé obvinění jiného z trestného činu v odstavci prvním, pokud tak pachatel učiní v úmyslu přivodit jinému trestní stíhání jde o odstavec druhý, přičemž jde o dvě samostatné skutkové podstaty, a zároveň v odstavci druhém jde o skutkovou podstatu kvalifikovanou, která v sobě obsahuje i znaky uvedené v odstavci prvním.⁸⁸

Obviněním je pak jednání pachatele, které může mít za následek trestní stíhání individuálně určené nevinné osoby. U odstavce prvního postačí, jestliže pachatel uvádí nepravdivé skutečnosti o tom, že jiná konkrétní osoba svým jednáním naplnila skutkovou podstatu trestného činu. Lživé obvinění pak znamená vědomě objektivně nepravdivě informovat o skutkových okolnostech, tedy o tom, kdy a jak měl být trestný čin spáchán a kdo je jeho pachatelem.⁸⁹

Forma obvinění může být různorodá: zprostředkované sdělení, lživé obvinění ve sdělovacích prostředcích, při uplatňování vlastní obhajoby, přičemž není podstatné, zda k trestnímu stíhání křivě obviněného nakonec dojde. Pachatelem je nejen ten, kdo učinil písemně nepravdivé oznámení o spáchání trestného činu jinou osobou, ale i ten, kdo lživě jiného obvinil ze spáchání trestného činu v podaném vysvětlení před policejním orgánem, aniž by bylo

---

⁸⁶ HOŘÁK, J., *Kverulanti a kverulantství z pohledu kriminálních věd*. In. VI. Kriminologické dny, sborník. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2018. s. 80-104.

⁸⁷ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 852.

⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 07. 2012, sp. zn. 8 Tdo 749/2012

⁸⁹ Nález ÚS ze dne 13. 01. 1999, sp. zn. I. ÚS 401/98

podmínkou trestnosti předchozí poučení o hrozně trestního postihu za trestný čin krivé obvinění. Pachatel se trestného činu krivého obvinění může dopustit i za situace, kdy již bylo zahájeno trestní stíhání proti osobě, kterou lživě obvinil (může jít např. o úmysl pachatele, aby daná osoba byla vzata do vazby).⁹⁰

Trestným činem krivé obvinění není, pokud oznamovatel uvede pravdivé okolnosti, z nichž oznamovatel vyvozuje nesprávné právní závěry, jako příklad uvádí Jelínek⁹¹ pravdivé oznámení, o tom, že někdo nezaplatil pokutu, z něhož oznamovatel nesprávně dovodil, že šlo o podvod. Dalším příkladem z praxe může být trestní oznámení podané na souseda, kterého oznamovatel podezírá z výroby drog na základě toho, že jde z jeho bytu cítit podivný zápach, a často se kolem něj vyskytují osoby pochybného vzhledu. Přičemž situace se nakonec vysvětlí tím, že soused svůj byt rekonstruuje, tudíž zápach pochází z různých stavebních materiálů, barev a ředidel. A osoby pochybného vzhledu jsou jen přátelé sousedova syna.⁹²

Pachatelem může být kdokoliv (i právnická osoba, viz. § 7 TOPO). **Subjektivní stránka** skutkové podstaty tohoto trestného činu je konstruována jako dolosní, to znamená, že pachatel musí chtít jiného lživě obvinít z trestného činu nebo si musí být alespoň vědom toho, že jiného lživě obviňuje z trestného činu, a je s tím srozuměn, a současně musí chtít nebo být aspoň srozuměn s tím, že v důsledků jeho obvinění může být tato osoba trestně stíhána.⁹³

To zahrnuje vědomost o tom, že obvinění je nepravdivé (např. pouhé podezření ze strany obviněného o tom, že mu konkrétní osoba odcizila peníze nelze považovat za vědomě lživé obvinění⁹⁴). V případě odstavce druhého je třeba, aby pachatel jednal v úmyslu přivodit lživě obviněnému trestní stíhání, tato pohnutka se však obtížněji dokazuje⁹⁵. Pachatel musí dále vědět, že lživě obviněný daný trestný čin nespáchal.⁹⁶

Vyloučena je trestní odpovědnost za trestný čin krivé obvinění, jestliže oznamovatel lživá skutková tvrzení nezaložil na okolnostech, ze kterých lze dospět k závěru o spáchání trestného činu jinou osobou. Konkrétně šlo v tomto případě o smyšlené obvinění policisty z trestného činu nadřzování podle § 366 tr. zák., kterého se měl dopustit tím, že úmyslně neprovedl test na přítomnost návykových látek u viníka dopravní nehody. Nicméně v tomto případě se viník

---

⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 02. 08. 2006, sp. zn. 5 Tdo 883/2006

⁹¹ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 852.

⁹² Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

⁹³ Nález ÚS ze dne 13. 01. 1999, sp. zn. I. ÚS 401/98

⁹⁴ Rozhodnutí ze dne 17. 07. 1965, sp. zn. 4 Tz 40/65, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 44/65

⁹⁵ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 513.

⁹⁶ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 853.

dopravní nehody nedopustil trestného činu, ale pouze přestupku. Z toho důvodu se oznamovatel nedopustil trestného činu křivého obvinění.⁹⁷

U trestného činu křivého obvinění je možný souběh s trestným činem křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 346 odst. 2 tr. zák., např. v podobě jednočinného souběhu, pokud svědek při výpovědi úmyslně uvádí nepravdivé informace, jež mají podstatný význam pro rozhodnutí, a zároveň jiného úmyslně lživě obviní.⁹⁸ K trestnému činu křivé obvinění je subsidiární trestný čin pomluvy (§ 184 tr. zák.).⁹⁹

Podané písemné lživé trestní oznámení (popř. protokol o podání ústního trestního oznámení) je zásadní listinný důkaz u trestného činu křivého obvinění, přičemž často dochází k tomu, že podatelé těchto oznámení namítají, že žádné takové trestní oznámení nenapsali, zde mají velký význam znalecké posudky z oboru grafologie.¹⁰⁰

4.3 Odpovědnost za újmu způsobenou zneužitím institutu trestního oznámení

Dalším následkem za podání vědomě nepravdivého trestního oznámení je občanskoprávní odpovědnost za újmu, která vznikla v přímé souvislosti s trestním oznámením. Touto problematikou se zabýval Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 5. 9. 2017, sp. zn. III. ÚS 1017/15, který jsem níže rozebrala podrobněji, neboť zároveň poukazuje na problematiku zneužívání institutu trestního oznámení, i co se týče otázky politicky motivovaných trestních oznámení.

Nález se týkal věci starostky města Třince (stěžovatelky), která byla nařčena trestním oznámením svého politického konkurenta z přečinu zneužití úřední pravomoci dle § 329 odst. 1 písm. a) tr. zák. a přečinu porušení povinnosti při správě cizího majetku dle § 220 odst. 1, odst. 2 písm. a) tr. zák. Věc byla odložena, neboť policejní orgán dospěl k závěru, že stěžovatelka tyto přečiny nespáchala. Stěžovatelka ve věci spatřovala zneužití práva podat trestní oznámení především tím, že trestní oznámení bylo na stěžovatelku podáno čistě z politických důvodů s cílem konkurentku poškodit, přičemž oznamovatel si domněnky uvedené v trestním oznámení neověřil, ač tak jako zastupitel města mohl bez obtíží učinit. Stěžovatelce tak v přímé souvislosti s trestním oznámením vznikla jak majetková, tak nemajetková újma, kterou obecné soudy nepřiznaly.

Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti poukazuje na současný trend v českém politickém prostředí, kterým je podle stěžovatelky podávání trestních oznámení na své politické

---

⁹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 05. 2013, sp. zn. 7 Tdo 467/2013

⁹⁸ PŮRY, F., *Poznámky k oznamování trestné činnosti státními orgány, právníckými a fyzickými osobami*. In: *Trestněprávní revue* 7-8/2013.

⁹⁹ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 853.

¹⁰⁰ Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

konkurenty s cílem tyto případy medializovat a získat tak výhodu v rámci politické soutěže. Stěžovatelka pak vznáší otázku, jak se proti tomu bránit. Zneužití institutu trestního oznámení je podle stěžovatelky stejně protiprávní jako každé jiné zneužití subjektivních práv a jeho tolerováním je porušován čl. 4 LZPS, neboť umožňuje narušovat podstatu základních práv a svobod poškozených osob. Řešením je podle stěžovatelky v případě podání trestního oznámení existence povinnosti oznamovatele vyvinout alespoň minimální snahu ověřit si informace uvedené v trestním oznámení. Interpretace obecných soudů tak dle stěžovatelky nahrává tomu, aby kdokoliv mohl podat trestní oznámení na kohokoliv jen z čistě subjektivních pocitů, aniž by za to následně nesl odpovědnost. Je tedy třeba odlišovat ústavně zaručené právo na svobodu projevu, vyjadřovat a rozšiřovat své názory, od práva podat trestní oznámení.

Stěžovatelka dále poukazuje na existenci „šedé zóny“ situací mezi případy, kdy jsou podány důvodná trestní oznámení a kdy je o případy trestného činu křivé obvinění. V těchto ne zcela jasných případech je nařčeným osobám způsobena újma na jejich právech, aniž by byla jasně dána možnost její nápravy. Nařčené osoby jsou totiž povinny poskytnout OČTŘ součinnost v trestním řízení a už to samo o sobě zasahuje do jejich života minimálně z časových důvodů, často ale i dochází k narušení pracovního a soukromého života.

Obecné soudy, které ve věci rozhodovaly, konstatovaly, že existence nároku na náhradu škody je dána, pokud jsou splněny následující podmínky: vznik újmy, protiprávní jednání, příčinná souvislost mezi vznikem újmy a protiprávním jednáním a zaviněním. Obecné soudy v posuzovaném případě neshledaly splnění podmínky protiprávního jednání vedlejšího účastníka. Z toho vyvodily závěr, že podání trestního oznámení nemůže představovat porušení právní povinnosti, neboť žádný právní předpis neupravuje podmínky, za kterých lze trestní oznámení podat a podání trestního oznámení je právem občanů, které jim nelze upírat.

S tímto názorem se **Ústavní soud** neztotožňuje, neboť nelze vyloučit, že subjektivní právo, nebo dokonce zákonem uložená oznamovací povinnost může být zneužita k nelegitimnímu účelu, nebo např. v občanskoprávních vztazích vykonávaná v rozporu s dobrými mravy. Z toho je dle Ústavního soudu třeba dovodit odpovědnost jednající osoby za způsobenou újmu. Nemožnost porušení právní povinnosti podáním trestního oznámení tak opomíjí nejen ochranu obecných zásad občanského práva, ale ani nesplňuje ochranu základních práv a svobod.

Ústavní soud dále poukazuje na nejasnost právní úpravy nápravy újmy, která může být způsobena v souvislosti s prověřováním důvodnosti trestních oznámení, která sice nenaplňují skutkovou podstatu trestného činu křivého obvinění, nicméně je jejich obsah nepravdivý,

značně neurčitý a neodůvodněný, tvořený domněnkami oznamovatele, který však na prověření důrazně trvá.

Ústavní soud dále připomněl dosavadní judikaturu (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2010 sp. zn. 25 Cdo 297/2009, rozsudek velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2006 sp. zn. 15 Tdo 574/2006), podle které v případech podání nepravdivých trestních oznámení, v nichž oznamovatel nebyl odsouzen pro křivé obvinění, připadá v úvahu jeho občanskoprávní odpovědnost za vzniklou újmu, a to dokonce i v případech, kdy nařčená osoba byla nedůvodně obviněna nebo obžalována, a újma na jejích právech tak vznikla především nesprávným postupem orgánů státu.

Instituty trestního řízení by se neměly stát běžnou součástí politického boje, s čímž souvisí i zásada subsidiarity trestní represe. Dle Ústavního soudu je třeba vzít v potaz, že žádný z jeho výše uvedených závěrů neznamena nepřiměřené omezení práva obrátit se na OČTŘ s trestním oznámením, toto právo je na straně přímé oběti trestného činu nenahraditelnou složkou jejího ústavou zaručeného práva na účinné vyšetřování. Každý si však musí vědom toho, že jeho jednání, které nerespektuje ústavní práva ostatních členů společnosti, s sebou nese také odpovědnost.

5 Oznamovací povinnost

V českém právním řádu je zakotvena povinnost v některých případech oznámit trestný čin. Jednak je to **obecná oznamovací povinnost**, která je stanovena ve zvláštní části trestního zákoníku trestnými činy nepřekažení trestného činu dle § 367 tr. zák. a neoznámení trestného činu dle § 368 tr. zák., přičemž za podmínek uvedených v těchto ustanoveních ji má každá fyzická osoba starší 15 let a právnická osoba rovněž. Obecné oznamovací povinnosti se věnují níže v této kapitole.

Dále je to **zvláštní oznamovací povinnost státních orgánů** vyplývající z § 8 odst. 1 tr. ř., jenž stanovuje povinnost oznamovat státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.

Tato zvláštní povinnost se vztahuje pouze na státní orgány, kterými jsou podle Jelínka¹⁰¹ zákonodárné orgány, orgány státní moci a státní správy, a to na jakýkoliv trestný čin na rozdíl od obecné oznamovací povinnosti, která se týká pouze taxativně vypočtených trestných činů v § 368 tr. zák. Púry¹⁰² státní orgány charakterizuje jako orgány moci zákonodárné, výkonné, soudní a další orgány (např. Česká národní banka, Nejvyšší kontrolní úřad), přičemž otázkou je, zda by se neměl okruh rozšířit i na ty subjekty, na které stát přenesl část své působnosti při plnění určitých povinností ve veřejném zájmu, v tomto případě tedy nahrazují stát (např. profesní komory, kraje, obce, veřejné vysoké školy). Na druhou stranu je možné povinnosti ukládat jen na základě zákona (čl. 2 odst. 3 a čl. 4 odst. 1 LZPS), a sankcionování nestátních institucí za nepodání trestního oznámení by tak bylo založeno na extenzivním výkladu ustanovení § 8 odst. 1 tr. ř.

Tato oznamovací povinnost je součástí obecnější povinnosti poskytovat součinnost OČTŘ, která se projevuje také povinností vyhovovat dožádáním OČTŘ při plnění jejich úkolů (§ 8 odst. 1 tr. ř.), poskytovat údaje, které jsou předmětem bankovního tajemství, údaje z evidence cenných papírů, údaje získané pro statistické účely a údaje získané při správě daní (§ 8 odst. 3 tr. ř.).¹⁰³

Podle § 8 odst. 4 tr. ř. lze plnění zvláštní oznamovací povinnosti odmítnout s odkazem na povinnost zachovávat tajnost utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem nebo státem uloženou nebo uznanou povinností mlčenlivosti (její rozsah musí být vymezen

---

¹⁰¹ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 507-508.

¹⁰² PÚRY, F., *Poznámky k oznamování trestné činnosti státními orgány, právnickými a fyzickými osobami*.

In. *Trestněprávní revue* 7-8/2013.

¹⁰³ Tamtéž

zákonem). Možnost odmítnout se nicméně nevztahuje na osobu, jež má obecnou oznamovací povinnost.

Jestliže zákon nestanoví zvláštní podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, které jsou podle takového zákona utajovány nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, je možné tyto informace vyžadovat po předchozím souhlasu soudce podle § 8 odst. 5 tr. ř., toto ustanovení se netýká povinnosti mlčenlivosti advokáta podle zákona o advokacii.

U oznamovací povinnosti státních orgánů není podstatné, odkud a jakým způsobem se státní orgán o trestné činnosti dozvěděl, ale lze předpokládat, že to bude zejména při úřední činnosti.¹⁰⁴

Oznamovací povinnost může být upravena odchylně v některých zvláštních předpisech, např. oznamovací povinnost správce daně podle § 53 odst. 3 podle z. č. 280/2009 Sb., daňový řád., nebo povinnost oznámit ministerstvu financí podezřelý obchod podle z. č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, přičemž ministerstvo financí podá trestní oznámení při zjištění skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin.¹⁰⁵

V souvislosti s oznamovací povinností bych ještě chtěla zmínit Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (tzv. Istanbulská úmluva), jež měla být Českou republikou ratifikována v roce 2018¹⁰⁶. Tato Úmluva zavádí článkem 27 obecnou oznamovací povinnost, kdy smluvní strany mají povinnost přijmou nezbytná opatření za účelem povzbuzení všech osob, jež se stanou svědkem spáchání násilného trestného činu spadajícího do působnosti této Úmluvy nebo jež mají oprávněný důvod se domnívat, že k takovému činu může dojít nebo že lze další násilný trestný čin očekávat, aby to oznámily příslušným organizacím nebo úřadům. Tento článek se vztahuje na svědky a jde o nelegislativní opatření směřující k povzbuzení, má podpořit zejména důležitou roli přátel a sousedů při odhalování domácího násilí

Článek 28 této Úmluvy pak zavádí oznamovací povinnost odborníků, tedy povinnost smluvních stran přijmou taková nezbytná opatření, kterými zajistí, aby jim zásady mlčenlivosti, které vnitrostátní právo ukládá některým profesním skupinám, nebránily v možnosti za vhodných podmínek podat oznámení příslušným organizacím nebo úřadům, pokud mají

---

¹⁰⁴ PÚRY, F., *Poznámky k oznamování trestné činnosti státními orgány, právníckými a fyzickými osobami*. In. *Trestněprávní revue* 7-8/2013.

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ V době odevzdání diplomové práce nebyla Istanbulská úmluva doposud ratifikována.

oprávněný důvod se domnívat, že byl spáchán závažný násilný čin spadající do působnosti této Úmluvy a že další závažné násilné činy lze očekávat.

Článek 28 se vztahuje na odborníky poskytující pomoc obětem (např. lékaři), přičemž zakládá možnost těchto odborníků ohlásit trestný čin i přes jejich povinnou mlčenlivost. To by mohlo mít negativní důsledek v tom smyslu, že oběti těchto trestných činů přestanou vyhledávat lékařskou nebo jinou odbornou pomoc. Na druhou stranu tento článek říká „za vhodných podmínek“, smluvní strany si tak mají samy stanovit, jaké. Může jít například o souhlas oběti s takovým oznámením, což již odpovídá našim zdravotnickým předpisům.

Článek 36 pak vymezuje formální znaky jednání, která mají být kriminalizována a která spočívají v sexuálním násilí.¹⁰⁷

5.1 Nepřekážení a neoznámení trestného činu

Jak již bylo zmíněno výše, trestní zákoník zavedl v souvislosti s porušením obecné oznamovací povinnosti trestné činy nepřekážení trestného činu podle § 367 tr. zák. a neoznámení trestného činu podle § 368 tr. zák. Tyto trestné činy jsou zařazeny v trestním zákoníku do Hlavy X mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. Těchto trestných činů se může dopustit jak fyzická osoba starší 15 let, tak právnická osoba, neboť nejsou uvedeny v negativním výčtu trestných činů dle § 7 TOPO, na něž se nevztahuje působnost tohoto zákona.

Trestné činy nepřekážení trestného činu a neoznámení trestného činu jsou zvláštní formou trestné součinnosti, přičemž trestnou součinností se rozumí případy, kdy se na trestném činu podílí více pachatelů nebo vedle pachatele i jiné osoby. Společným objektem těchto trestných činů je zájem na potlačování zločinnosti.¹⁰⁸

Ve druhých odstavcích těchto trestných činů jsou stanoveny **zvláštní případy beztrestnosti**, jestliže k nepřekážení nebo neoznámení došlo proto, že čin nebylo možno překazit nebo oznámit, aniž by osoba sebe nebo osobu blízkou uvedla v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání (u nepřekážení se beztrestnost nevztahuje na nebezpečí trestního stíhání osoby blízké v případě některých taxativně vyjmenovaných trestných činů). Zákon tak zde bere ohled na případy, kdy není možno od osob spravedlivě požadovat, aby trestný čin překazily nebo oznámily.

---

¹⁰⁷ MIČKAL, M., *Trestní stíhání podmíněné souhlasem poškozeného (aktuální zamýšlení nad § 163 trestního řádu)*. In. Státní zastupitelství 2/2018

+ Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680462471>

¹⁰⁸ ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 920-921.

5.1.1 Trestný čin nepřekažení trestného činu dle § 367 tr. zák.

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v tom, že se pachatel hodnověrným způsobem dozvěděl o přípravě nebo páčání taxativně vyjmenovaných závažných trestných činů a tuto činnost nepřekazil. Překazit trestný čin lze podle třetího odstavce také jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.¹⁰⁹

Smyslem tohoto ustanovení je zejména zabránit spáchání v zákoně vymezených závažných trestných činů a tím chránit společnost před jejich škodlivými následky.¹¹⁰

5.1.2 Trestný čin neoznámení trestného činu dle § 368 tr. zák.

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v neoznámení taxativně vyjmenovaných trestných činů, o jejichž spáchání se pachatel hodnověrným způsobem dozvěděl, a jež jsou charakteristické svou závažností. Hodnověrnost se posuzuje s ohledem na konkrétní okolnost. Oznámení musí být učiněno bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu nebo místo toho, jde-li o vojáka, nadřízenému. Oznamovací povinnost nezávisí, zda je pachatel osobě, která se o spáchání trestného činu dověděla, znám či nikoliv¹¹¹. V případě neoznámení trestného činu jde vždy o zdržení se povinnosti konat, tedy o opominutí. Dále se předpokládá neoznámení trestného činu, o němž se pachatel dozví až po jeho spáchání, pokud by šlo o nedokončený trestný čin, přicházel by v úvahu spíše trestný čin nepřekažení trestného činu.¹¹²

K naplnění znaků skutkové podstaty není třeba, aby pachatel věděl po stránce právní kvalifikace, o jaký jde trestný čin, stačí když zná skutkové okolnosti, které zakládají znaky některého z trestných činů v § 368 odst. 1 tr. zák.¹¹³

Podle třetího odstavce nejde o trestný čin, jestliže se o spáchání trestného činu dozví advokát (nebo jeho zaměstnanec) v souvislosti s výkonem advokacie nebo právní praxe. Totéž platí o duchovním v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo o osobě poskytující pomoc obětem trestných činů (zde pouze ve vztahu k trestnému činu obchodování s lidmi dle § 168 odst. 2 tr. zák. a zbavení osobní svobody dle § 170 tr. zák.).¹¹⁴ Tyto výjimky jsou promítnuty do příslušných zákonů, např. § 21 a § 39 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii nebo § 7 zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

¹⁰⁹ ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 926.

¹¹⁰ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 541.

¹¹¹ Rozhodnutí publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek R 28/78

¹¹² ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 926-927.

¹¹³ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 543.

¹¹⁴ ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 922.

5.2 Kolize povinnosti zachovávat mlčenlivost a oznamovací povinnosti ve zdravotnictví

V souvislosti s poskytováním zdravotních služeb bývá často vznášena otázka, zda povinná mlčenlivost a ochrana osobních údajů ze strany zdravotnických pracovníků koresponduje spolu s povinností oznámit, popř. překazit, trestný čin.

Císařová a Sovová¹¹⁵ přiřazují povinnou mlčenlivost zdravotnických pracovníků k lékařskému tajemství, které definují následně: „Lékařské tajemství je pojem, který se opakuje v právních předpisech i etických kodexech. Tento pojem nelze zúžit pouze na povinnost lékaře, ale rozumí se jím v širším slova smyslu povinnost zdravotnického pracovníka zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které se dozvěděl při výkonu svého povolání. Tato povinnost se vztahuje na všechny pracovníky ve zdravotnictví.“

Podle § 51 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách je poskytovatel povinen zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb, přičemž se podle § 51 odst. 2 písm. d) ZZS za porušení povinné mlčenlivosti nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení způsobem stanoveným právními předpisy upravujícími trestní řízení nebo při plnění zákonem uložené povinnosti překazit nebo oznámit spáchání trestného činu.

Z výše uvedeného vyplývá, že zdravotnický pracovník, který se setká s případem podléhajícím oznamovací povinnosti nebo povinnosti překazit trestný čin podle trestního zákoníku, není vázán lékařským tajemstvím, ba naopak je povinen trestný čin oznámit nebo překazit, v opačném případě by se sám dopustil trestného činu podle § 367 a § 368 tr. zák.

Trestné činy mimo taxativní výčet § 367 a § 368 tr. zák. podléhají povinné mlčenlivosti ve zdravotnictví, a poskytnout o nich informace v trestním řízení lze jen po předchozím souhlasu soudce podle § 8 odst. 5 tr. ř.

Z taxativně vymezených trestných činů podléhajících oznamovací povinnosti a povinnosti trestný čin překazit se zdravotnický pracovník setkává ve většině případů jen s některými (např. trestný čin vraždy podle § 140 tr. zák., těžké ublížení na zdraví podle § 145 tr. zák.).¹¹⁶

Zvláštním případem jsou trestné činy (zejména znásilnění podle § 185 tr. zák. a pohlavní zneužívání podle § 187 tr. zák.), které sice nepodléhají oznamovací povinnosti, ale pouze povinnosti překazit trestný čin. Pokud tedy například došlo k pohlavnímu zneužívání

---

¹¹⁵ CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ, O., a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, s. 18.

¹¹⁶ HIRT, M., a kol. *Medicína a trestní právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 50-51.

a nepokračuje a není možné jej již překazit, tak jej v tomhle případě nelze ani oznámit, aniž by byla porušeno lékařské tajemství.¹¹⁷

Jako příklady těchto případů Hirt¹¹⁸ uvádí:

- Téměř patnáctiletá dívka přichází na gynekologickou ambulanci s tím, že předchozí noc byla na večírku se svými spolužáky, přičemž pod vlivem alkoholu měla s jedním z nich nechráněný pohlavní styk. Díky pravidelné četbě dívčího časopisu ví o existenci postkoitální kontracepce, z toho důvodu přichází na ambulanci. Gynekolog váhá, zda jasný případ pohlavního zneužití nemá za povinnost nahlásit policii, avšak u trestného činu pohlavní zneužívání je povinnost ho překazit, ale nikoliv již oznámit, a v tomto případě není již možné trestnému činu zabránit, oznamovací povinnost zde tedy není.
- Opačným příkladem je situace, kdy pediatr získá u sedmiletého dítěte podezření na pohlavní zneužívání tzv. prepubescentního typu. S ohledem na to, že v lékařské praxi je obecně známo, že podobný typ pohlavního zneužívání probíhá téměř vždy v rodině a dlouhodobě, podezření na trestný čin probíhajícího pohlavního zneužívání okamžitě překazí nahlášením policii. Navíc lze v případě malých dětí také vyjádřit podezření na sexuální formu týrání, přičemž trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 tr. zák. je nejen povinné překazit, ale i oznámit.

V souvislosti s tímto je třeba zmínit, že již proběhl pokus kriminalizovat neoznámení trestného pohlavního zneužívání pozměňovacím návrhem č. 4506 k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009, trestní zákoník, zejména s ohledem na to, že lékař nemůže spolehlivě vyhodnotit, zda bude pachatel v trestné činnosti pokračovat. Nicméně tento pozměňovací návrh schválen nebyl, jedním z argumentů, proč tento pozměňovací návrh neschválit bylo podle tehdejšího ministra spravedlnosti Roberta Pelikána to, že pro trestněprávní ochranu je postačující, že lékař v rámci svého vlastního uvážení může doporučit buď zákonnému zástupci nebo samotnému dítěti, aby se obrátilo na policii, popř. mu s tím nějak pomoci.¹¹⁹

Předmětný pozměňovací návrh měl být reakcí na ratifikaci Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování (Lanzarotská úmluva, v platnosti pro ČR od 01. 09. 2016) a její článek 12, podle kterého každá smluvní strana přijme taková nezbytná opatření, aby pravidla zachování mlčenlivosti, stanovená vnitrostátními předpisy, uložena

---

¹¹⁷ HIRT, M., a kol. *Medicína a trestní právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 50-51.

¹¹⁸ Tamtéž

¹¹⁹ Pozměňovací návrh č. 4506 k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk 588) [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=588>

osobám, které v rámci své profese přicházejí do kontaktu s dětmi, nebránila těmto osobám informovat orgány zodpovědné za ochranu dětí o situaci, kdy je důvodné podezření, že je dítě obětí sexuálního vykořisťování nebo pohlavního zneužívání. Dále taková nezbytná opatření, aby všechny osoby, které vědí nebo se v dobré víře domnívají, že došlo k sexuálnímu vykořisťování nebo pohlavnímu zneužívání dětí, byly motivovány k oznámení takových skutečností příslušnému orgánu.¹²⁰ Podle vyjádření ministerstva spravedlnosti však v souvislosti s touto úmluvou nevznikly ČR nové povinnosti s nutností jejich promítnutí do právního řádu.¹²¹

Ve zdravotnictví může být problematické především oznámení trestného činu těžkého ublížení na zdraví podle § 145 tr. zák., neboť při ošetření vážně zraněného pacienta musí lékař zvážit, zda jeho zranění naplňuje definici těžké újmy na zdraví a zda bylo zranění způsobeno druhou osobou a to úmyslně, přičemž tato informace musí být hodnověrná. Tyto specifické právní otázky řeší OČTŘ obvykle po dlouhou dobu a těžko je jejich okamžité vyhodnocení možno spravedlivě požadovat po ošetřujícím lékaři, přičemž toto vyhodnocení situace nemusí být vždy jednoznačné jako v následujících příkladech:

- Pan AB pomáhal svému známému s drobnými pracemi na stavbě rodinného domu. Z důvodu nedbalosti jednoho z pracovníků tesařské firmy spadnul panu AB na hlavu těžký trám. S těžkým zraněním hlavy byl pan AB transportován na neurochirurgickou kliniku, kde byl operován pro diagnózu subdurálního krevního výronu a zhmoždění mozku. Z povahy zranění je zřejmé, že se jedná o poškození důležitého orgánu podle § 122 odst. 2 písm. e) tr. zák., tedy o těžkou újmu na zdraví. Nicméně ošetřující lékař policii nic nenahlásí, neboť na trestný čin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 tr. zák. se nevztahuje oznamovací povinnost a ani povinnost jej přikazít. Oznámením tohoto incidentu policii by lékař hrubě porušil svoji povinnost mlčenlivosti.
- Pan XY dle anamnézy utrpěl zranění hlavy při napadení, kdy byl opakovaně udeřen druhou osobou do hlavy těžkým popelníkem. Je přijat na neurochirurgickou kliniku, kde je operován pro stejnou diagnózu jako pan AB v předchozím příkladu. Protože je zřejmé, že se jedná o těžkou újmu na zdraví, která měla být způsobena úmyslně druhou osobou, lékař má povinnost toto zranění oznámit, protože na trestný čin těžkého ublížení na zdraví

---

¹²⁰ Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování [online].

[cit. 2018-12-04]. Dostupné z:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046e1e9>

¹²¹ Interpelace v Poslanecké sněmovně na téma Lanzarotské úmluvy ze dne 20. 10. 2016 [online].

[cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/050schuz/s050113.htm>

podle § 145 tr. zák. se vztahuje oznamovací povinnost. V opačném případě by se lékař sám vystavoval nebezpečí trestního stíhání.¹²²

Porušením povinné mlčenlivosti se může v krajním případě zdravotnický pracovník vystavit nebezpečí trestního stíhání pro trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji podle § 180 tr. zák.

S ohledem na výše uvedené tak lze prolomení povinnosti mlčenlivosti ve zdravotnictví vůči OČTŘ rozdělit na aktivní (zdravotnický pracovník je sám povinen aktivně informovat OČTŘ o některých skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s výkonem svého povolání) a pasivní (zdravotnický pracovník je povinen na žádost OČTŘ zpřístupnit některé údaje ze zdravotnické dokumentace svého pacienta).¹²³

Dalším případem aktivního prolomení povinnosti mlčenlivosti je, mimo výše uvedenou oznamovací povinnost podle § 367 a § 368 tr. zák., povinnost lékaře provádějícího prohlídku těla zemřelého neprodleně informovat policii jde-li o podezření, že úmrtí bylo způsobeno trestným činem nebo sebevraždou, zemřelý je neznámé totožnosti nebo k úmrtí došlo za nejasných okolností, přičemž lékař provede jen nezbytné úkony tak, aby nedošlo ke zničení nebo poškození možných důkazů nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin nebo že jde o sebevraždu (§ 86 odst. 1 písm. g) ZZS).

Jako pasivní prolomení povinnosti mlčenlivosti mimo předchozí souhlas soudce v trestním řízení podle § 8 odst. 5 tr. ř. je třeba zmínit ještě sdělování údajů nebo jiných skutečností v případě zproštění mlčenlivosti pacientem (popř. zákonným zástupcem pacienta) podle § 51 odst. 2 písm. b) ZZS.

Kolizí zájmů jednotlivce a společnosti související se zpřístupněním údajů, které podléhají povinné mlčenlivosti zdravotnických pracovníků, se též zabýval Ústavní soud.

V nálezu ze dne 18. 12. 2006 sp. zn. I. ÚS 321/06, kterým zamítl ústavní stížnost napadající předchozí souhlas soudce podle § 8 odst. 5 tr. ř., vyjádřil, že právo na ochranu soukromého života je nezadatelným lidským právem, které mimo jiné zahrnuje právo fyzické osoby rozhodnout podle vlastního uvážení, zda, v jakém rozsahu a jakým způsobem mají být skutečnosti z jejího osobního soukromí zpřístupněny jiným. Nicméně lze k omezení tohoto práva přikročit za účelem ochrany základních práv jiných osob nebo ochrany veřejného zájmu, který je v podobě principu či hodnoty obsažen v ústavním pořádku. Přitom je třeba dbát, aby bylo dosaženo co nejširšího uplatnění obou chráněných hodnot. Zájem na objasnění trestných činů a spravedlivém potrestání jejich pachatelů je legitimním a nezbytným cílem

---

¹²² HIRT, M., a kol. *Medicína a trestní právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 50-51.

¹²³ HIRT, M., a kol. *Medicína a trestní právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 74-75.

demokratické společnosti, přičemž dosahování účelu trestního řízení je v demokratickém ústavním řádu pravidelně spjata s řadou nezbytných zásahů do osobnostních práv i jiných subjektů než těch, proti nimž se řízení vede. Ústavní soud však zdůrazňuje, že pracovat s informacemi o zdravotním stavu osob bez jejich souhlasu lze pouze přiměřeným způsobem.

Od tohoto se Ústavní soud neodchýlil ani v dalších nálezech, např. v nález ze dne 10. 03. 2015, sp. zn. II. ÚS 2499/14, zdůrazňuje, že výjimka z povinnosti mlčenlivosti ve smyslu § 8 odst. 5 tr.ř. musí být vykládána velmi restriktivním způsobem, vždy jen v nezbytném rozsahu tak, aby nebyl mařen účel trestního řízení, a současně aby bylo v co možná největší míře respektováno soukromí a osobní sféra osob, kterých se toto prolomení mlčenlivosti bezprostředně týká. Z toho plyne, že u předchozího souhlasu soudce je třeba v každém konkrétním případě zvažovat, v jakém rozsahu má být požadován a následně udělován, např. s ohledem na to, o jaký trestný čin se jedná, co je obsahem požadované dokumentace atd.

6 Latentní kriminalita

V návaznosti na předchozí kapitoly lze říci, že jsou tedy dvě cesty, jak se OČTŘ dozvídají o trestné činnosti. Je to buď cesta A, kterou tvoří poznatky získané vlastní činností OČTŘ nebo cesta B, kterou jsou poznatky o trestné činnosti získané z trestních oznámení či jiných podnětů. V ideálním případě by cesty A a B měly vést k tomu, že se OČTŘ dozvědí o 100 % všech trestných činů. Ve skutečnosti však existuje ještě trestná činnost, která oznámena nebyla, a ani ji OČTŘ z vlastní činnosti nezjistily. Souhrnně se tato trestná činnost označuje jako latentní kriminalita, a právě té se věnuji v následujících kapitolách mé práce.

6.1 Vymezení pojmu latentní kriminalita

Kriminalita jako předmět zkoumání kriminologie je sociálněpatologickým jevem. Na tomto názoru se shoduje většina kriminologů, avšak vymezení pojmu kriminality se různí. Mezi kriminology převažují zejména dva směry: juristické (legální) a sociologické pojetí.

Zatímco juristické pojetí spojuje kriminologii s trestním právem, tedy zločinem, přičemž kriminalitou je pouze to, co je upraveno trestním právem, naopak sociologické pojetí definuje kriminalitu na trestním právu nezávislou definicí, kdy se kriminalitou myslí jednání odchylné, deviantní, avšak nemusí být nutně regulováno trestním právem.¹²⁴ Pokud bychom si pak vymezili kriminalitu v juristickém pojetí, jde o souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období.¹²⁵

Kriminalitu lze členit ve vztahu k možnosti jejího poznání na¹²⁶:

- **Zjevnou (registrovanou) kriminalitu**, která vyšla najevo, a o které se OČTŘ dozvěděly. To znamená, že byla oznámena obětí či jinou osobou, popř. institucí, nebo byla zjištěna činností policie, a následně byla vložena do oficiálních statistik. Údaje o této kriminalitě se získávají ze statistických údajů, které o kriminalitě shromažďují a zpracovávají OČTŘ.¹²⁷
- **Skrytou (latentní neboli neregistrovanou) kriminalitu**, o níž se OČTŘ nedozvěděly, tudíž ani není uvedena v oficiálních statistikách.
- **Skutečnou (celkovou kriminalitu)** zahrnující jak zjevnou, tak skrytou kriminalitu.

¹²⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 15-16.

¹²⁵ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 26.

¹²⁶ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 27.

+ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I., a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 32.

¹²⁷ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 125.

Také Novotný¹²⁸ hovoří o zjevné (registrované) kriminalitě, která vyšla najevo a byla evidována v oficiálních statistikách. Tento druh kriminality je větší či menší součástí skutečné kriminality. Přičemž kriminalita, o které se OČTŘ nedozvěděly, se nazývá skrytá (latentní).

K tomuto rozdělení kriminality je třeba ještě přiřadit pojem **zjištěná kriminalita**, kterou je ta část kriminality, která vyšla najevo, tedy byla zjištěna OČTŘ nebo někým jiným, avšak nebyla oznámena nebo zaregistrována a vložena do oficiálních statistik.¹²⁹

Novotný¹³⁰ upozorňuje na omyly, k nimž dochází při zaměňování pojmů skutečné a zjevné kriminality, a též při posuzování registrované kriminality na jejích různých hladinách (registrované, objasněné, odsouzené trestné činy aj.). Oficiální statistické údaje o registrované kriminalitě však mají patrně ke skutečné kriminalitě nejbližší, neboť jsou z časového a procesního hlediska nejbližší době spáchání trestného činu.

6.2 Tzv. černá a šedá čísla kriminality, přirozená a umělá latence

S latentní kriminalitou souvisí pojem tzv. šedých a černých čísel kriminality. **Černými čísly** (nebo také temnými čísly) se rozumí ta trestná činnost, o níž se OČTŘ vůbec nedozvěděly. **Šedá čísla** pak představují tu skupinu trestných činů, o který se sice OČTŘ dozvěděly, ale nepodařilo se jim vypátrat jejich pachatele.¹³¹

Kuchta¹³² však upozorňuje na to, že pojem šedá a černá čísla mohou mít v kriminologii více významů. Šedými čísly tak může být myšlen nejen souhrn trestných činů, o kterých se OČTŘ dověděly s neúspěšným vypátráním jejich pachatele, ale i případy, kdy pachatel byl stíhán bez výsledku pravomocného odsouzení. Pojem černých čísel kriminality může být v kriminologii také užít jako poměr mezi zjištěnou a registrovanou kriminalitou, celková kriminalita ve společnosti, rozdíl počtu skutečně spáchaných trestných činů a počtu evidovaných trestných činů, dále trestné činy, u nichž nebyl zjištěn pachatel, popř. případy, ve kterých jsou pachatelé stíháni pouze za některé trestné činy, které spáchali.

Černá čísla jsou charakterizována jako **přirozená latence**, od tohoto pojmu se odlišuje tzv. **umělá latence**. Pod tento pojem jsou zahrnuty trestné činy, o nichž se sice OČTŘ

---

¹²⁸ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 44-45.

¹²⁹ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 12.

¹³⁰ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 43-44.

¹³¹ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I., a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 32-33.

¹³² KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 125-126.

dozvěděly, avšak z nějakého důvodu je neregistrovaly (zatajily), nebyly vloženy do statistik, ať už omylem nebo úmyslně.¹³³

Dle Kuchty¹³⁴ jde o situace, kdy policista nesprávně posoudí skutkové okolnosti, přičemž dojde k závěru, že v daném případě nejde o trestný čin. V opačném případě sice dojde k závěru, že jde o trestný čin, ale přesto se jím dále nezabývá. Jako příklad uvádí trestné činy spojené s potyčkami mezi osobami z nižších sociálních vrstev, případy domácího násilí, případy majetkové kriminality mezi rodinnými příslušníky v souvislosti s rozvodem, popř. trestné činy mezi obchodními partnery v podnikání.

Tomášek¹³⁵ uvádí další případy, kdy policie se sice o trestném činu dozví, avšak jej neregistruje, protože má oběť či svědka za nedůvěryhodného, nemá dostatečné důkazy o tom, že k porušení zákona skutečně došlo, eventuálně mezi spácháním deliktu a jeho oznámením uběhlo příliš mnoho času. V určitých případech policisté případ nezaregistrují, protože celou věc mají za vyřízenou jiným způsobem (např. policisté přivoláni okolím z důvodu rušení nočního klidu skupinkou mládeže, které i přes podezření ze spáchání trestného činu výtržnictví, policisté pouze důrazně domluví a nic víc neřeší). Tomášek dále upozorňuje na hypotetické případy, kdy by se skutky s vysokou pravděpodobností neobjasnění neevidovali se záměrem vylepšit obraz práce policie.

U těchto případů může být sporné, zda tento jev lze zařadit pod latentní kriminalitu, když se o ní OČTŘ vlastně dozvěděly. Nicméně se do skupiny latentní kriminality řadí s ohledem na to, že fakticky tyto případy nelze nikde zjistit a zůstávají tudíž skryté.¹³⁶

6.3 Proč je třeba se zajímat o latentní kriminalitu?

Možnosti kriminologů zkoumat a vyvozovat poznatky ohledně hlavního předmětu jejich odborného zájmu, tedy o kriminalitě a kriminálním chování, jsou kvůli specifické povaze těchto jevů vždy limitované. Problém, se kterým se musejí potýkat, není nedostatek informací, nýbrž jejich kvalita, tedy schopnost reflektovat reálnou podobu kriminality. Kriminologie je empirická věda může být tedy prospěšná pouze tehdy, nabízí-li data a poznatky, které odpovídají skutečnosti. Jakékoliv zkreslení či nepřesnost pak výrazně ohrožují její celkový přínos po společnost.¹³⁷

---

¹³³ GŘIVNA, NOVOTNÝ i SVATOŠ viz. předchozí tituly

¹³⁴ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 135.

¹³⁵ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 77-78.

¹³⁶ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 125.

¹³⁷ TOMÁŠEK, J. *Self-reportové studie kriminálního chování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, s. 71.

Latentní kriminalita by se tedy neměla opomíjet právě proto, že relativizuje dostupné údaje o kriminalitě, ať už jde o stav, strukturu, dynamiku nebo vývojové tendence.¹³⁸

Tomášek¹³⁹ latentní kriminalitu dokonce přirovnává ke strašidlu, které kriminologům znepríjemňuje jakoukoliv v práci s kriminálními statistikami, neboť vždy musí pomýšlet na to, že nestudují poznatky o celkové kriminalitě, ale pouze o jejích částí, navíc netuše jak velké.

O latentní kriminalitu se kriminologové začali zajímat v 60. letech 20. století v důsledku vznikajícího proudu kritické nebo taky radikální kriminologie zahrnující teorii labeling approach. Podle této teorie je kriminalita pouze produktem státu, který ji tvoří trestněprávními předpisy, soudy tyto předpisy poté aplikují, a tím dávají určitým činům a jejich pachatelům negativní kriminální etiketu/nálepku.

Jednou ze stěžejních tezí této teorie je, že statisticky větší část registrované kriminality je zastoupena nižší společenskou vrstvou, u které se kriminální jednání více očekává, a jsou proto častěji „nálepkováni“, tím pádem i častěji trestně stíháni a odsuzováni. Naopak u vyšších společenských vrstev se kriminální jednání s ohledem na jejich profesní zařazení, inteligenci a jiné vlastnosti neočekává, tyto vrstvy jsou právě součástí procesu etiketizace v systému třídní justice. Cílem kriminologického výzkumu je pak ověřit, zda tyto výsledky statistiky registrované kriminality odpovídají také tomu, pokud se do statistik zahrne kriminalita latentní. Z výše uvedeného plyne, že do té doby byla příliš zaměřena pozornost na registrovanou kriminalitu, ze které poté vycházely veškeré poznatky o etiologii a fenomenologii zločinu. Zahrnutím latentní kriminality do kriminologických výzkumů je pak možné překonat zkreslení těchto dosavadních poznatků.

Zásadou teorie labeling approach je právě to, že se kriminologický výzkum do té doby zaměřený pouze na registrovanou kriminalitu začal zabývat také kriminalitou latentní. Výzkumy tezí labeling approach se staly součástí výzkumů tradičně etiologicky orientované kriminologie. Co je ovšem zajímavé, početné empirické výzkumy nepotvrdily u skutečné kriminality (zahrnutím latentní kriminality) to, že by rozložení kriminality mezi společenskými vrstvami bylo rovnoměrné. Naopak výzkumy bylo zjištěno, že výskyt kriminálního jednání v nižších společenských vrstvách je ještě intenzivnější. Také se nepodařilo prokázat, zejména u závažných majetkových a násilných deliktů, že by justice fungovala na třídním principu, tedy příliš přísně trestala a stigmatizovala delikventy z nižších vrstev, a naopak jednala benevolentně v případech příslušníků vyšších vrstev.¹⁴⁰

---

¹³⁸ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 40-45.

¹³⁹ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 78.

¹⁴⁰ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 91.

Otázka **poměru mezi registrovanou a latentní kriminalitou** se stala předmětem mnoha kriminologických hypotéz. Existovaly hypotézy o konstantním tedy neměnném poměru mezi registrovanou a latentní kriminalitou, jednu z těchto hypotéz formuloval již v 18. století A. Quetelet, který předpokládal, že z registrované kriminality lze dovodit skutečnou.¹⁴¹ Tyto hypotézy však byly částečně zpochybněny viktimologickými výzkumy. Výzkumy částečně vyvrátily také teorii o sčítacím poměru, která vycházela z toho, že pokud dojde k poklesu registrované kriminality, latentní se zároveň zvýší. Další teorií je ta, že mezi registrovanou a latentní kriminalitou není žádný zvláštní poměr, a tudíž je použití závěrů o registrované kriminalitě na skutečnou kriminalitu značně omezeno.

Příkladem výzkumu v USA, který se zabýval tím, jak může být zavádějící vyvozovat závěry o skutečné kriminalitě pouze z oficiálních statistik, je srovnání vývoje kriminality u násilných trestných činů sledovaných podle údajů oficiálních kriminálních statistik FBI a výsledků Národního výzkumu obětí trestných činů. Při srovnání údajů o závažné násilné kriminalitě (např. trestný čin vraždy, znásilnění, loupeže) od roku 1973 do roku 2000, se podle údajů ze statistik FBI tato kriminalita zvýšila o 71 %, zatímco podle údajů Národního výzkumu obětí trestných činů došlo k poklesu o 39 %, přičemž v některých obdobích bylo možno sledovat naprosto protichůdné trendy.¹⁴²

6.4 Řešení nedostatků oficiálních statistik s ohledem na latentní kriminalitu

V současné době základní informace o stavu, struktuře a dynamice kriminality v České republice podává především Policie ČR. Každoročně je odborem bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR zpracovávána Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky, která je současně jediným základním zdrojem informací o kriminalitě, protože většina statistik Policejního Prezidia ČR, Ministerstva spravedlnosti ČR, Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR aj. je publikována jen na webových stránkách příslušných resortů a zpravidla tyto statistiky nebývají vůbec opatřeny komentářem, proto jsou často užívány buď i nevědomě k zavádějícím či zkresleným závěrům o stavu a trendech kriminality, což lze doložit z většiny medializovaných informací o kriminalitě.¹⁴³

+ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 97-99.

¹⁴¹ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I., a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 35.

¹⁴² KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 128-129.

¹⁴³ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 10.

Marešová tak vznáší zajímavou otázku, zda lze hodnotit bezpečnost země především na základě zpracování statistických údajů policie o kriminalitě, kterou sama eviduje. Zda jsou tyto policejní statistiky schopny zdokumentovat skutečný stav kriminality, příčiny změn v trendech kriminality, vysvětlit jejich vývoj a připravit příslušné resorty na očekávané změny ve vývoji?

144

Dle analýzy podle Marešové provedené v roce 2006 v souvislosti s řešením úkolu s názvem Informační podpora pro návrh informačního systému za účelem předcházení trestné činnosti a odhalování latentní kriminality předpokládá v ČR nejvyšší latenci u následujících trestných činů:

1. Latentní trestné činy, u nichž se **odhaduje četnost jejich výskytu v řádech několika set až desetitísiců skutků ročně** jsou zejména krádeže v obchodech, domácnostech, pouliční krádeže, krádeže věcí z aut, porušování autorského práva, podvody menšího rozsahu, přijímání úplatků, podplacení, neoznámení trestného činu, zanedbání povinné výživy, podávání alkoholických nápojů mládeži, pytláctví, podílnictví.
2. Latentní trestné činy, u nichž se **odhaduje četnost jejich výskytu v řádech několika set až tisíců skutků ročně** jsou zejména krádeže kol a aut, kuplířství, násilí ve školách a pracovištích, vyhrožování a vydírání, krádeže předmětů z veřejných prostor, kostelů, hotelů apod., krádeže stavebního materiálu, vandalismus, neoprávněné podnikání, poškozování spotřebitele, zneužívání informací v obchodním styku, porušení daňových předpisů, výtržnictví, neoprávněné nakládání s osobními údaji, křivé obvinění a křivá výpověď, neposkytnutí pomoci, týrání svěřené osoby, ublížení na zdraví, domácí násilí, obecné ohrožení, rvačka, omezování osobní svobody, legalizace výnosů z trestné činnosti, krádeže vloupáním do různých objektů, nedovolené ozbrojování.
3. Latentní trestné činy, u nichž **odhad četnosti výskytu není příliš vysoký, nicméně se jedná o závažné trestné činy**: pohlavní zneužívání, loupež, zpronevěra a podvod s větší způsobenou škodou, pojistné podvody, znásilnění, vraždy maskované jako dopravní nehoda, sebevražda apod.

Z výše uvedeného je zjevná značná obsáhlost latentní kriminality i počet druhů latentních trestných činů, z toho důvodu bývá do viktimologických výzkumů vybráno vždy jen několik trestných činů (cca 10-15 trestných činů). Opomíjení latentní kriminality tak podle Marešové musí negativně ovlivňovat jak občany, tak i samotné pachatele, kdy utvrzuje pachatele známé, ale i ty nezjištěné, že se kriminalita značné části pachatelů vyplácí. Možnost odhalení

---

¹⁴⁴ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 10.

a potrestání záleží na tolika okolnostech, že je zde reálná šance nebýt za kriminální chování potrestán.

Z výše uvedených důvodů zpracoval IKSP pro Policii ČR projekt výzkumu zaměřeného na zmapování latentní kriminality navazujícího na již realizované viktimologické výzkumy v ČR. Výzkum by se opakoval v určených periodách pomocí speciálního dotazníku (obdobného viktimologickým) a jeho informační hodnota by byla jistěna policejními statistikami a využívána policií v analytické a preventivní činnosti. Projekt byl v rámci policie doporučen k zahrnutí do informačního systému, avšak vzhledem k nedostatku financí byla jeho realizace odložena.¹⁴⁵

Výše uvedený projekt by zajistil správnou motivaci policie, a rovněž by koncepčně řešil oblast systému prevence trestné činnosti včetně vývoje latentní kriminality. V rámci projektu byla provedena analýza současných informačních systémů policie a byl proveden rozbor a výběr oblastí trestné činnosti s ohledem na možnost a potřebnost sledování jejich latence. Jak již bylo zmíněno, výzkum by probíhal formou dotazníku, jehož realizaci by v praxi provedla profesionální agentura. Z dotazníku mohou být obdrženy údaje, které poskytnou odpovědi na otázky jako například kolik respondentů se stalo obětmi vybraných deliktů během sledovaného roku, do jaké míry respondenti hlásili policii delikty, jejichž obětmi se stali, jaké byly důvody obětí nenahlásit delikt, jak vnímaly závažnost deliktu atd.¹⁴⁶

Mimo výše zmíněného projektu již podle Diblíkové¹⁴⁷ došlo k rozsáhlým změnám v policejní evidenci obětí trestných činů, které mají pozitivně přispět k vytváření reálnějšího obrazu nejen o rozsahu kriminality, ale i rázu kriminality na našem území. Tyto změny jsou důsledkem toho, že v ČR oběti trestných činů přestávají být opomíjenou stranou v systému trestní justice.

---

¹⁴⁵ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 48-51.

¹⁴⁶ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 77-79.

¹⁴⁷ DIBLÍKOVÁ, S., a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017, s. 78.

7 Výzkum latentní kriminality

To, jaký je skutečný rozsah kriminality, je stále nedořešený problém, který se v současnosti kriminologové snaží prozkoumat pomocí výzkumů. Avšak je třeba si uvědomit, že rozsah latentní kriminality se dá vždy jen odhadovat.

Dle Marešové¹⁴⁸ je také třeba počítat s tím, že do výzkumů latentní kriminality jsou vždy zahrnovány i další sociálněpatologické jevy, které ve skutečnosti nejsou kriminalitou. Stejně tak je neproveditelné i odlišení přestupků od trestných činů.

Otázka tedy zní, jak lze nejlépe poznat latentní kriminalitu a vyvodit o ní nějaké poznatky?

Výzkum latentní kriminality má dle Novotného¹⁴⁹ tři základní přístupy:

- I. **Výzkum informátorů:** jde o dotazování zaměřené na trestnou činnost jiných osob, které jsou respondentům známy. Tato metoda je problematická v tom, že různí dotazovaní mohou uvádět tentýž trestný čin.
- II. **Self-reporty:** jsou výpovědi o vlastní trestné činnosti. Dotazníkem či prostřednictvím interview je zjišťováno, zda se respondent dopustil trestného jednání, spolu s tím i jak často a kdy k tomu došlo.
- III. **Viktimizační výzkumy:** u této metody jsou respondenti dotazováni, zda se v minulosti stali obětí trestného činu. Vedle rozsahu skutečné viktimizace je zde zkoumána též problematika strachu ze zločinu, odhad rizika viktimizace, ochota občanů oznamovat trestné činy aj.

Při porovnání self-reportů a viktimizačních výzkumů nedochází ke stejným výsledkům poměru registrované a latentní kriminality. Výsledky výzkumů se ovšem shodnou na tom, že téměř každý z respondentů se ve svém životě alespoň jednou dopustil nějakého trestného činu nebo jiného sociálněpatologického jednání. Jde zejména o bagatelní trestné činy spáchané v mládí. Z výzkumů vyplývá, že je mnohem vyšší pravděpodobnost, že člověk během svého života spáchá alespoň jeden trestný čin než život bez jediného trestného činu. Z výše uvedeného je zřejmé, že určitá míra kriminality je ve společnosti normální.¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 11.

¹⁴⁹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 42-43.

¹⁵⁰ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 43-44.

Kaiser¹⁵¹ shrnul **přínos výzkumů latentní kriminality** do těchto bodů:

- Kriminalita mládeže je mnohem více rozšířena, než lze dovodit ze statistik, které tedy neposkytují spolehlivý obraz o tomto druhu kriminality.
- Výzkum latence poskytuje navíc informace o jednání, které není kriminální a není evidováno žádnou statistikou (např. záškoláctví, nevhodné sexuální projevy na veřejnosti).
- Pouze část deliktů je odhalena, stíhána a sankcionována (je tedy normální dopustit se v mladistvém věku deliktu, ovšem být pro to sankcionován nikoliv).
- V rozšíření, struktuře a intenzitě zločinu existují značné rozdíly a v okruhu pachatelů značný rozptyl.
- Velký počet deliktů spadá podle stupně závažnosti do bagatelní oblasti, přičemž páčání závažných deliktů je téměř vzácné a tyto závažné delikty jsou obětmi oznamovány spíše než ty lehčí.
- Ženská delikvence se jeví jako podstatně menší oproti mužské.
- Latence u lehčích deliktů je větší než u těžkých trestných činů.
- Tradiční dělení na „kriminální“ a „nekriminální“ je chybné, pokud se vztahuje na oblast delikvence mládeže. Z toho plyne také rozdílnost příležitostných a mnohonásobných pachatelů.
- Zkreslení výtěžků výzkumu latence je pravděpodobné, neboť ochota vyjevit těžší trestné činy je nejspíš slabší než sklon sdělovat bagatelní delikty.
- Výsledky dokazují různou toleranci dotazovaných osob vůči porušení práva.

Kuchta¹⁵² vypočítává některé další **obecné poznatky o latentní kriminalitě**, které lze vyvodit, i přes velkou obtížnost zjistit skutečnou míru latence s ohledem na omezenou vypovídací hodnotu údajů získaných na základě kriminologických výzkumů. Latentní kriminalita je v zásadě u všech druhů kriminality větší než registrovaná. Míra latentní kriminality se liší podle jednotlivých druhů kriminality (např. vyšší se předpokládá u domácího násilí, zneužívání dětí). Míra latence je zpravidla vyšší u méně závažných majetkových trestných činů než u některých druhů závažnější majetkové kriminality. Čím je vyšší četnost trestné činnosti, tím je pravděpodobnější, že bude policií odhalena. Existuje vysoká míra latentní kriminality u mládeže.

---

¹⁵¹ KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 154-157.

¹⁵² KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 127.

Podle zkušeností z viktimologických výzkumů provedených IKSP je rozsah latence velmi různorodý u jednotlivých trestných činů (např. u vražd se odhaduje maximálně několik skutků ročně, naopak u kapesních krádeží a krádeží např. v obchodech se jedná o statisíce).¹⁵³

Někdy se o výsledcích výzkumů latentní kriminality hovoří jako o **primární kriminální statistice**, sekundární statistikou se pak rozumí statistika registrovaných trestných činů. Naopak někteří jsou toho názoru, že výzkumy latentní kriminality nepodávají přesnější obraz kriminality než oficiální statistika registrovaných trestných činů. Podle těchto názorů jde spíš o další způsob, jak shromažďovat údaje.¹⁵⁴

7.1 Viktimologické výzkumy

První viktimologické (Novotný¹⁵⁵ užívá výraz „viktimizační“) výzkumy se uskutečnily na přelomu 60. a 70. let 20. století v USA, a měly se stát alternativním způsobem měření rozsahu kriminality, zejména pak měly za úkol lépe prozkoumat oblast latentní kriminality a vyřešit tak problémy statistických údajů o kriminalitě. Toto období také znamenalo rozvoj kriminologického bádání o obětech zločinu.¹⁵⁶

Poznatky o obětech kriminality jsou v některých zemích považovány za nezbytnou součást údajů o kriminalitě. Údaje získané z viktimologických výzkumů jsou ukazatelem toho, jak kriminalitu zažívá a reflektuje obyvatelstvo, zejména pak údaje o míře ohlašování trestných činů policii, o zkušenostech obětí s policií, o strachu z kriminality a používání preventivních aktivit vůči projevům kriminality.¹⁵⁷

Ve výzkumech obětí trestných činů je respondentům zpravidla popsán v obecnější rovině skutek, jehož obětí se mohli stát. Jako příklad lze uvést otázku „Už se Vám někdy stalo, že Vám někdo násilím něco vytrhl z ruky nebo pod pohrůžkou násilí něco vzal, např. tašku nebo peníze?“ Pokud respondent na tyto otázky odpoví kladně, je třeba zjistit další informace, zejména o místě, době, pachateli a dalších okolnostech. V souvislosti s tím bývají také dotazováni, zda čin ohlásili, popř. jaké důvody je vedly k tomu, aby jej neohlásili.

Pro potřeby analýzy vývoje kriminality je třeba provádět tyto výzkumy kontinuálně a stejnou metodikou. Příkladem je americký Národní výzkum obětí trestných činů, oproti tomu v České republice kontinuální výzkum neprobíhá, nicméně ČR se v letech 1992, 1996 a 2000

---

¹⁵³ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 11-12.

¹⁵⁴ KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 157.

¹⁵⁵ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 42-43.

¹⁵⁶ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 102.

¹⁵⁷ MARTINKOVÁ, M. *Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 4.

zapojila do mezinárodního výzkumu obětí trestných činů („International Crime Victims Surveys“, dále jako ICVS) prováděného metodikou dle UNICRI (United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute) pod záštitou OSN.¹⁵⁸ Co se týče zemí EU, pravidelný viktimologický výzkum probíhá například na Slovensku od roku 2007.¹⁵⁹

Také Martinková¹⁶⁰ uvádí, že pokud viktimologické výzkumy probíhají standardizovanými metodami a to opakovaně, jsou zdrojem údajů o kriminalitě svého druhu v jednotlivých státech, nabízejí srovnání v čase a pokud probíhá v různých státech, nabízí i srovnání mezi jednotlivými státy. Významnost údajů získaných viktimologickými výzkumy dokládá i mimo jiné snaha EU zajistit do budoucna pravidelné provádění tohoto druhu výzkumu ve členských státech (European Crime Victimization surveys publikovány v European sourcebook of crime and criminal justice statistics). ČR je mezi čtyřmi vybranými zeměmi, které spolupracovaly na přípravě metodologie opatření z Akčního plánu EU ohledně metodologie a vyzkoušení šetření viktimizace, přičemž garantem za ČR je Český statistický úřad a expertním pracovištěm IKSP. Pilotní šetření návrhu tohoto výzkumného nástroje bylo provedeno v roce 2010.¹⁶¹

Z výše uvedeného plyne, že viktimologické výzkumy jsou prováděny na **místní, národní a mezinárodní úrovni**. Místní jsou zaměřené především na získávání poznatků, které lze využít k prevenci na lokální úrovni. Co se výzkumu latentní kriminality týče, jsou národní a mezinárodní výzkumy velmi významné zejména z důvodu možnosti srovnávání. Na mezinárodní úrovni se jedná především o komparativně koncipované výzkumy ICVS.

Tyto výzkumy uvádějí, že pouze zhruba polovina trestných činů byla oznámena oběťmi-respondenty, z čehož lze dovodit velký podíl latentní kriminality na skutečné. Podíl latentní kriminality klesá úměrně závažnosti spáchaného trestného činu, z čehož opět vyplývá, že latence u vražd je výrazně nižší než například u krádeží. Z výzkumů také vyplývá spokojenost většiny obětí s postupem policie v jejich trestní věci. Míra zjištěné spokojenosti pak byla o něco nižší v případech deliktů, kde došlo k osobnímu kontaktu oběti a pachatele, oproti případům majetkové kriminality.¹⁶²

---

¹⁵⁸ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 136-138.

¹⁵⁹ HAVRLETOVÁ, D., HOLOMEK, J., *Oběť trestné činnosti v kontexte slovenských realii*. In. III. Kriminologické dny, sborník. Gaudeamus 2015. s. 204.

¹⁶⁰ MARTINKOVÁ, M. *Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 4.

¹⁶¹ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 11.

¹⁶² KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 161-167.

Problematika validity viktimologických výzkumů, a tedy jejich využití k vytváření poznatků o latentní kriminalitě, tkví hlavně v následujících problémech:

- Metodologické chyby a nedostatečné zajištění důvěry respondentů (např. nevhodně formulované otázky, chování tazatelů, výběr vzorku respondentů).
- Respondenti uvádějí úmyslně i neúmyslně více trestných činů, než se stalo, např. z důvodu nevědomého veličení situace, nebo naopak úmyslného uvádění nepravdivých údajů.
- Respondenti neuvádějí všechny trestné činy, jejichž obětí se stali (např. strach z pachatele, stud, respondent již zapomněl či tento trestný čin nepovažoval za závažný zásah do svých práv).
- Respondenti mají o kriminalitě a pachatelích stereotypní představy, a to se odráží v jejich odpovědi (např. ač si nejsou jisti, uvádějí podvědomě častěji jako pachatele osobu tmavší pleti).
- Respondenti nemají informace o určitých druzích kriminality. Těmito výzkumy nebývají získávány prakticky žádné informace o tzv. trestných činech bez oběti (typicky trestné činy proti životnímu prostředí) či o kriminalitě bílých límečků.¹⁶³

7.2 Srovnání výzkumů realizovaných v ČR z hlediska oznamování trestných činů jejich obětí

Jak vyplývá z výše uvedeného, latentní kriminalitu a její podoby nám přibližuje především výzkumná činnost. Výsledky výzkumů umožňují nastínit, jaké jsou nejčastější důvody, proč se trestné činy oznamují a zároveň i nejčastější důvody, proč nikoliv, a také zda záleží na druhu trestné činnosti a proč. V této podkapitole bych se pokusila porovnat výsledky zejména viktimologických výzkumů, jež byly realizovány v České republice, co se hlediska oznamování trestných činů týče. Jedná se o výzkumy ICVS v ČR z roku 1996¹⁶⁴, ICVS v Praze

---

¹⁶³ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 136-138.

¹⁶⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 141-146.

z roku 2000¹⁶⁵, viktimologický výzkum podle metodiky ICVS z roku 2007¹⁶⁶, výzkum veřejného mínění v ČR z roku 2007¹⁶⁷ a výzkum veřejného mínění v ČR z roku 2012¹⁶⁸.

Zaměřila jsem se pouze na některé otázky, které byly předmětem výzkumů, a to především na míru oznamování trestných činů policii, důvody oznámení trestného činu a důvody neoznámení.

Dotazované osoby odpovídaly na to, zda se v posledních pěti letech (u výzkumů veřejného mínění v posledních 12 měsících) setkaly s určitou trestnou činností, zejména z oblasti majetkové a násilné kriminality, a pokud ano, tak zda tuto trestnou činnost nahlásili policii či jiným orgánům.

Podle výzkumu veřejného mínění z roku 2007 oznámilo trestný čin, jejichž obětí se stalo, 59,2 % respondentů, podle výzkumu veřejného mínění z roku 2012 tak učinilo 61,2 % respondentů. Lze tedy říci, že podle těchto výzkumů v průměru oznámilo trestný čin pouze šest obětí z deseti. Přičemž respondenti výzkumu veřejného mínění z roku 2007 byli dále dotazováni, zda by v budoucnu ohlásili kriminální útok proti sobě nebo své rodině. Zde se ukázalo, že obdobný poměr těch, kteří již v minulosti kriminální útok ohlásili, by tak učinili i v budoucnosti, 65,1 % žen a 61,3 % mužů odpověděli, že by tak učinili „zcela určitě“.

Pro srovnání výsledků výzkumů jsem vytvořila graf, kde jsou uvedeny vybrané delikty, kterým se níže uvedené viktimologické výzkumy věnovaly, procento respondentů, kteří se stali obětí tohoto deliktu a kteří tento delikt oznámili policii.

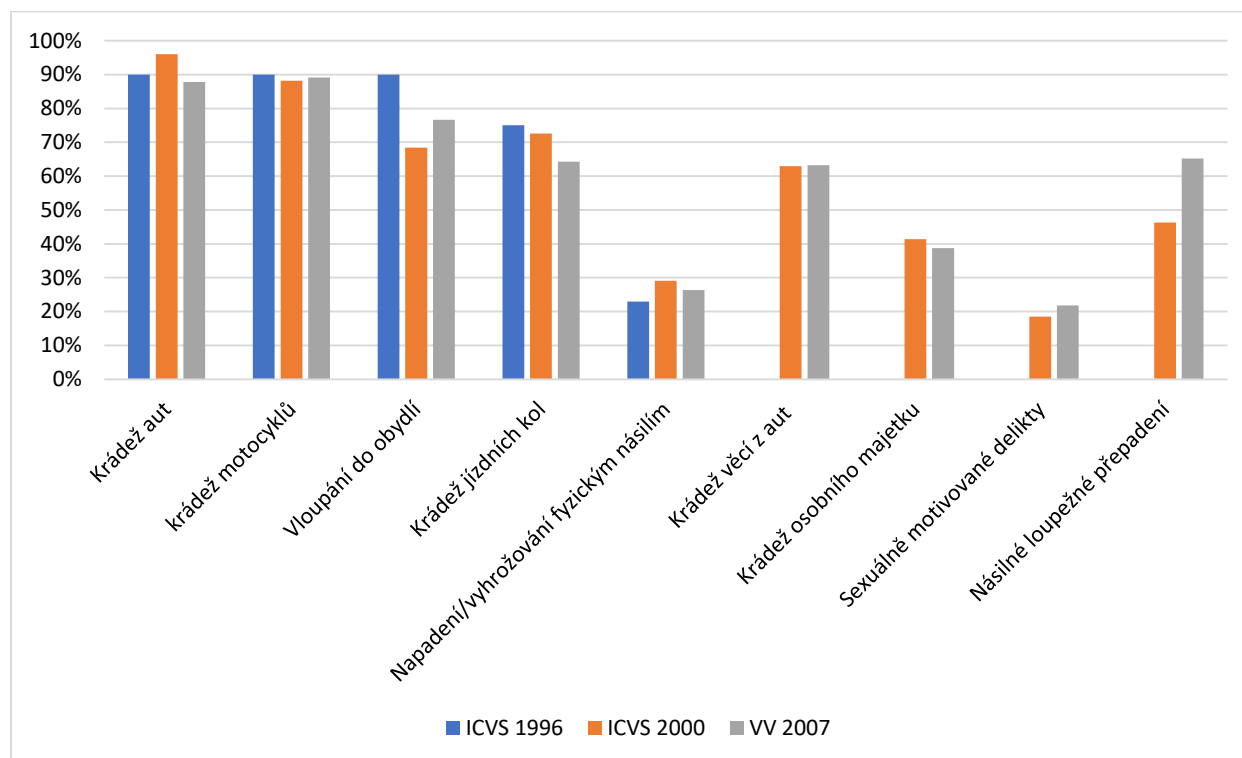
¹⁶⁵ MARTINKOVÁ, M. *Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti v Praze v roce 2000*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002.

¹⁶⁶ MARTINKOVÁ, M. *Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007.

¹⁶⁷ VEČERKA, K., a kol. *Občané o kriminalitě a prevenci, závěrečná zpráva z výzkumu veřejného mínění*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007.

¹⁶⁸ HOLAS, J., VEČERKA, K. *Stát a občan v prevenci kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013.

Graf: Srovnání poměru nahlašování vybraných trestných činů z viktimologických výzkumů

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu je zřejmé, že nejvyšší míra oznamování vybraných trestných činů je u všech výzkumů u krádeže aut (90 %, 96 %, 87,8 % respondentů nahlásilo tento delikt) a motocyklů (90 %, 88 %, 89,1 %). Dále je nejvyšší míra u vloupání do obydlí u výzkumu ICVS z roku 1996 (90 %), u dalších dvou výzkumů je však o něco nižší (68 %, 76,7 %). U krádeže jízdních kol lze pozorovat mírně sestupnou tendenci tento delikt oznamovat (75 %, 73 %, 64,3 %). Dále se policie méně častěji dozvídá o krádežích věcí z aut (63 %, 63,2 %) a krádežích osobního majetku (41 %, 38,7 %). Přičemž u násilného loupežného přepadení míra oznamování zjištěná viktimologickým výzkumem z roku 2007 značně vzrostla (65,2 %), oproti ICVS z roku 2000 (46 %). Nejnižší míra oznamování je u napadení/vyhrožování fyzickým násilím (23 %, 29 %, 26,4 %) a u sexuálně motivovaných deliktů (19 %, 21,8 %).

Získané údaje tedy vypovídají o tom, že u některých činů se značné množství obětí vůbec na policii neobrátilo. Tyto skutky tak zůstávají zcela mimo pozornost oficiálních institucí, z toho lze dovodit velmi vysokou latentní kriminalitu u těchto druhů trestné činnosti.

Podle všech výše zmíněných výzkumů patřila mezi nejčastější **důvody oznámení** skutku policii touha získat odcizené věci zpět; přání, aby byl pachatel chycen a potrestán; přesvědčení oběti, že vážné události, potažmo trestné činy, by se měly hlásit; snaha oběti zabránit opakování deliktu. U majetkových deliktů také potřeba získat od policie potvrzení pro pojišťovnu. Dále

mezi nejčastější důvody patřila potřeba oběti vyhledat pomoc. Lze tedy shrnout, že důvody oznámení souvisely nejen se zájmem oběti na dopadení a potrestání pachatele, ale i s hmotným zájmem.

Mezi nejčastější **důvody neoznámení** incidentu policii byla nevíra v úspěšnost policejního pátrání („Policie s tím stejně nic neudělá.“, respondenti se domnívali, že nemají dostatek důkazů) či špatná zkušenost s obdobným případem v minulosti. Tento postoj lze vysvětlit tím, že právě nejčastější majtkové delikty (např. kapesní krádeže, odcizení součástí motorových vozidel) mají velmi nízkou míru objasněnosti. Dalším důvodem pro neohlášení skutku je nízký stupeň závažnosti spáchaného deliktu pro poškozeného a to, že to nestálo za námahu a čas s tím spojený. U majtkových deliktů hrála roli rovněž absence pojištění nebo to, že odcizené věci nebyly pro oběť důležité, popř. si respondent případ vyřešil sám (např. proto, že se znal s pachatelem). Společensky nejzávažnější příčinou neohlašování trestného činu je však strach oběti z následné odvety pachatele. Problém je spatřován především v tom, že oběť nevěří v trestněprávní aparát a jeho schopnost oběť uchránit před odvetou dopadeného pachatele, a tak raději o činu mlčí.

Obecným kriminologickým poznatkem v tomto směru je to, že zásadní roli při ohlašování/neoohlašování trestného činu hraje to, jaký konkrétní trestný čin byl spáchán s tím, že platí nižší míra oznamování u bagatelních trestných činů, u skutků končících ve stádiu pokusu, tam, kde poškozený předpokládá nízkou pravděpodobnost úspěšného vyřešení či u mravnostní trestných činů, kde často hraje roli snaha zapomenout nebo strach ze zveřejnění.

Viktimologický výzkum z roku 2007 prokázal, že míra nahlášení deliktů policii nebyla ovlivněna mírou výskytu policií evidované kriminality v kraji, kde oběti žili. Oběti tudíž ohlašovaly delikty bez ohledu na to, zda žijí v kriminalitou zatížených oblastech či nikoliv. Výzkum veřejného mínění z roku 2012 poukázal na to, že velikost bydliště má na ohlašování pouze malý vliv, kdy o něco méně častěji ohlásili delikt respondenti z menších sídel, kde je předpokladem důvodu to, že se lidé osobně znají a věc si tak častěji vyřeší neformální cestou. Oproti tomu Výzkum veřejného mínění z roku 2007 neprokázal žádný vliv velikosti bydliště.

Podle výzkumu veřejného mínění z roku 2012 delikty hlásí častěji ženy než muži, což může být způsobeno tím, že na sebe berou povinnost řešit delikty, které byly spáchány na jejich nezletilých dětech. Na rozdíl od toho výzkum veřejného mínění z roku 2007 neprokázal žádný rozdíl mezi ženami a muži v míře nahlašování. Podle obou výzkumů veřejného mínění nejméně nahlašovali skutky nejmladší respondenti (15-21 let), nejvíce pak podle Výzkumu veřejného mínění z roku 2012 senioři a dospělí ve věku 22-40 let, podle Výzkumu veřejného mínění z roku 2007 dospělí ve věku 41-59 let.

Respondenti výzkumu veřejného mínění z roku 2012, kteří delikt ohlásili, byli dotazováni na spokojenost s tím, jak policie s případem naložila. Téměř polovina respondentů vybrala jako hodnocení variantu „spíše spokojen“, přičemž celkově spokojených a nespokojených bylo téměř 50:50. 12,3 % respondentů bylo krajně nespokojeno, lze se domnívat, že se jedná o ty, jejichž ohlášení nebylo policií přijato vůbec, nebo bylo odloženo bez výsledku.

Výzkum veřejného mínění realizovaný v roce 2012 se dále zabýval otázkou postoje veřejnosti k předcházení trestné činnosti, neboť správná angažovanost veřejnosti napomáhá OČTŘ ve schopnosti čelit kriminalitě. Jednou z otázek výzkumu pak bylo, jak by se respondenti zachovali, kdyby se stali svědky krádeže, která by se jich bezprostředně netýkala. Výsledky výzkumu hovoří, že 37,4 % respondentů by trestnou činnost ohlásilo neanonymně na tísňovou linku 158, přičemž dalších 30 % respondentů by sice trestnou činnost na tísňovou linku ohlásilo, nicméně pouze anonymně, s následným řešením případu by pak už nechtěl mít nic společného. Poslední přibližná třetina respondentů by krádež nenahlásila na tísňovou linku z různých důvodů (např. krádeže by si vůbec nevšimla, podle okolností by se pachatele pokusila sama zadržet, křikem by se snažila upozornit okolí na pachatele).

7.3 Self-reporty

Self-reporty jsou spolu s viktimologickými výzkumy hlavní a respektované způsoby, jimiž kriminologové získávají představu o rozsahu kriminality a o příznačných charakteristikách osob, které se trestné činnosti dopouštějí. I přes rozsáhlé diskuze ohledně jejich vypovídací hodnotě (viz. níže), je předpokládáno, že si toto výhradní postavení spolu s viktimologickými výzkumy budou držet i v budoucnu.

Self-reporty vznikly ve 40. letech 20. století jako reakce na kritiku zásadních nedostatků oficiálních statistik ohledně poznatků o kriminalitě. Tím, že self-reporty pronikají do oblastí latentní kriminality, se podstatně změnil pohled na to, jak je společnost kriminalitou zasažena.¹⁶⁹

Tyto výzkumy jsou často zaměřeny na mládež ve školách, neboť právě kriminalita mládeže je jednou z klíčových oblastí toho druhu výzkumů (např. ve Finsku probíhá periodicky se opakující self-reportový výzkum na žácích 9. tříd¹⁷⁰). Poznatky o kriminálním chování této věkové skupiny jsou velmi cenné z důvodu, že je z nich možné vyvodit vhodná preventivní opatření, jejichž účinnost u mládeže je předpokládána vyšší než u dospělých. Někdy bývají jako

---

¹⁶⁹ TOMÁŠEK, J. *Self-reportové studie kriminálního chování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, s. 71-72.

¹⁷⁰ TOMÁŠEK, J. *Self-reportové studie kriminálního chování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, s. 12.

respondenti osloveni osoby, které již byly odsouzeny, self-reporty zde pak slouží jako zdroj informací o případné recidivě pachatelů.¹⁷¹

Také u tohoto druhu výzkumů je nutno počítat s problémy, které způsobují **omezení vypovídací hodnoty výzkumů**, jsou jimi zejména:

- Metodologické nedostatky (např. bývá dotazována pouze malá část populace, která ani nezastupuje všechny věkové kategorie).
- Respondenti úmyslně neuvádějí trestné činy, kterých se dopustili. Toto způsobuje zejména strach respondentů z prozrazení, roli zde například může hrát nedůvěra k tomu, kdo výzkum provádí.
- Respondenti uvádějí trestné činy, jichž se nedopustili. To může být ovlivněno např. nepochopením otázky nebo zejména u mládeže snahou pochlubit se či může jít o žert.
- U osob, které se nezapojily do výzkumu může vzniknout domněnka, zda právě tyto osoby netvoří tu část zkoumané věkové kategorie, která je ve zvýšené míře zatížena delikvencí (např. do výzkumu mládeže se nezapojili žáci, kteří byli tzv. za školou, a právě u těchto žáků je vyšší předpoklad, že se dopouštějí trestné činnosti).¹⁷²

Self-reportové studie sledují především dva hlavní cíle. Prvním z nich je výše zmíněný problém nedostatků oficiálních statistik, kdy si kriminologové slibují od těchto výzkumů získat poznatky, které budou mít o rozsahu a frekvenci kriminality větší vypovídací hodnotu než oficiální statistiky. Druhým cílem je pak odhalování vztahů mezi samotnou trestnou činností a významnými charakteristikami pachatele a ověřovat tak pravdivost teorií o příčinách kriminality.¹⁷³

Dalším využitím, které self-reporty nabízejí, je srovnávání kriminality v různých zemích. V tomto případě jsou oficiální statistiky také pouze omezeným zdrojem informací, neboť mezi jednotlivými zeměmi bývají často výrazné rozdíly v systémech oficiálních statistik, ale také ve vymezení skutkových podstat trestných činů. Self-reporty tímto ovlivněny nejsou z důvodu, že charakteristika zkoumaného skutku v dotazníku se nemusí vázat na žádné legislativní definice. I z těchto důvodů vznikl projekt Mezinárodní self-reportové studie delikvence (ISRSD), kterého se zúčastnila také Česká republika.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ TOMÁŠEK, J. *Self-reportové studie kriminálního chování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, s. 72.

¹⁷² KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 138-139.

¹⁷³ TOMÁŠEK, J. *Self-reportové studie kriminálního chování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, s. 6.

¹⁷⁴ TOMÁŠEK, J. *Self-reportové studie kriminálního chování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, s. 13.

V ČR se doposud uskutečnily tři self-reportové studie: Výzkum školní mládeže v roce 1999 v Plzni a projekt ISRD-2 a ISRD-3 (probíhající od roku 2012, přičemž celosvětové dokončení se předpokládá v roce 2019¹⁷⁵). Výzkum školní mládeže ukázal, že delikventní jednání není mezi mládeží nic neobvyklého, přičemž více než polovina respondentů odpověděla, že se během svého života dopustila alespoň jednoho ze zkoumaných skutků. Projekt ISRD-2 probíhal na našem území v letech 2005-2007 a byl zaměřen na žáky 7., 8. a 9. tříd. Výzkumem vyšlo najevo, že se alespoň jednoho ze zkoumaných skutků dopustilo během života 43 % respondentů, přičemž nejčastějším deliktem byla krádež v obchodě, kterou dle výsledků spáchalo každé čtvrté dítě.¹⁷⁶

Tomášek¹⁷⁷ upozorňuje na diskutabilitu okruhu deliktů, na než se většina self-reportů zaměřuje. I přes značný vývoj self-reportů oproti prvním studiím se většina výzkumů zaměřuje pouze na určité druhy činů, které jsou obvykle bagatelní povahy. Metodou self-reportů jsou dobře zmapovány „klasické“ formy majetkové či pouliční kriminality, zájem se soustřeďuje také na šikanu a užívání návykových látek a s tím spojené trestné činy. Naopak platí, že některé druhy kriminality, které jsou do jisté míry společenským tabu (např. sexuální násilí, zneužívání dětí, domácí násilí), zůstávají tabu i pro self-reportové studie. Z toho důvodu Tomášek namítá, že tyto výzkumy selhávají v šanci rozpoutat společenskou diskuzi o přehodnocení ustálených představ veřejnosti o kriminalitě, které jsou formovány medií. Zkreslený obraz o kriminalitě tak v tomto smyslu self-reporty bohužel nekorigují, nýbrž jej ještě utvrzují.

Tomášek¹⁷⁸ dále vyslovuje domněnku, že podle něj budou do budoucna státem či jinými institucemi více finančně podporovány viktimologické výzkumy oproti self-reportům, co se výzkumu latentní kriminality týče, neboť v poslední době je téma obětí trestných činů velmi sledované a v podstatě určuje aktuální diskurz o kriminalitě. Self-reporty se tak podle něj budou více soustředit na hlubší ověřování kriminologických teorií o příčinách trestné činnosti.

---

¹⁷⁵ Oficiální internetová stránka ISRD-3 [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://web.northeastern.edu/isrd/isrd3/>

¹⁷⁶ TOMÁŠEK, J. *Self-reportové studie kriminálního chování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, s. 40-45.

¹⁷⁷ TOMÁŠEK, J. *Self-reportové studie kriminálního chování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, s. 72-73.

¹⁷⁸ TOMÁŠEK, J. *Self-reportové studie kriminálního chování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, s. 73.

7.4 Další zdroje informací o latentní kriminalitě

Kromě výše zmíněných druhů výzkumů zmiňuje Kuchta¹⁷⁹ ještě další zdroje informací o latentní kriminalitě:

- **Expertní šetření** se využívá k získávání informací o latenci u těch druhů kriminality, kde jsou ostatní způsoby s ohledem na charakteristiku takové trestné činnosti nepoužitelné, jde např. o organizovaný zločin či hospodářskou kriminalitu. Jde o metodu, při níž jsou dotazováni odborníci z řad policistů, státních zástupců, soudců aj., kteří pak uvádějí vlastní odhady o problematice daného druhu kriminality. Ovšem údaje o latentní kriminalitě získané tímto způsobem většinou nelze konfrontovat se zjištěními o dokázaných případech, nicméně alespoň v hrubých rysech mohou poskytovat informace o některých druzích kriminality. Příkladem může být dotazování sociálních pracovníků ohledně případů domácího násilí páchaného na seniorech.¹⁸⁰
- **Experimenty**, při nichž se simuluje kriminální situace. Příkladem experimentu mohou být simulované krádeže v obchodě za účelem zjištění rizika dopadení pachatele nebo jestli se osoba dopustí trestného činu v případě nálezů peněženky.¹⁸¹
- **Zúčastněné pozorování** spočívá v infiltrování výzkumníka do určitého prostředí (např. extremistických skupin), kde se chová stejně jako ostatní osoby, naváže s nimi kontakt a sleduje jejich chování.
- Odhady latence pomocí **matematického modelování** se provádějí buď zobecněním výsledků výzkumů latence kriminality, teoretickým rozbořením podmínek možných odhadů rozdělení ukazatelů skutečné kriminality nad jejich určujícími intervaly (tj. interval, v němž se vyskytují hodnoty dané veličiny prakticky s jistotou) nebo kombinací obou způsobů.¹⁸²

Problémem experimentu a zúčastněného pozorování je to, že výsledky se vztahují pouze na velmi malou skupinu osob či specifické prostředí, a tudíž je nelze zobecňovat.

Jako dalším příkladem z praxe bych uvedla odhadování skutečného počtu vyrobeného pervitinu tzv. českou cestou skrze prodané léky obsahující pseudoefedrin (např. Modafen). Pokud byl tedy počet prodaných léků obsahujících pseudoefedrin podle statistik Státního ústavu

---

¹⁷⁹ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 139-140.

¹⁸⁰ MARTINKOVÁ, M., a kol. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 32.

¹⁸¹ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I., a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 34.

¹⁸² MUSIL, S. *Skutečná a latentní kriminalita jako problém matematického modelování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1995, s. 32-34.

pro kontrolu léčiv mnohem vyšší, než bylo potřeba ke skutečným léčebným účelům, což lze vyvodit ze statistik o nemocnosti v ČR (např. ze zdravotnické statistiky Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR), lze odhadovat, že toto výrazně převyšující množství bylo použito k výrobě pervitinu. A poté lze spočítat celkové orientační množství vyrobeného pervitinu v ČR, neboť léky obsahující pseudoefedrin se získávají především prodejem v lékárnách na území ČR (pouze malé množství je např. dovezeno z Polska). Na základě takto získaných dat je pak možné tyto odhady porovnávat s údaji získanými z oficiálních statistik o výrobě drog.¹⁸³

---

¹⁸³ Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

8 Charakteristické rysy vybraných druhů kriminality s ohledem na jejich latenci

V následující kapitole se věnuji některým skupinám zvláštní části kriminologie, které jsou charakteristické tím, že je u nich velmi vysoká míra latence. Pokusila bych se shrnout důvody, proč je právě u těchto skupin míra latence tak vysoká. Následující druhy kriminality jsem si vybrala také z důvodu aktuálnosti některých témat, se kterými souvisejí a také to, že se o některých odborná literatura zmiňuje většinou velmi skromně a okrajově.

8.1 Kriminalita mládeže

Věkové vymezení skupiny mládeže dává zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Ustanovení § 2 odstavce prvního říká, že:

„Není-li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí

- a) mládeží děti a mladiství,
- b) dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku,
- c) mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.“

Charakteristickým rysem kriminality mládeže je to, že i přes existenci celé řady odborných studií, které popisují její strukturu, specifické znaky a vývoj, je třeba počítat s tím, že závěry těchto odborných studií jsou založeny na výzkumech registrované kriminality. Přičemž výsledky těchto výzkumů ukazují na to, že právě u kriminality mládeže je třeba počítat s vysokou mírou latence. Z výzkumů vyplývá, že delikventní chování je mezi dětmi velice rozšířeno, nejde o nic neobvyklého, nicméně je toto chování pouze ojediněle oficiálně oznámeno.¹⁸⁴

Na základě výzkumů prováděných v USA prostřednictvím self-reportů je odhadovaná skutečná kriminalita mládeže 4x-10x větší než kriminalita registrovaná. To, že pro mládež typické méně závažné delikty jsou málo odhalovány a stíhány, pravděpodobně souvisí i s vyšší tolerancí společnosti vůči těmto pachatelům u bagatelních deliktů, neboť toto chování je u dětí do jisté míry vnímáno jako normální jev, který je podmíněn vývojem. Kuchta také zmiňuje, že tomuto odpovídá např. Výzkum školní mládeže v Plzni z roku 1999, jehož respondenty byla mládež zpravidla ve věku 15 let. Dle výsledků výzkumů se téměř třetina respondentů někdy dopustila krádeže v obchodě nebo téměř čtvrtina zranila druhého uhozením.¹⁸⁵

¹⁸⁴ KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 196.

¹⁸⁵ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 269.

Kuchta¹⁸⁶ upozorňuje na absenci dlouhodobého výzkumu zaměřeného na zkoumání latentní kriminality mládeže, z toho důvodu je problematické sledovat a následně popsat dynamiku tohoto druhu kriminality.

Nyní se zaměřím na analýzu trendů kriminality mládeže z uplynulých let. Obzvláště zajímavá je v tomto ohledu oblast majetkové kriminality. Při srovnání počtu vyšetřovaných mladistvých pachatelů v této oblasti v roce 2005- tj. celkový počet 3251, s rokem 2016- tj. celkový počet 1042, zjišťujeme výrazný pokles, v roce 2016 je to přibližně jedna třetina stavu v roce 2005, tj. pokles o 67 %. Obdobně je to i u dětí do 15 let, kdy v roce 2005 bylo vyšetřováno v oblasti majetkové kriminality celkem 1990 dětí, oproti tomu v roce 2016 tvořil celkový počet vyšetřovaných dětí v této oblasti 586, tj. oproti roku 2005 pokles okolo 72 %.

Otázkou je, proč dochází v posledních letech k tak výraznému poklesu počtu registrovaných pachatelů majetkové trestné činnosti. V oblasti hypotéz přichází v úvahu několik odpovědí. Prvním důvodem je fakt, že naše společnost je v současnosti materiálně na poměrně vysoké úrovni, načež oběti trestné činnosti neoznamují OČTŘ materiální ztráty, které nejsou tak vysoké a jsou způsobeny nejčastěji právě mládeží. Důvodem je zejména časová náročnost oznamování, která není adekvátní pravděpodobnému výsledku řízení, kterým je často odložení věci. Dalším důvodem, proč oběti majetkovou ztrátu neoznamují je to, že ztrátu věci často nepocítují jako závažnou újmu, ale naopak tuto ztrátu využijí k opatření věci nové a modernější.

Dalším důvodem může být také to, že majitelé věcí oproti minulosti lépe zabezpečují svůj majetek, jsou již poučenější a opatrnější. Na druhou stranu je pro pachatele důležitá také výnosnost trestného činu, která stále klesá, neboť je v dnešní společnosti čím dál obtížnější zpeněžit odcizené věci a námaha spojená s trestným činem pak překračuje dosažený zisk.

Analýza trendů kriminality v ČR v roce 2016 dále upozorňuje na fakt, že v současné době dochází k rozvoji masivního pobytu mládeže ve virtuálním prostoru, a to může vést k předpokladu, že se část kontaktní kriminality, zejména násilné, přesouvá do virtuálního světa.

Tento jev však v současnosti ještě není dostatečně zanalyzován a může znamenat, že se násilné chování přesouvá do nové dosud latentní dimenze.¹⁸⁷

---

¹⁸⁶ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 280.

¹⁸⁷ DIBLÍKOVÁ, S., a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017, s. 45-47.

Dle Zprávy o situaci vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v České republice z roku 2016¹⁸⁸ se latentní trestná činnost mládeže uskutečňuje nejčastěji formou provozování prostituce, užívání drog, šikanování, verbálních rasistických útoků, vandalismu včetně sprejerství a trestné činnosti páchané prostřednictvím internetu.

8.2 Sexuální kriminalita

Pod pojem sexuální kriminalita je zahrnuto lidské sexuální chování, které není společností akceptovatelné, přičemž jsou sem řazeny trestné činy motivované sexuální potřebou, jedná se zejména o trestný čin znásilnění a pohlavní zneužívání.¹⁸⁹

Také oficiální statistiky o sexuální kriminalitě je třeba brát jako orientační, neboť zde je typická vysoká latence, a to zejména u žen, které se obávají sekundární viktimizace či reakce společnosti, a z toho důvodu trestný čin nenahlásí. Stejně se tak děje i u dětských obětí, které se obávají především msty pachatele nebo problémů v rodině.¹⁹⁰

Novotný¹⁹¹ dokonce uvádí, že odhady skutečného výskytu **znásilnění** se pohybují mezi trojnásobkem až desetinásobkem oznámených trestných činů.

Podle Čírtkové¹⁹² je jedna z příčin, proč **oběti znásilnění tento čin neohlásí** to, že u znásilnění, kterého se dopustil muž, kterého oběť znala či dokonce mu důvěřovala, často nedochází k percepci oběti. To znamená, že si oběť nepřipouští, že se stala obětí znásilnění. Další příčinou, proč pochody deklarace, tedy odhodlání podat trestní oznámení, u obětí znásilnění mohou probíhat velmi komplikovaně, jsou přirozené tendence oběti k sebeobviňování, které se často objevují v rámci hledání odpovědi na otázku „Proč zrovna já?“.

Také v souvislosti s **pohlavním zneužíváním** Novotný¹⁹³ zmiňuje velmi vysokou latenci, jde o poměrně častý, avšak málo oznamovaný a obtížně kontrolovatelný jev. Předpoklad je takový, že je oznamována pouze malá část spáchaných trestných činů. Jako příklad ze statistických údajů Novotný uvádí výzkum Sexuologického ústavu v Praze, dle něhož se v dětství stala obětí zneužívání dospělými dokonce jedna pětina naší populace.

---

¹⁸⁸ Zpráva o situaci vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v České republice z roku 2016, Ministerstvo Vnitřní bezpečnosti České republiky, s. 14 [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2016.aspx>

¹⁸⁹ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 406-407.

¹⁹⁰ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 410.

¹⁹¹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 285.

¹⁹² ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 54-55.

¹⁹³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 290.

To, proč případy sexuálního zneužívání dětí bývají často utajeny, může souviset s tzv. **akomodačním neboli adaptačním syndromem** podle R. Summita, který popisuje Čírtková¹⁹⁴. Tento syndrom je založen na pěti hlavních znacích, které popisují a vysvětlují chování a prožívání sexuálně atakovaných dětí. Jde o:

1. **Utajování:** děti mají tendenci spíše k utajení události, toto pramení zejména z pocitu provinění. Děti také mají strach z veřejného odsouzení či z odepření náklonnosti blízkých.
2. **Bezbrannost:** dítě sice chápe, že by se mělo bránit, ale je přesvědčeno, že se nemá na koho obrátit.
3. **Bezvýchodnost:** po určité době si dítě zvykne na situaci. K tomu, aby se s ní vyrovnalo, dochází ke spouštění obranných mechanismů. Např. vytěsnění nepříjemných detailů, což u výsledku může způsobovat to, že dítě vypovídá příliš stroze a může být zpochybňována jeho věrohodnost. Dalším mechanismem je disociace, při níž může dojít až k tomu, že dítě samo sebe přesvědčí, že se vlastně nic nestalo.
4. **Opožděné oznámení:** oznámení se objevuje zejména jako reakce na jinou událost, může jít např. o konflikty v rodině.
5. **Odvolání obvinění:** v průběhu vyšetřování dětská oběť často mění výpověď a někdy i odvolává svá obvinění. Tyto projevy mohou být reakcemi na strach dítěte z dalšího průběhu (např. že se rozbije rodina, bude označeno za lháře, dostane se do dětského domova).

Tyto poznatky se zahrnují do psychologických doporučení ohledně vedení výsledku.

Na druhou stranu právě u sexuální kriminality se za určitých okolností vyskytují **falešná trestní oznámení** častěji než u jiných druhů kriminality. Tato falešná trestní oznámení jsou podávána nejčastěji v souvislosti s problematickým rozvodem.¹⁹⁵

U pohlavního zneužívání např. Raboch¹⁹⁶ uvádí, že ve 2-8 % případů lékařského zásahu z důvodu pohlavního zneužívání jde o falešné obvinění, přičemž v případech sporů o svěření dítěte do péče nebo majetkových sporů se falešná obvinění vyskytují až dokonce u 55 % případů.

Čírtková¹⁹⁷ vysvětluje složitou situaci u falešných obvinění ze sexuálního zneužívání dětí tak, že záměrné a zcela smyšlené obvinění ze sexuálního zneužívání malých dětí v rodině je

---

¹⁹⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o., 1998, s. 209-210.

¹⁹⁵ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 410.

¹⁹⁶ RABOCH., J. *Pohled psychiatra a sexuologa – typy pedofilních delikventů*. Praha: PCP, 1995, s. 84-89.

¹⁹⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, s.140.

poměrně vzácné a objevuje se zejména na pozadí rozvodových pří a sporů o péči o dítě. Na druhou stranu se může objevit nezáměrně falešné obvinění, které je založeno na nesprávné interpretaci chování malého dítěte nebo dezinterpretaci chování údajného pachatele.

Vysoká latence u **sexuálního násilí** je všeobecně známá, přičemž se na tento problém zaměřují nejen instituce pomáhající obětem trestného činu, ale v zahraničí vznikají dokonce speciální kampaně.

Jako příklad bych uvedla nedávno vzniklou **kampaň #WhyIDidntReport**, která má za cíl shromážďovat příběhy obětí sexuálního násilí, zejména pak důvody, proč to, co se jim stalo, nenahlásili, a také podpořit další oběti v tom, aby se nebály vyjít se svým příběhem najevo, a bránily se tak proti sexuálnímu násilí. Shromážďování příběhů a důvodů probíhá jednak prostřednictvím sociálních sítí (např. Instagram, Twitter), jednak možností napsat své důvody na plakátové plochy umístěné na veřejných místech (např. Times Square v New Yorku). Kampaň upozorňuje na fakta, že v USA každá třetí žena a každý šestý muž měli někdy v životě zkušenost se sexuálním násilím, přičemž 63 % případů nejsou vůbec nahlášeny policii a pouze 2 % trestních oznámeních o sexuálním násilí byla falešná, čímž naráží na spoustu případů, kdy oběti incident sice nahlásily, ale policie, rodina či jiné autority se tím dále nezabývaly, neboť obvinění byla pokládána za lživá. Kampaň sice vznikla v USA, nicméně pomocí sociálních sítí se snaží dostat ke zbytku světa a motivovat tak co nejvíce obětí sexuálního násilí vyjít z ústraní.¹⁹⁸

Další kampaní, která je v poslední době velmi populární je **#MeToo**, která opět poukazuje na páchané sexuální trestné činy, o nichž se mlčí a nejsou nahlašovány. Tato kampaň je známá zejména tím, že se do ní zapojily celebrity známé po celém světě, a tak se díky ní přiznala spousta lidí, že byla obětí sexuální kriminality. Na druhou stranu je ale tahle kampaň často kritizována, neboť je považována za spouštěče tzv. syndromu falešné viktimizace (více k syndromu falešné viktimizace v desáté kapitole).

Nejznámějším českým kritikem této kampaně je přední český sexuolog MUDr. Radim Uzel, který v rozhovoru na toto téma uvedl, že tato kampaň je velice přehnaná, navíc iniciovala to, že spousta lidí využívá kampaň #MeToo ve snaze se zviditelnit prostřednictvím médií a sociálních sítí, a případy sexuálního obtěžování si často přímo vymýšlejí. Uzel nicméně

---

¹⁹⁸ Instagramový profil kampaně #WhyIDidntReport [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.instagram.com/whyididntreportit/>

nezpochybňuje ani přínos kampaně, protože o skutečných případech sexuálního obtěžování by se mluvit mělo, ale hned, ne až za 30 let.¹⁹⁹

Prvním Čechem obviněným v USA ze sexuálního obtěžování důsledkem kampaně #MeToo se stal český fotograf Antonín Kratochvíl, kterého kvůli oznámením kolegyň, jež měl údajně sexuálně obtěžovat před zhruba deseti lety, vyloučili z agentury, smazali jeho webový profil atd., a to i přesto, že dosud nebyl odsouzen v trestním řízení.²⁰⁰

Dle mého názoru čím dál tím častější kauzy typu „snaha poškodit někoho slavného vymyšleným či absurdním obviněním ze sexuálních trestných činů“ kampaním jako je #MeToo jediné uškodí, skutečné oběti této trestné činnosti tak mohou být v důsledku toho přehlíženy a nemusí být považovány za důvěryhodné.

8.3 Počítačová kriminalita

Počítačová neboli kybernetická kriminalita je novým fenoménem posledních let spojeným s rozvojem informačních technologií. V současné době je však zařazována mezi nejzávažnější formy trestné činnosti. Definicí počítačové kriminality je spousta, přičemž Kuchta²⁰¹ uvádí, že ji lze obecně vymezit jako ta trestná jednání, která mají společné to, že v nich vystupuje počítač jako souhrn hardwarového a softwarového vybavení a dat, který vystupuje buď jako předmět útoku nebo jako nástroj pachatele.

V praxi pak jde často o majetkové delikty (např. podvody, zejména snaha vylákat finanční prostředky), vydírací delikty se sexuálním podtextem a čím dál tím častější rasová nenávisť především na sociálních sítích.²⁰²

Počítačová kriminalita se vyznačuje vysokou diskrétností a latentností, přičemž ve spoustě případů nelze vypátrat poškozené osoby a oběti trestných činů. Někdy dokonce samotné oběti mají zájem na utajení toho, že byly obětí této trestné činnosti. Jako příklad uvádí Kuchta banky, které nechtějí ztratit důvěru svých klientů.²⁰³

Gřivna²⁰⁴ zmiňuje další důvody vysoké latence kybernetické kriminality. Oběť ani mnohdy netuší, že se stala cílem útoku, protože např. ve svém počítači neodhalí tzv. spyware (software určený ke sledování aktivity uživatele nebo obsahu jeho zařízení) nebo neví, že jde

---

¹⁹⁹ Rozhovor s Radimem Uzlem na téma kampaně #MeToo publikovaný dne 17. 10. 2018 [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/video/90597/otcove-uz-se-boji-mazlit-s-dcerou-metoo-prehani-a-polovina-zen-si-obvineni-vymysli-rika-radim-uzel.html>

²⁰⁰ Ke kauze Antonína Kratochvíla např. články online magazínu Reflex [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: www.reflex.cz/kratochvil

²⁰¹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 504.

²⁰² Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

²⁰³ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 507.

²⁰⁴ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I., a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 338.

o trestné jednání. Jindy oběti trestný čin neoznámí z důvodu, že se obávají ztráty důvěryhodnosti jejich e-shopu či jiných služeb. K vysoké latenci také přispívá fakt, že způsobené následky nejsou viditelné na rozdíl např. od vloupání, a dále je v některých případech také zpochybňována společenská škodlivost (např. v oblasti porušování práv duševního vlastnictví).

Také analýza trendů kriminality z roku 2014²⁰⁵ uvádí, že v policejní evidenci nebývá zastoupena značná část útoků, kterými se internetoví útočníci snaží vykrádat bankovní účty. V ČR a SR tak jde o stovky až tisíce pokusů o podvod v internetovém bankovníctví za poslední rok, přičemž intenzita a kvalita provedení stoupají. Útoky jsou téměř vždy vedeny ze zahraničí, a proto je složitější a časově náročnější odhalit pachatele, ačkoliv se odhaduje, že až 80 % kyberzločinů je spácháno zaměstnanci obětí (tento jev se nazývá kybersabotáž).²⁰⁶ Z analýzy vyplývá fakt, že je velmi obtížné odhadnout rozsah latentní části kybernetické kriminality.

Do budoucna se očekává zvýšený objem detekcí incidentů v oblasti kybernetické kriminality, což bude důsledkem zviditelnění latentní kriminality v této oblasti. V souvislosti s touto prognózou byl přijat zákon č. 181/2014 Sb., o kybernetické bezpečnosti.²⁰⁷

8.4 Domácí násilí

Domácí násilí jako jeden z aktuálních kriminálních jevů je velice latentní formou násilí, nejméně kontrolovanou a co do frekvence a závažnosti také nejvíce podceňovanou.²⁰⁸

Ke klíčovým znakům domácího násilí patří opakování násilných incidentů, které postupem času eskalují, tedy jejich intenzita narůstá, a vzniká zde jasné rozdělení rolí na osobu, která násilí páchá a osobu, na které je násilí pácháno.²⁰⁹

Vysoká latentní povaha domácího násilí je dána tím, že se ve většině případů odehrává v soukromých domácnostech, obvykle zde nejsou žádní svědci, a riziko odhalení je zde nízké. Dle některých zahraničních odhadů je policii ohlášena méně než jedna čtvrtina případů domácího násilí.²¹⁰

Českou společností je domácí násilí chápáno, a to i navzdory četnosti výskytu a závažnosti následků, spíše jako soukromá záležitost rodiny, kterou si účastníci musí vyřešit

---

²⁰⁵ MAREŠOVÁ, A., a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2014*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 8.

²⁰⁶ GRIVNA, T., POLČÁK, R., a kol. *Kyberkriminalita a právo*. Praha: Auditorium, s.r.o., 2008, s. 36.

²⁰⁷ MAREŠOVÁ, A., a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2014*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 80.

²⁰⁸ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 274.

²⁰⁹ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I., a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 124.

²¹⁰ MARTINKOVÁ, M., MACHÁČKOVÁ, R. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, s. 9.

sami, a není tudíž zapotřebí a zřejmě ani vhodné, aby na tuto záležitost bylo reagováno zvenčí. Tento postoj společnosti tak výrazně podporuje vysokou latenci domácího násilí páchaného v rodinách.²¹¹

Také Marešová²¹² uvádí, že při analýzách násilného jednání u nás nelze fenomén domácího násilí opomíjet, neboť se o něm již více informuje než v minulosti a je mezi obyvatelstvem odhalováno stále více jeho případů v nejrůznějších podobách. O míře latence domácího násilí se v naší populaci mnoho neví, přesto se předpokládá, že je zde latence značná. Je také zřejmé, že některé specifické formy domácího násilí jsou u nás zatím neprobádané, a to nejen z hlediska četnosti výskytu (např. domácí násilí proti starým lidem).

Vysoká míra latence je spatřována především u domácího násilí páchaného ženami na mužích, což lze vysvětlit tím, že málokterý muž je ochoten toto přiznat, resp. oznámit OČTŘ. Dalším faktorem, proč muži domácí násilí páchané ženami neoznamují, může být také to, že ženy disponující menší fyzickou silou většinou nezpůsobují svými útoky vážná zranění.²¹³

Dle Martinkové²¹⁴ je fenomén domácího násilí jevem velmi komplikovaným a latentním. Přesto, že již v oblasti domácího násilí byly v ČR uskutečněny některé výzkumy, je stále komplexnější poznání tohoto jevu u nás stále nedostatečné. Co se týče sledování vývoje kriminality domácího násilí, jsou u nás kriminologové odkázáni zejména na evidované případy zachycené v resortních přehledech, které poznatky o latentních jevech neobsahují.

Hlavními důvody podle Čírtkové²¹⁵, proč ženy neohlašují, že je na nich pácháno domácí násilí jejich partnery, jsou jednak naléhání či vyhrožování pachatele, ale může jít také i o rozhodnutí samotné oběti, které bývá motivováno obavami o novou budoucnost spojenou s ukončením vztahu (např. strach ze sociálního propadu, ztráta známého sociálního prostředí, potřeba nebrat dětem jejich otce, ekonomická závislost, přání dát partnerovi ještě šanci, nedůvěra ve vlastní schopnosti, emocionální závislost, morální a kulturní zábrany ohledně rozvodu). Tyto důvody také způsobují kolísající ochotu oběti spolupracovat s OČTŘ.

---

²¹¹ MARTINKOVÁ, M., MACHÁČKOVÁ, R. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, s. 90-91.

²¹² MAREŠOVÁ, A., a kol. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 12.

²¹³ MAREŠOVÁ, A., a kol. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 73, 94.

²¹⁴ MARTINKOVÁ, M., a kol. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 13.

²¹⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 53-54.

8.4.1 Výzkum zaměřený na ženy v azylových domech

Výzkumu zaměřený na problematiku partnerského domácího násilí z roku 2013²¹⁶, jehož respondentkami byly ženy se současným pobytem v azylových domech v ČR, se zabýval otázkou, na které z institucí se ženy předtím, než se ocitly v azylovém domě, obracely a hledaly u nich pomoc a radu. Nejčastěji se respondentky obracely na policii (37,9 % dotazovaných), na OSPOD (35,5 %), dále na organizace poskytující pomoc obětem domácího násilí (32,3 %) a na psychology nebo psychiatry (29,8 %). Z výzkumu také vyplývá, že zhruba jedna pětina nevyhledala před příchodem do azylového domu žádnou oficiální instituci, vedle toho se však více než jedna třetina respondentek obrátila na tři a více ze sledovaných institucí.

Důvody, proč se některé respondentky neobrátily na žádné instituce, nebyly blíže zkoumány. Nicméně jsou zde zmíněny některé poznatky z praxe a sice, že ženy, které v násilných vztazích žijí již dlouho, nedovedou adekvátně vyhodnotit nebezpečnost chování partnera a pomoc tak nehledají, na což pak mohou doplatit poškozeným zdravím, někdy dokonce životem. Jindy také může hrát roli strach ženy z partnera.

Respondentky byly dále dotazovány na to, zda je jejich partner trestně stíhán za chování v důsledku, kterého se ocitly v azylovém domě, přičemž dvě třetiny odpověděly, že partner za toto chování trestně stíhán není a pouze jedna pětina respondentek sdělila, že jejich partner stíhán je (z nich 79,2 % podaly trestní oznámení samy). V těchto souvislostech bylo zjišťováno, zda respondentky, jejichž partner není trestně stíhán či o trestním stíhání nevěděly, mají v úmyslu proti partnerovi úředně zakročit a bránit se. Zhruba polovina z těchto žen odpověděla, že situaci nechají být a partnerovo chování nikde neoznámí a pouze jedna pětina žen uvedla, že mají v úmyslu podat trestní oznámení či podnět přestupkové komisi.

Z těchto výsledků je evidentní, že velká část zaznamenaných případů domácího násilí, která se odehrála tzv. za zavřenými dveřmi, nebude pravděpodobně z podnětu samotných žen řešena úřední cestou.

8.4.2 Domácí násilí páchané na seniorech

U některých forem domácího násilí se předpokládá ještě vyšší latence než u jiných, je to hlavně z toho důvodu, že se o těchto formách moc neví. Příkladem je domácí násilí páchané na seniorech. Domácí násilí páchané na seniorech lze podřadit pod jev označovaný jako „špatné zacházení se seniory“, anglicky „Elder Abuse and Neglect“, který má rozmanitou podobu

---

²¹⁶ MARTINKOVÁ, M., a kol. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 44-46.

(zejména fyzické a psychické týrání, finanční a materiální zneužívání, zanedbávání péče aj.) a ne vždy je kvalifikován jako kriminální jednání²¹⁷.

O tomto druhu domácího násilí bylo provedeno dotazníkové šetření, do kterého se zapojili sociální pracovníci z Prahy a Středočeského kraje. Sociální pracovníci vypovídali o případech ubližování příbuznými osobám pokročilého věku, se kterými se setkali za poslední pět let (pozn. v letech 2000-2005). Z dotazníkového šetření vyplynulo, že se o špatném zacházení příbuznými se seniory dozvídají lékaři (27,7 % případů), přičemž veřejnost se dozvěděla pouze o 27,7 % případů (z podnětu sociálních pracovníků nebo z oznámení někoho jiného).

Nejčastějším důvodem, proč sociální pracovníci většinu případů neohlásili policii, bylo přání staré osoby, aby případ nebyl zveřejněn (41 %). Dalšími důvody byla skutečnost, že sociální pracovníci vyhodnotili situaci tak, že by mohlo nahlášení staré osobě ještě přitížit vzhledem k okolnostem případu (21,7 %). Dále také důvod, že ubližování nebylo dle sociálních pracovníků natolik závažné, aby jej musela řešit policie, popř. případ nahlásili jinde (19,3 %) a dalším důvodem byla skutečnost, že by vzhledem ke stavu seniora (vysoký věk, nemoc), bylo pro něj velmi namáhavé podstoupit formality spojené s policejním vyšetřováním.

Z výše uvedených poznatků je tak patrné, že velká část špatného zacházení se seniory je latentní. Policie a ani veřejnost se o nich vůbec nemusejí dozvědět, ať už je důvodem to, že potencionální oznamovatel si není jist, zda by bylo dosaženo účinné pomoci staré osobě vzhledem ke kvalitě nabízených a poskytovaných služeb, nebo to, že samotná oběť špatného zacházení nechce o problémech v rodině mluvit, natož je řešit. Lze také předpokládat, že v budoucnu bude přibývat různých deliktů na starších osobách (zejména v oblasti majetkové), neboť počet seniorů vzrůstá, a naopak se snižuje životní a někdy také morální úroveň některých skupin obyvatel nebo jednotlivců. Dle autorů šetření by se proto měla v praxi cíleně podporovat informovanost o problému špatného zacházení se seniory a o možnostech jeho řešení.²¹⁸

8.5 Korupce se zaměřením na současnou právní úpravu ochrany oznamovatelů v ČR

Korupci lze charakterizovat jako zneužití postavení, jenž je spojeno s porušením principu nestrannosti při rozhodování a je motivováno snahou po materiálním zisku nebo po jiných výhodách. Součástí korupčního vztahu je vždy osoba, která rozhoduje, její moc odchylovat se

---

²¹⁷ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I., a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 122-123.

²¹⁸ MARTINKOVÁ, M., a kol. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 75-79.

od stanovených pravidel a výměna takového rozhodnutí za nějakou výhodu, přičemž takový vztah výměny je nesprávný, protiprávní nebo amorální.²¹⁹

Pachatele korupce se nedaří odhalovat, neboť jde o vysoce latentní trestnou činnost, přičemž ochrana oznamovatelů korupce, tzv. whistleblowerů, je v ČR zatím velmi malá.²²⁰

S tímto druhem latentní kriminality se nejčastěji setkávají zaměstnanci na svém pracovišti a jedním z důvodů, proč těmito zaměstnanci není oznamována, je obava z postihu ze strany zaměstnavatele. V současnosti v ČR neexistuje žádný zákon, který by obsahoval úpravu týkající se oznamovatelů trestných činů z hlediska jejich ochrany v souvislosti s učiněnými oznámeními (tzv. whistleblowing). Whistleblowing je však považován za důležitý prostředek napomáhající odhalování trestných činů páchaných ve veřejné správě i v oblasti soukromého sektoru.

Otázka whistleblowingu je upravena pouze nařízením vlády č. 145/2015 Sb., o opatřeních souvisejících s oznamováním podezření ze spáchání protiprávního jednání ve služebním úřadu, jde o prováděcí předpis k zákonu č. 234/2014 Sb., o státní službě, přesněji k § 205 uvedeného zákona, vztahuje se tedy jen na zaměstnance ve státní službě. Toto nařízení ustanovuje funkci prošetřovatele, který přijímá a prošetřuje oznámení, na žádost oznamovatele utají jeho totožnost a při prošetřování postupuje tak, aby nedošlo k prozrazení totožnosti oznamovatele. Pokud prošetřovatel dojde k závěru, že oznámeným protiprávním jednáním mohlo dojít ke spáchání trestného činu, neprodleně postoupí oznámení OČTŘ.

Z důvodů výše uvedených byl předložen dne 02. 05. 2016 poslanecký návrh zákona o ochraně oznamovatelů trestných činů před neoprávněným postihem ze strany zaměstnavatele. Účelem návrhu zákona byla nejen ochrana potenciálních oznamovatelů trestných činů na pracovišti, ale hlavně prevence této trestné činnosti obecně.

Návrh zákona se týkal nejen ochrany zaměstnanců ve státní službě, ale i zaměstnanců v pracovním poměru, vojáků z povolání a příslušníků bezpečnostních sborů, přičemž se vztahoval pouze na oznámení taxativně uvedených trestných činů zejména z oblasti finanční kriminality a korupčního charakteru, z oblasti veřejných zakázek a legalizace výnosů z trestné činnosti.

Podstata ochrany zaměstnance podle tohoto návrhu zákona spočívá v zajištění, aby oznamovatel trestného činu na pracovišti nemohl být postižen, znevýhodněn či vystaven

---

²¹⁹ ŽLÁBKOVÁ, J., *Kriminologické aspekty korupce*. In. II. Kriminologické dny, sborník. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. s. 280.

²²⁰ DIBLÍKOVÁ, S., a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2015*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, s. 15.

nátlaku (např. ukončení pracovního či služebního poměru ze strany zaměstnavatele, přeložení, zneužití překážek na straně zaměstnavatele). Postup by byl takový, že oznamovatel po podání trestního oznámení by mohl požádat příslušného státního zástupce o přiznání statusu chráněného oznamovatele.

Dále bylo navrženo vytvoření informačního systému zabezpečeného Nejvyšším státním zastupitelstvem, který by umožnil podání trestního oznámení anonymně a také za utajení totožnosti oznamovatele komunikaci s policejním orgánem nebo státním zástupcem ve věci tohoto trestního oznámení. Tímto by se zvýšila ochrana oznamovatelů, a tedy i jejich ochota podat trestní oznámení.

Podle důvodové zprávy návrhu zákona by se v souvislosti se zajištěním ochrany oznamovatelů, mohla očekávat vyšší míra objasnenosti korupčních případů a případů manipulace s veřejnými zakázkami, ale i případné snížení páchaní tohoto druhu kriminality.²²¹

Vláda zaujala vůči návrhu zákona neutrální stanovisko na své schůzi dne 30. 05. 2016, přičemž připomínky se týkaly hlavně procesu přiznání a zrušení statusu chráněného oznamovatele a také výběru trestných činů, který byl podle vlády nekonceptní. Nicméně tento návrh zákona nebyl do konce 7. volebního období Poslanecké sněmovny (2013-2017) projednán.

V současnosti je situace taková, že měl být do konce roku 2018²²² vládě předložen nový návrh zákona o ochraně oznamovatelů s ohledem na to, že Evropská komise přijala dne 23. dubna 2018 návrh směrnice o ochraně osob oznamujících porušení práva Unie, jenž představuje minimální standardy ochrany oznamovatelů na úrovni EU a je tedy žádoucí, aby připravovaný návrh zákona o ochraně oznamovatelů na národní úrovni byl ve shodě s instituty návrhu směrnice.²²³

8.6 Drogová kriminalita

Analýza trendů kriminality z roku 2015²²⁴ uvádí, že statistické ukazatele drogové kriminality prošly v ČR v období 2005-2015 zajímavým vývojem. Po několika letech stagnace lze zaznamenat od roku 2010 rapidní nárůst téměř u všech sledovaných indikátorů, přičemž

---

²²¹ Návrh zákona o ochraně oznamovatelů trestných činů před neoprávněným postihem ze strany zaměstnavatele, včetně důvodové zprávy – Sněmovní tisk 799/0, část 1/6 [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=799&CT1=0>

²²² V době odevzdání diplomové práce nebyl předmětný návrh zákona dosud předložen.

²²³ Informace poskytnuté Úřadem vlády k novému návrhu zákona o ochraně oznamovatelů trestných činů [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/zadost-o-informace-k-navrhmu-zakonu-168448/>

²²⁴ DIBLÍKOVÁ, S., a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2015*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, s. 104.

v roce 2015 došlo k přerušení výrazného vzestupného trendu. Avšak z důvodu vysoké latence u drogové kriminality je třeba k interpretaci vývoje oficiálních statistických dat o tomto druhu kriminality přistupovat obezřetně. V tomto případě totiž počet registrovaných trestných činů odráží spíše intenzitu a zaměření policejní práce při odhalování drogové trestné činnosti.

Také Zeman²²⁵ upozorňuje na velmi omezenou vypovídací hodnotu statistických údajů o skutečné míře a struktuře drogové kriminality. Na rozdíl od většiny druhů trestné činnosti je drogová kriminalita převážně vyhledávaná a odhalovaná policií, přičemž aktivita policie zde pak výrazně ovlivňuje počet zjištěných trestných činů, počty stíhaných osob a tím pádem i celý vývoj drogové kriminality. To se projevilo například zintenzivnění postupu u distribuci pervitinu a marihuany na tržnicích v příhraničních oblastech drogovým turistům ze zahraničí, což je dobře patrné z analytických materiálů.

Ve snaze odhadnout vývoj celkové míry a struktury drogové kriminality po roce 2010, včetně latentní části, bylo realizováno expertní dotazníkové šetření mezi soudci, státními zástupci, policisty a pracovníky Celní protidrogové jednotky Generálního ředitelství cel.²²⁶

V jedné z otázek výzkumu byli experti dotazováni, jaké jsou podle jejich názoru tři hlavní příčiny latence drogové kriminality. Prvenství získalo u všech skupin expertů specifikum tohoto druhu kriminality, které spočívá zejména ve vztahu mezi uživatelem a pachatelem, kdy uživatel tzv. kryje svůj zdroj drog. Druhá nejčastější příčina už nebyla tak jednotná. Státní zástupci uváděli nejčastěji toleranci společnosti vůči drogovému problému, soudci uváděli jako příčinu organizovanost a semknutost skupin pachatelů, kdežto policisté upozorňovali na nedostatečné materiální a personální kapacity. Třetí nejčastější příčinou podle policistů byla společenská tolerance některých drog, podle státních zástupců to byly omezené prostředky policie na účinné vymáhání práva a podle soudců byla příčinou celková společenská tolerance drog a obava z vysokých trestů.²²⁷

Experti se také většinou shodli na přesvědčení, že úprava tohoto druhu trestné činnosti v trestním právu hmotném nemá obecně na míru latence vliv. Zajímavý byl na toto téma názor jednoho státního zástupce: „Na latenci mají dle mého názoru vliv jiné okolnosti, nikoliv trestní úprava. Předně je to skutečnost, že s narkomany nechce nikdo nic mít, takže i když se někde vyrábí pervitin a celý panelák cítí smrad, nikdo to nenahlásí, když něco nahlásí,

---

²²⁵ ZEMAN, P., ŠTEFUNKOVÁ, M., TRÁVNÍČKOVÁ, I. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 18.

²²⁶ ZEMAN, P., ŠTEFUNKOVÁ, M., TRÁVNÍČKOVÁ, I. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 131.

²²⁷ ZEMAN, P., ŠTEFUNKOVÁ, M., TRÁVNÍČKOVÁ, I. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 134-135.

nechce svědčit a když svědčí a není to sám narkoman, nemůže podat svědectví o kvalitě, množství a ceně prodávané drogy. Samotní narkomani nejsou proti dealerům ochotni příliš svědčit, protože případné zavření dodavatele drogy je nutí hledat si dodavatele nového. Tím, že dodavatele zavřou, totiž jejich závislost na drogách neskončí. Pokud jsou na dodavatele naštvaní, např. proto, že jim neposkytl drogu v abstráku na dluh, sice něco oznámí, později to ale vše mění a negují.²²⁸

Střední odhad počtu problémových uživatelů drog v ČR činí více než 40 tisíc osob. Problémový uživatel je intenzivním konzumentem drog, které si opatřuje zpravidla i několikrát týdně, přičemž každý takový případ opatření drogy, až na spíše teoretické výjimky, představuje drogový trestný čin, ať již samotného uživatele či jiné osoby. Nicméně aktuálně je registrováno drogových trestných činů okolo 5-6 tisíc ročně, z výše uvedeného je tak zřejmé, že jde pouze o zlomek skutečného počtu drogových trestných činů.

Hlavní příčinou vysoké latence drogové kriminality je specifický vztah mezi uživatelem – koncovým odběratelem a osobami na všech úrovních dodavatelského řetězce, který drogové kriminalitě dodává charakteristiku trestné činnosti bez oběti. Z toho vyplývá, že se o případech drogové kriminality dozvídá policie téměř výhradně z vlastní operativně pátrací činnosti, nikoliv z trestních oznámení ze strany veřejnosti, což má sice za následek vysokou míru objasňenosti v těchto případech, na druhou stranu pak vysokou míru latence.²²⁹

---

²²⁸ ZEMAN, P., ŠTEFUNKOVÁ, M., TRÁVNÍČKOVÁ, I. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 140-141.

²²⁹ ZEMAN, P., ŠTEFUNKOVÁ, M., TRÁVNÍČKOVÁ, I. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 178.

9 Kriminologický význam oznamování trestných činů

V návaznosti na předchozí kapitoly o latentní kriminalitě, jejím výzkumu a o specifických latentních znacích některých druhů kriminality bych se v této kapitole pokusila shrnout, jaký význam má oznamování trestných činů v kriminologii.

Právo oznámit trestný čin a zároveň povinnost určitých osob nebo orgánů v některých případech učinit takové oznámení jsou důležitým předpokladem účinného působení a uplatňování trestněprávních norem. Prostřednictvím trestního oznámení lze efektivně snižovat podíl latentní kriminality ve prospěch odhalené, stíhané a potrestané kriminality.²³⁰

Právní normy musí prosazovat především jejich adresáti, je tedy třeba formovat právní vědomí občanů, aby nebyli lhostejní k projevům trestné činnosti²³¹, neboť to, jaká část kriminality vyjde najevo a bude následně registrována ovlivňuje především intenzita formální a neformální kontroly, tolerance poškozených a úroveň právního vědomí občanů.²³²

Kriminologický význam oznamování trestných činů tak vyplývá ze skutečnosti, že podání trestního oznámení občanem je nejčastějším způsobem, jakým se policie dozvídá o spáchané trestné činnosti. V roce 1995 75,2 % všech registrovaných trestných činů pocházelo z trestních oznámení.²³³ Občan je tedy hlavním činitelem, který předurčuje stav, strukturu a dynamiku registrované kriminality tím, zda trestní oznámení podá či nikoliv.²³⁴

Je to z toho důvodu, že ačkoliv má stát zpravidla monopol na stíhání trestné činnosti, není objektivně ani subjektivně schopen zjistit všechny trestné činy a reagovat na ně, a právě proto je tu trestní oznámení jako jeden z právních institutů a prostředků, jež mají zajistit co nejširší možnost včasného odhalení a postihu trestné činnosti.²³⁵

U některých trestných činů (např. viz. předchozí kapitola – sexuální násilí, domácí násilí) je však typická neochota na straně poškozeného trestný čin oznámit. Nízká míra ochoty oznámit OČTŘ trestný čin je dlouhodobým kriminálně politickým problémem. Novotný uvádí jako statistický příklad výzkum Institutu pro výzkum veřejného mínění z roku 1996, ze kterého vyplynulo, že pouze 54 % respondentů oznámilo trestný čin, jehož obětí se stali.²³⁶

---

²³⁰ PÚRY, F., *Poznámky k oznamování trestné činnosti státními orgány, právníckými a fyzickými osobami*. In. *Trestněprávní revue* 7-8/2013.

²³¹ Tamtéž

²³² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 40-45.

²³³ Ve snaze najít aktuálnější data, jsem prošla různé statistiky, nicméně jsem nikde nenašla ani celkový počet podaných trestných oznámení za uplynulé roky. Nakonec mi bylo přímo Policií ČR řečeno, že trestní oznámení se vůbec nevidují, tzn. ani jejich počty.

²³⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 40-45.

²³⁵ PÚRY, F., *Poznámky k oznamování trestné činnosti státními orgány, právníckými a fyzickými osobami*. In. *Trestněprávní revue* 7-8/2013.

²³⁶ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 40-45.

Z aktuálnějších výzkumů, kterými jsem se zabývala, viz. kapitola sedmá o výzkumu latentní kriminality, lze dovodit, že ochota oznámit trestný čin mírně vzrostla na přibližně 60 % respondentů, nicméně stále jde o nízké číslo vzhledem ke společenské škodlivosti trestných činů.

Z hlediska oznamování trestných činů však není významná pouze aktivita občanů v podávání trestních oznámení, ale také reakce policie na tato oznámení.²³⁷ Problémem je například pokud je oběť v okamžiku podávání trestního oznámení nařčena, že si delikt vymyslela nebo zinscenovala, popř. je dokonce podezírána z trestného činu křivého obvinění nebo křivé výpovědi (k tomu blíže v desáté kapitole).²³⁸

Způsob a rozsah trestních oznámení jako vstup je podle Kaisera²³⁹ jedním z pěti determinantů stíhání zločinů, které určují strategie zejména objasňování zločinu a výsledky stíhání zločinců. Dalšími determinanty jsou kapacita úřadů trestního stíhání a ekonomie řízení, rozhodovací chování oběti zločinu, policie a státního zastupitelství, základní principy, jimiž se řídí jednání (legalita, oportunita, rovnost) a očekávané důsledky pro čin, pachatele, oběť a společnost.

9.1 Faktory ovlivňující rozhodnutí občana, zda oznámí trestný čin

Podle Novotného²⁴⁰ to, zda občan trestný čin oznámí či nikoliv, závisí zejména na charakteristice trestného činu a jeho pachatele, na vztahu pachatele a oběti, ale také i na osobnostních rysech potenciálního oznamovatele. Na základě toho lze tedy příčiny latence u trestných činů rozdělit do tří skupin:

I. Charakteristika trestného činu a jeho pachatele

Míra latence se liší u jednotlivých trestných činů. Vlivem může být jednak závažnost trestného činu, kdy menší míra latence je předpokládána u nejzávažnějších trestných činů, ale i další faktory, zejména míra obtížnosti odhalování.

Příkladem může být domněnka nízké míry latence u vražd, a naopak vysoké latence u úplatkářství. V případě vražd lze nízkou, takřka nulovou míru latence vysvětlit vysokou pravděpodobností toho, že pokud se někdo stane svědkem vražedného útoku či objeví mrtvolu, tak tento incident ohlásí policii, a zároveň také fakt, že téměř nikdo se nevytratí ze světa, aniž by ho jeho příbuzní nebo přátelé postrádali a iniciovali po něm pátrání. Ohledně korupčního jednání platí, že zpravidla není nikdo, kdo by toto jednání ohlašoval, oba subjekty jednání totiž

---

²³⁷ KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 131.

²³⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. předpracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 66-73.

²³⁹ KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 130.

²⁴⁰ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 40-45.

mají zájem na utajení celé věci, v tomto případě tedy nemohou OČTŘ spoléhat na oznámení občanů, ale je třeba nasadit vlastní prostředky k odhalování tohoto druhu kriminálního chování. O vysoké latenci korupce také svědčí fakt, že je jedním z nejpálčivějších problémů, které trápí naši společnost, nicméně ročně je zaregistrováno pouze několik desítek skutků (v roce 2017 šlo o 69 skutků²⁴¹).

Další příčinou vysoké latence u některých trestných činů je to, že se odehrají, aniž by o nich věděl kdokoliv jiný než pachatel (např. daňové podvody, delikty spojené s porušováním autorského práva). Jiné trestné činy sice mají svědky, nicméně ti si protiprávnost činu často vůbec neuvědomují nebo jsou vůči tomuto jednání tolerantní (např. podávání alkoholických nápojů mládeži v restauracích). U dalších trestných činů je typické, že není nikdo, kdo by se ve spojení s nimi cítil jako oběť a není tedy nikdo, kdo by je nahlásil (např. drogová trestná činnost).²⁴²

II. Vztah oběti a pachatele

V některých případech je stupeň vztahu mezi pachatelem a obětí důležitější než ochota podat trestní oznámení, přičemž čím užší je vztah, tím váhavěji se oběti obrací na policii.²⁴³ Oběť tak činí především z důvodu, že nemá zájem na potrestání pachatele nebo se může obávat jeho následné odplaty.²⁴⁴

III. Osobnostní rysy potenciálního oznamovatele

Motivem pro neoznámení trestného činu může být malá víra oběti v policii s případem cokoli udělat, tudíž se kontakt s policií jeví jako ztráta času, a policie má na práci podle oběti důležitější věci (např. kapesní krádež v dopravním prostředku, kde je téměř nulová šance na objasnění).²⁴⁵ V souvislosti s policií může hrát roli také celková nedůvěra v policii, neboť existují lidé, kteří se vyhýbají jakékoliv spolupráci s policií, a to i v případě, že se sami stanou obětí trestného činu²⁴⁶, dále to může být obava z nešetrného přístupu příslušníku policie (především v případech domácího násilí a sexuálních trestných činů).²⁴⁷

Dalším důvodem, proč oběť neoznámí trestný čin, může být fakt, že sama se dopustila nějakého společensky nežádoucího jednání, a nechce tak ohrozit sama sebe (např. zájemce o pouliční erotické služby okrade prostitutka).²⁴⁸

---

²⁴¹ Statistický přehled kriminality za rok 2017 [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z:

<https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2017.aspx>

²⁴² TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 72-73.

²⁴³ KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 238-240.

²⁴⁴ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 72-73.

²⁴⁵ Tamtéž

²⁴⁶ Tamtéž

²⁴⁷ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 129.

²⁴⁸ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 72-73.

V některých případech se oběť cítí deliktem poškozena, avšak nemá dostatek sil a moci, aby delikt mohla oznámit, nebo může mít kromě pachatele strach z reakce okolí (např. u trestného činu znásilnění)²⁴⁹. Podle mého názoru strach z reakce okolí může mít ještě jinou podobu a to strach, že oznamovatel dostane od okolí nálepku „práskače“ v případě, pokud by šel oznámit policii trestnou činnost, která se ho netýká, ačkoliv je to jeho občanská povinnost (např. trestní oznámení podané na souseda, který neoprávněně podniká).

Dále za určitých okolností oběť považuje záležitost za osobní a rozhodne si ji vyřešit sama neoficiální cestou (např. chce se pachateli pomstít).²⁵⁰

V případech, kdy došlo podle oběti k zanedbatelné škodě, popř. konkrétní jednání oběť nepovažuje za velký zásah do svých práv²⁵¹, se rozhodne tento delikt neohlásit, neboť čas strávený oznamováním by znamenal pro oběť ještě větší újmu.²⁵²

9.2 Ochota oznamovat trestné činy a její vliv na vývoj kriminality

V souvislosti s ochotou oznamovat trestné činy je třeba zmínit **vliv míry objasněnosti na oznamování trestných činů**. Objasněností se rozumí počet registrovaných trestných činů, u kterých byl pachatel odhalen bez ohledu na to, zda byl poté trestně stíhán. Míra objasněnosti pak ovlivňuje důvěru občanů v efektivitu OČTŘ. A to má poté vliv na zvýšení či snížení ochoty podat trestní oznámení, čímž se přesouvá část latentní kriminality do registrované a naopak. Toto má opět vliv na míru objasněnosti, která pak spolu s tím, jaká je latentní kriminalita, ovlivňuje představu budoucího pachatele o tom, jaká je pravděpodobnost, že bude jeho trestný čin oznámen. Přičemž lze předpokládat, že pokud bude málo pravděpodobné, že trestný čin bude oznámen, kriminalita poroste a naopak.²⁵³

Někteří kriminologové také upozorňují na to, že **nárůst či pokles kriminality zaznamenaný v kriminálních statistikách**, nemusí vždy odrážet reálný vývoj trestné činnosti, ale spíše rostoucí či klesající ochotu občanů oznamovat delikty. Příkladem může být nárůst deliktů v oblasti sexuální kriminality z důvodu měnícího se přístupu policie k obětem trestné činnosti tohoto typu, kteří jsou oproti minulosti lépe připraveni jednat s maximální šetrností k oběti. Dalším příkladem je nárůst deliktů typu krádeže nebo vloupání do obydlí, protože čím dál tím více lidí si pojišťuje svůj majetek, a kvůli vyplacení pojistného pak potřebují potvrzení od policie, že krádež majetku ohlásili.²⁵⁴

---

²⁴⁹ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 72-73.

²⁵⁰ Tamtéž

²⁵¹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 129.

²⁵² TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 72-73.

²⁵³ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 130.

²⁵⁴ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 76.

Tomášek²⁵⁵ zmiňuje zajímavý poznatek ohledně vztahu registrované a latentní kriminality. Pokud latentní kriminalita bude klesat, zejména efektivní prací policie, pak z důvodu větší důvěry občanů v policii, poroste počet registrovaných skutků, ve statistikách se tedy bude vykazovat nárůst kriminality. Nicméně na tento jev pravděpodobně nikdo nebude nahlížet pozitivně, neboť obecně nárůst kriminality není hodnocen pozitivně, ať už z hlediska veřejnosti, která má za to, že je pácháno více trestných činů, nebo z hlediska samotných policejních orgánů, které čím více mají zaregistrovaných skutků, tím více je i těch neobjasněných, čímž jistě nepotěší ani své nadřízené orgány. S tímto paradoxem je třeba počítat, i pokud se hodnotí kriminální statistiky různých zemí. To, že má některá země velice nízký index krádeží, tak nemusí nutně znamenat nízkou úroveň skutečné kriminality u tohoto druhu trestné činnosti, avšak v tomto případě jde spíše o nedůvěru občanů v policii, že by mohla s těmito trestnými činy něco udělat, a proto tyto delikty nehlásí.

Oběť trestného činu sice ovlivňuje trestní řízení svým chováním v roli oznamovatele a svědka, ale státní ochranu uskutečněnou prostřednictvím trestního stíhání a justice často považuje za příliš pozdní, nedostatečnou a neekonomickou. A to se pak zpětně odráží na ochotě podávat trestní oznámení.²⁵⁶

Kaiser²⁵⁷ formuluje **základní poznatky výzkumů opírající se o sociálně-reaktivní přístup ohledně podávání trestních oznámení:**

- Ochota podat trestní oznámení je specificky odlišná podle věku, sociální vrstvy a typu deliktu, přičemž trestní oznámení častěji podávají starší lidé (tento poznatek rovněž vyplývá z výzkumů provedených v ČR, viz. sedmá kapitola), vyšší sociální vrstvy oznamují spíše majetkové škody, za to nižší sociální vrstvy spíše vztahové delikty.
- Skutečná ochota podat trestní oznámení se odlišuje od chování uváděného respondenty v dotazníkovém šetření (např. mnozí oznamovatelé trestných činů zapírají podání trestního oznámení, když jsou k tomu dotazováni).
- Privátní oznamovatelé dávají podnět k velké části všech trestních stíhání. Podle výzkumu je pouze 2-9 % stíhání vyvoláno vlastní iniciativou policie. V 73-86 % případu jsou oběti a oznamovatelé identičtí.

---

²⁵⁵ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 77.

²⁵⁶ KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 240.

²⁵⁷ KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 238-240.

10 Role oběti při oznamování trestných činů

S ohledem na to, že podle výzkumů jsou v 73-86 % případů oběti a oznamovatelé identičtí²⁵⁸, je třeba také poukázat na to, jakou roli má oběť při oznamování trestného činu. Tedy zejména na to, jak oběť trestného činu vnímá jeho oznamování, a to včetně potřeby oznámení učinit, jaká rizika jsou s oznamováním spojená, popř. co vede oběti k tomu, aby podávaly falešná trestní oznámení.

Těmito otázkami se zabývá viktimologie, kterou Kuchta²⁵⁹ definuje následovně: „**Viktimologie** je vědní obor zabývající se obětí a jejími biosociálními a psychologickými charakteristikami, procesy viktimizace, vztahy mezi obětí a pachatelem, rolí oběti v průběhu vyšetřování a soudního projednávání trestného činu, pomocí oběti, včetně jejího odškodnění a rehabilitace a v neposlední řadě i prevencí viktimizace, tj. způsob, jak ochránit potenciální oběť před kriminalitou.“

Novotný²⁶⁰ zmiňuje vznik nového oboru **kriminalistické viktimologie**, která se zajímá o oběť z hlediska informací potřebných pro odhalení a objasnění trestného činu. Oběť je zkoumána jako původce a nositel stop, přičemž na základě vztahu oběti a pachatele jsou vypracovávány postupy vedoucí k usvědčení pachatele. Tento obor se detailně zabývá např. rolí obětí při oznamování trestných činů, výslechem svědků atd. V kriminalistické viktimologii jsou obecné viktimologické poznatky transformovány pro potřeby policejních a vyšetřovacích orgánů.

Aktivita obětí při oznamování trestného činu je velmi důležitá, neboť pak významně ovlivňuje úspěšnost odhalování a vyšetřování. Z důvodu existence trestných činů, které prakticky nelze odhalit bez přičinění oběti, sehraává oběť rozhodující roli při tom, zda půjde o kriminalitu zjevnou nebo latentní. Dále je důležité včasné oznámení z hlediska rychlého prvního zásahu policie a kvality stop.²⁶¹

10.1 Problematika sekundární viktimizace

Viktimizace je proces v rámci, kterého se z potenciální oběti stává oběť reálná, přičemž pojem **primární viktimizace** představuje újmu způsobenou obětí v bezprostřední souvislosti s konkrétním trestným činem. **Sekundární viktimizace** pak znamená všechny vedlejší negativní důsledky spáchaného trestného činu, které nastaly až po jeho ukončení.²⁶²

---

²⁵⁸ KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 240.

²⁵⁹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 156.

²⁶⁰ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 129.

²⁶¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. předpracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 66-73.

²⁶² KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 159.

Sekundární viktimizace je dle Čírtkové²⁶³ újma vznikající v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí. Podle Čírtkové²⁶⁴ tak lze o sekundární viktimizaci hovořit až tehdy, když se do procedur, které odstartuje trestní oznámení nebo zveřejnění trestného činu, přidá ještě další nadbytečné zraňování oběti. Na obecné úrovni lze hovořit především o očerňování oběti („oběť si viktimizaci zasloužila“), obviňování či přenášení viny na oběť (např. riskantní nebo provokativní chování oběti), nerespektování soukromí oběti (zveřejňování informací o činu a její osobě bez souhlasu), poškozování dobrého jména oběti (u soudu se probírá nadbytečná sexuální anamnéza poškozených) a o bagatelizaci újmy.

Zdrojem sekundární viktimizace podle Novotného²⁶⁵ může být pachatel, který například zastrašuje oběť, aby trestný čin neoznámila, dále jím může být sociální prostředí oběti nebo OČTR, které se chovají k oběti nešetrně. Také Čírtková²⁶⁶ upozorňuje na to, že zdrojem sekundární viktimizace mohou být policisté, kteří na oběť negativně působí vlivem necitlivého a netaktního přístupu, nevhodné komunikace nebo nesrozumitelného vysvětlení dalšího postupu při vyšetřování. Zde platí, že všichni, kdo přicházejí do kontaktu s poškozeným při výkonu své profese, musí vždy brát ohled na to, že oběť trestný čin nespáchala.

Toto je problém zejména z důvodu, že **sekundární újma může převýšit primární** (např. případy, kdy oběti znásilnění spáchají sebevraždu poté, co se od nich odvrátilo jejich okolí). Zejména u státních orgánů je vysoká nepřipustnost toho, že by způsobovaly sekundární viktimizaci, jejich postup by měl být vždy ohleduplný a citlivý.²⁶⁷

K převýšení primární újmy sekundární újmou může dojít, jestliže **sekundární viktimizace zhorší psychické následky způsobené primární viktimizací**, např. může komplikovat průběh posttraumatické stresové poruchy (nemůže ji sama o sobě zapříčinit, avšak může fungovat jako spouštěč příznaků této poruchy). Sekundární viktimizace se pak promítá do zhoršeného výkonu a fungování v oblasti pracovní i sociální, a co se týče trestního řízení, zhoršuje ochotu a výkon svědeckví obětí. Vyšší riziko sekundární viktimizace se objevuje u medializovaných případů, v lokalitách, kde je nízká anonymita, a také je spjaté s určitými typy deliktů (např. sexuální trestné činy, domácí násilí, stalking).²⁶⁸

---

²⁶³ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o.,1998, s. 110-112.

²⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 63-66.

²⁶⁵ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 136.

²⁶⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o.,1998, s. 110-112.

²⁶⁷ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 136.

²⁶⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 69-70.

Tyto psychické následky se nazývají **sekundární rány**, kterými jsou podle Čírtkové²⁶⁹:

- **Pocit nespravedlnosti**

K pocitu nespravedlnosti může docházet v průběhu vyšetřování či soudního projednávání věci, např. při nedostatku informací, u opožděného soudního jednání, shovívavých trestů, ale především je to nedostatečná ochrana procesní role svědka/poškozeného v přípravném řízení a v řízení před soudem. Pocit nespravedlnosti může vycházet z toho, že zájem o oběť se omezuje pouze na získání informací důležitých k objasnění případu, poté je pak poškozený odkázán sám na sebe.

- **Pocit nedůstojnosti**

Může se jednat o důsledek necitlivě vedeného výslechu, přístupu medií nebo nevhodné reakce okolí. Výzkumy je prokázána všeobecná tendence lidí vyhýbat se kontaktům s poškozenými a oběťmi trestných činů.

- **Pocit izolace**

K pocitu izolace dochází v důsledku změny dosavadního postoje lidí k jedincům, kteří se stali obětí trestného činu, kontaktů ubývá, chování k těmto jedincům se stává strojeným.

Problematice sekundární viktimizace se kriminologie věnuje od druhé poloviny 20. století zejména z podnětu viktimologických výzkumů zaměřených na oběti znásilnění. Mnoho takto poškozených žen uvedlo, že jejich bolestné zážitky samotné viktimizace ještě umocnilo nevhodné chování představitelů trestní justice, které spočívalo v ponižujících otázkách, zpochybňování pravdivosti jejich výpovědi nebo ve snaze podsunout poškozeným spoluvinu na celém případu. Z výzkumů vyplývá, že právě tato skupina obětí má s OČTŘ negativní zkušenosti častěji než jiné oběti. Projednávání případu v nich vyvolává pocity zklamání a zmaru, což má za následek, že velká část případů zůstává v oblasti skryté před OČTŘ.²⁷⁰

To souvisí i s výsledky výzkumů veřejného mínění, které ukázaly, že policii a soudům důvěřuje v posledních letech (pozn. výzkum byl publikován v roce 2011) jen zhruba polovina občanů. Jako velký problém česká veřejnost označila postavení obětí trestných činů, především ve smyslu ochrany před negativními jevy, jež mohou provázet trestní řízení, tzn. sekundární viktimizací. **Ochrana před sekundární viktimizací je dle občanů velmi slabá**, ať už jde

---

²⁶⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o., 1998, s. 110-112.

²⁷⁰ ZEMAN, P., a kol. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 48.

o ochranu před pomstou pachatele, o přehnaný zájem médií nebo o neoprávněné zveřejňování informací o oběti.²⁷¹

Studie zabývající se sekundární viktimizací významně přispěly zejména k tomu, že se staly potřeby obětí jedním z hlavních témat v důsledku, kterých byly postavení a práva oběti posíleny v trestních řádech, finanční kompenzace obětí se stala takřka samozřejmostí, došlo také k výraznému rozvoji, co se týče pomoci obětem trestných činů, ať už právního či psychologického poradenství.²⁷²

10.2 Prevence dopadu sekundární viktimizace

Sekundární viktimizaci obětí trestných činů **nelze nikdy zcela eliminovat**, nicméně je možné její dopady minimalizovat. Obecně lze shrnout, že rizika sekundární viktimizace může podstatně snížit především vhodné vedení výslechu, psychická podpora z řad policie a jiných institucí, která by měla nastupovat těsně po kritické události v podobě tzv. psychologie neodkladné (první) péče, dále spolupráce s medií tak, aby nedocházelo k poškození oběti nepřiměřenou medializací a umožnění obětem uplatňování jejich práv podle zákona o obětech trestných činů.²⁷³

Dle zákona o obětech trestných činů, je sekundární viktimizace pojmenována jako „druhotná újma“, která je definovaná v ustanovení § 2 odst. 5 následovně:

„Druhotnou újmu se pro účely tohoto zákona rozumí újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.“

Zákon dále zavazuje v ustanovení § 3 odst. 2 výše zmíněné subjekty v § 2 odst. 5 k povinnosti respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k ní zdvořile a šetrně a podle možností ji vycházet vstřícně. Dále povinnost vůči oběti postupovat s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu stavu (včetně psychického), její rozumové vyspělosti a kulturní identitě tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újmě.

Ochrana před sekundární viktimizací je v právních předpisech následně rozvedena například v trestním řádu v podobě práva odeprít výpověď (§ 100 tr. ř.), úpravy výslechu

---

²⁷¹ ZEMAN, P., a kol. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 121.

²⁷² TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 162.

²⁷³ KVĚTENSKÁ, D., *Prevence sekundární viktimizace rodin s dětmi*. In. III. Kriminologické dny, sborník. Gaudeamus 2015. s. 253.

svědka (§ 101 an. tr. ř.), ochrany svědka v trestním řízení prostřednictvím utajení jeho identity (§ 55 odst. 2 tr. ř., § 101a tr. ř.), dlouhodobá ochrana svědka a jeho blízkých osob je pak upravena speciálním zákonem č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. Další procesní instituty sloužící k ochraně oběti před sekundární viktimizací jsou upraveny v zákoně o obětech trestných činů, jde např. o právo oběti, aby ji k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení doprovázel důvěrník (§ 21 odst. 1 ZO), právo žádat, aby v kterémkoliv stádiu trestního řízení byla při úkonech, kterých se účastní, učiněna potřebná opatření k zabránění kontaktu obětí s osobou, kterou označila za pachatele, která je podezřelá ze spáchání trestného činu nebo proti níž se řízení vede (§ 17 ZO).

10.3 Průběh viktimizace a její vliv na oznamování trestného činu jeho obětí

Při odpovědi na otázky, jak oběť vnímá potřebu oznámit trestný čin, proč trestný čin oznámit jde a proč nikoliv, je třeba zmínit, jak probíhá samotná viktimizace, protože právě její průběh je klíčový pro následnou aktivitu oběti ohledně oznamování trestných činů.

Rámcový model viktimizace podle Čírtkové²⁷⁴ popisuje pět stupňů:

1. **Fáze percepce:** tato fáze zahrnuje kognitivní (mentální) rozhodnutí osoby, na které byl čin spáchán, že se stala obětí trestného činu, jde tedy o to, zda oběť vnímá sebe samu jako oběť.
2. **Fáze deklarace:** v této fázi dochází ke zveřejnění události, tedy ukončení latence viktimizace a o trestném činu se dozvídají OČTŘ. Oběť chce a je schopná sdělit, že se stala obětí buď tím, že je sama aktivní a podá trestní oznámení nebo se svěří svým blízkým a k deklaraci dochází na základě úředního konání (tj. cizího vnímání a posouzení věci).
3. **Fáze přípravy na roli poškozeného:** zde oběť získává status poškozeného v trestním řízení a řeší, jestli bude či nebude připravena se postavit pachateli a spolupracovat s OČTŘ na jeho usvědčení.
4. **Fáze svědectví či svědka:** tato etapa spadá do přípravného řízení, kdy si poškozený utváří motivaci ke spolupráci na vyšetřování, sbírá psychickou sílu k výpovědi.
5. **Fáze konsekventní realizace role poškozeného (svědka):** řeší se zda, je poškozený stále ochoten svědčit a radí se sem aktivity, při kterých uplatňuje svá práva poškozeného.

---

²⁷⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 48-49.

Pokud tyto fáze na sebe bezproblémově navazují, zjednodušeně řečeno je tedy spáchán trestný čin, kdy následně po něm je oběti nejhůře, oběť jde ihned na policii trestný čin oznámit za účelem potřeby pomoci od policie, aby jí bylo lépe, jde o **lineární průběh viktimizace**. Ovšem prožívání viktimizace je mnohdy složitější, jednotlivé fáze na sebe nenavazují, oběť může např. zůstat ve fázi percepce, tyto vzorce se označují jako **nelineární průběhy viktimizace**. Lineární průběh viktimizace koresponduje s laickými a předvědeckými představami o správném chování pravé oběti, a tento typ nejvíce vyhovuje OČTŘ, neboť takový poškozený nejlépe spolupracuje.²⁷⁵

Při **kontakt s nelineárními průběhy viktimizace** je nutné si uvědomit, že nejde o rozměry způsobené osobností poškozeného, a jsou spjaty s faktory navázanými na samotný trestný čin (typ deliktu, vztah k pachateli), faktory navázanými na oběť (životní situace oběti, zvládání stresu, dřívější zkušenost s kontakty s OČTŘ) a faktory navázanými na postup ve věci, zejména zkušenosti z prvního kontaktu s policií na místě činu nebo při podání trestního oznámení. Tento první kontakt totiž nastavuje další dění (v právním i psychologickém smyslu). Pro první kontakt se doporučuje korektní a trpělivý přístup, také zájem o věc, se kterou oběť přichází, přičemž žádné speciální psychologické postupy zde nejsou potřebné.²⁷⁶

Prvním a podstatným předpokladem, aby oběť mohla oznámit trestný čin je to, že si musí uvědomit, že byl spáchán delikt a že byla jeho obětí. Některým obětem toto vědomost schází (např. poškozeno je malé dítě, slabomyslná osoba) a mnoho trestných činů tak zůstane v latentní dimenzi. A pokud je trestný čin oznámen z jiných zdrojů, je spolupráce s obětí velmi obtížná.²⁷⁷

V návaznosti na výše uvedené lze rozlišit **čtyři typy obětí**²⁷⁸:

1. **Oficiální oběť/poškozený**: oběť trestného činu, která jej oznámila.
2. **Latentní oběť**: oběť, která trestný čin neoznámila, nicméně si připouští, že se stala obětí trestného činu.
3. **Atypická pravá oficiální oběť**: oběť, která si z různých důvodů svoji viktimizaci neuvědomuje, událost nevnímala jako trestný čin, avšak tento trestný čin byl oznámen někým jiným a oběť je vedena jako poškozený.
4. **Atypická latentní oběť**: oběť, která si svoji viktimizaci neuvědomuje, událost nevnímala jako trestný čin a u tohoto trestného činu nedošlo k deklaraci ani někým jiným.

---

²⁷⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 59.

²⁷⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 58-60.

²⁷⁷ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. předpracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 66-73.

²⁷⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 59.

Problémy, které mohou nastat u oficiálních obětí jsou riziko sekundární viktimizace, riziko reviktimizace (tedy toho, že se oběť stane znovu obětí), omezené možnosti či schopnosti realizovat práva poškozeného v praxi a částečná ztráta kontroly nad děním v době po zločinu. Na druhou stranu jsou tu také úskalí viktimizace u latentních obětí, těmi jsou riziko reviktimizace, riziko dlouhodobých následků v důsledku neproběhlé intergrace traumatu do osobní historie a osobnosti, dále riziko závažných psychosociálních problémů, které bývají nesrozumitelné pro okolí.²⁷⁹

Další složitá situace nastává, jestliže oběť utrpěla těžké fyzické nebo psychické trauma a není tudíž schopna trestný čin oznámit, popř. k němu uvést informace důležité pro vyšetřování. Zde se vyšetřovatelé neobejdou bez pomoci lékaře či psychologa.²⁸⁰

10.4 Dilema oběti a motivační konflikt

Zásadním problémem viktimizovaných osob je podle Čírtkové²⁸¹ **dilema, zda trestný čin oznámit či nikoliv**. Podle viktimologických výzkumů přibližně polovina obětí v EU vůbec trestný čin neoznámí. U indexu oznamování ovšem záleží na konkrétním druhu trestného činu (viz. také předchozí kapitoly o latentní kriminalitě), přičemž odhodlání oznamovat je nevyšší např. u obětí vloupání do bytů, krádeží motorových vozidel (přibližně 90 % obětí jde skutek oznámit). Nejméně oznamovány jsou traumatizující, zejména sexuální a násilné, zločiny, toto nazývá Čírtková **viktimologickým paradoxem**.

Podle současné viktimologie je jádrem problému oznamování z pohledu oběti **delegování či ztráta kontroly**. První ztrátu kontroly zažívá oběť v průběhu zločinu, z viktimizace si pak odnáší nepříjemnou zkušenost, že byla vydána na pospas někomu jinému. Oběti pak neoznamují trestné činy, protože se obávají druhé ztráty kontroly, která nastává, když oběť vystoupí z latence. Oběť se oznámením stává poškozeným a v průběhu trestního řízení se musí jako poškozený podrobit různým úkonům (musí strpět znalecká vyšetření, musí svědčit, obvykle vypovídat v přítomnosti obžalovaného atd.), to vše vyžaduje čas a energii, a zda se tyto investice ze strany oběti ukážou jako smysluplné, je mimo kontrolu oběti.²⁸²

Dalším problémem oznamování trestných činů jejich obětí jsou situace, kdy dochází k **motivačnímu konfliktu**. Na jedné straně si oběť přeje dosáhnout potrestání pachatele a pro

---

²⁷⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 51-52.

²⁸⁰ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. předpracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 66-73.

²⁸¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 50-51.

²⁸² ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 51.

sebe získat odškodnění, a má tak motivaci podat trestní oznámení, na druhou stranu může oběť z různých důvodů váhat, zda oznámení podat či nikoliv.²⁸³

Mezi **nejčastější důvody pro nepodání trestního oznámení** patří obtíže a nepříjemnosti spojené s postupem OČTŘ (např. časové a materiální ztráty spojené s výslechy a dalšími úkony), nedůvěra v efektivnost OČTŘ („nic se stejně nevyšetří“, „vyšetřování se povleče“), nepříjemnosti spojené s publicitou vyšetřování (zájem médií, veřejnost soudního jednání), obava, že při vyšetřování vyplynou najevo různé kompromitující skutečnosti o oběti (ze života, z chování před činem), strach z odvety pachatele, snaha chránit pachatele z důvodu citového vztahu mezi ním a obětí, obecně negativní postoj oběti k OČTŘ, ke státním institucím nebo dokonce k právu.²⁸⁴ (viz. také předchozí kapitola)

V rámci motivačního konfliktu se oběť často někomu svěřuje a žádá o radu, ať už jsou to její blízké osoby nebo v dnešní době stále častěji instituce poradenské, lékařské nebo sociální (např. psychologické poradny, Bílý kruh bezpečí v ČR).

V průběhu motivačního konfliktu se může měnit subjektivní prožívání oběti ohledně „pro a proti“ podat trestní oznámení a není výjimkou, že oběť nejprve dlouho váhá, a až poté podá trestní oznámení. Samotné pozdní trestní oznámení tak nelze vždy hodnotit jako příznak jeho nepravdivosti a je třeba zde zkoumat důvody prodlení.²⁸⁵

Opožděné oznámení trestných činů jejich obětí je tak celkem běžnou záležitostí zejména u některých druhů kriminality (např. domácí násilí, znásilnění, sexuální zneužívání). Opožděné oznámení má z pohledu psychologa dva aspekty: proč oběť svoji viktimizaci utajovala a proč ji oznámila právě nyní. Konkrétní důvody pak mohou být nejrůznější.²⁸⁶

Dalším problémem je, že v okamžiku podávání oznámení se oběť většinou nachází v tíživé životní situaci, tomuto stavu je tak třeba přizpůsobit chování těch, kteří oznámení přijímají, zejména tím, že projeví vůči oběti soucit, duševní podporu a kvalifikovanou radu. Především zde hrozí vážné nebezpečí sekundární viktimizace, jejíž příčinou může být neochota přijmout oznámení. Toto je typické u méně závažných majetkových deliktů, kdy oznamovatel je odmítán s tím, že jde jen o ztrátu, nepozornost, jeho údaje jsou nepřesné, nemá usvědčující důkazy apod., skutečným důvodem takového odmítavého postoje je obava policie, že případ nebude objasněn, a tím se zhorší statistiky o úspěšnosti práce policie. Oznamovatel se tímto cítí

---

²⁸³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. předpracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 66-73.

²⁸⁴ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. předpracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 66-73.

²⁸⁵ Tamtéž

²⁸⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 52.

být zkrácen na svých právech a zaujímá negativní stanovisko ke státním orgánům.²⁸⁷ Pokud zažije tuto negativní zkušenost, tak v případě, že se stane znovu obětí trestného činu, nepůjde tento trestný čin oznámit, neboť se domnívá, že postup bude obdobný jako v předchozím případě.

10.5 Jednání s obětí při oznamování trestného činu

S výše uvedeným problémem souvisí otázka, jak tedy správně jednat s obětí trestného činu, která přišla tento trestný čin oznámit.

Oběť je sice na jednu stranu jako svědek jedním z nejobsáhlejších zdrojů informací o trestném činu, avšak na druhou ne vždy musí o trestném činu vědět vše do detailů, některé trestné činy totiž u oběti způsobují silné emoce až afekty, které zhoršují kvalitu vnímání a zapamatování. Jestliže tedy vyslyšající na oběť naléhá, aby odpověděla na nevhodné otázky, může dojít k nesprávné výpovědi i o tom, co ve skutečnosti vnímáno nebylo.²⁸⁸

Čírtková²⁸⁹ formuluje **základní zásady**, kterých je třeba se při kontaktu s obětí držet:

- **Informace**

Právo na informace je zmiňováno ve všech mezinárodních dokumentech zaměřených na oběti trestných činů na prvním místě. Z toho důvodu je v řadě zemí také upraveno legislativou, v jakém rozsahu jsou OČTŘ povinny informovat oběti o jejich právech, o průběhu trestního řízení ve všech stádiích, o programech a možnostech pomoci a péče včetně jejich dostupnosti.

- **Bezpečí**

Důsledkem trestného činu dochází k narušení pocitu bezpečí a oběť pociťuje strach, že by se trestný čin mohl opakovat. Úkolem OČTŘ pak je působit tak, aby se pocit bezpečí obnovil. Může tak činit buď prostřednictvím psychologických prostředků (např. poradit vhodné bezpečnostní opatření do bytu), nebo fakticky zajistit bezpečí oběti v průběhu trestního řízení, popř. po propuštění pachatele na svobodu. K tomuto patří také povinnost chránit oběť před zastrašováním.

- **Důvěra**

V průběhu vyšetřování může mít oběť pocit nedůvěry k její osobě. Tento pocit může být způsoben nevhodným dotazováním, například na věci, které s trestným činem přímo nesouvisí (sukromé a intimní dotazy). OČTŘ by pak měly oběti vysvětlit, proč jsou tyto

---

²⁸⁷ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. předpracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 66-73.

²⁸⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o., 1998, s. 125-127.

²⁸⁹ Tamtéž

otázky pro trestní řízení důležité. Nezbytné je také to, že bez souhlasu oběti nelze zveřejnit žádné důvěrné informace zakládající možnost její identifikace na veřejnosti.

- **Empatie**

Schopnost vcítit se do oběti je významná pro vyšetřování případu. Na otázky jako „Proč trestný čin oznamuje až po delší době?“ nebo „Předstírá poškozený trestný čin?“, pak může poskytnout pravděpodobnou odpověď. Pracovníci policie a justice jsou z toho důvodu seznamováni s poznatky viktimologie. V některých zemích jsou dokonce povinné výcviky usilující o rozvoj empatických dovedností.

10.6 Syndrom falešné viktimizace

Další viktimologickou problematikou oznamování trestných činů jsou osoby, které se vydávají za oběti trestného činu, ačkoliv jimi ve skutečnosti nejsou. Pro tyto osoby neexistuje ustálený název, v odborné literatuře jsou nejčastěji nazývány jako falešné, nepravé nebo předstírající oběti. Falešné oběti prozatím představují málo prozkoumaný problém, který je ale velice aktuální a vyskytuje se v nejrůznějších podobách. Čírtková zmiňuje falešné oběti žádající finanční dary v souvislosti s ničivou vlnou tsunami v jihovýchodní Asii v roce 2004, v odborné literatuře se vyskytují případy falešných veteránů z války ve Vietnamu předstírajících posttraumatickou stresovou poruchu. S tímto souvisí pojem „syndrom falešné viktimizace“. Jde o jev, kdy se osoba z různých pohnutek prezentuje v kontaktu v policii nebo dalšími institucemi jako oběť, i když ve skutečnosti pachatel ani trestný čin neexistují.²⁹⁰

Důvody, proč je třeba se zajímat o tento syndrom shrnuje Čírtková²⁹¹ následovně. Jde o plýtvání zdroji, jestliže OČTŘ zahazují čas i prostředky na vyšetřování případů oznámených nepravými oběťmi. Tyto zdroje pak chybí tam, kde jsou skutečně potřeba. Dále je problémem to, že případy falešných obětí mají negativní dopad na důvěru vůči obětem skutečným, která může být zpochybňována. V důsledku nepravdivých oznámení jsou podezřelými nevinné osoby, kterým může vyšetřování způsobovat problémy v různých oblastech života. Některé případy jsou také dramaticky prezentovány v médiích, a pokud se později přijde na to, že jsou smyšlené, může to mít negativní dopad na veřejné mínění. V neposlední řadě je problémem také plýtvání pomocí, kterou falešné oběti (na rozdíl od pravých) požadují na různých místech a dostává se jim tak pomoci, kterou nepotřebují, přičemž jejich skutečné problémy zůstanou nerozpoznány.

---

²⁹⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, s.137-138.

²⁹¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, s.138-139.

Rozlišují se **dva druhy syndromu falešné viktimizace**. Prvním druhem jsou falešné oběti, které svou viktimizaci záměrně předstírají, jsou si tedy vědomy toho, že lžou (tzv. lživá výpověď²⁹²). Druhým jsou falešné oběti, které ztratily kontakt s realitou, falešná obvinění nejsou z jejich strany vědomou lží, o své viktimizaci jsou subjektivně přesvědčeny (tzv. sugesce²⁹³). Pro tento druh psychicky narušených falešných obětí byl původně termín syndromu falešných obětí zaveden.²⁹⁴

Pohnutky pro fingování vlastní viktimizace nepravých obětí, u kterých je zachován kontakt s realitou, mohou být podle Čírtkové²⁹⁵ následující:

- **Alibi:** falešná viktimizace má poskytnout alibi/vysvětlení pro určitou okolnost (např. nechtěné těhotenství u falešné oběti znásilnění).
- **Pomsta:** trestní oznámení je prostředkem pomsty vůči druhé osobě.
- **Touha či přání získat pozornost:** falešná oběť se snaží vzbudit zájem okolí a vnést tak dynamiku do svého fádního života. Zde bývá pachatel často neznámý.
- **Získání materiálních či finančních výhod.**

V poslední době je ve vědě i praxi věnována zvláštní pozornost falešným obětem pronásledování (stalkingu).

Dalším jevem, který souvisí se syndromem falešné viktimizace, jsou **dodatečně odhalené vzpomínky** (anglicky „recovered memories“). Tento fenomén znovuobjevených vzpomínek o údajné viktimizaci z dětství je poměrně novým a jsou na něj dva různé pohledy odborníků. Někteří se snaží objasnit psychické mechanismy, pomocí kterých jsou zraňující vzpomínky zapomenuty a později znovu oživeny. Na druhou stranu však skeptici zpochybňují věrohodnost těchto znovuobjevených vzpomínek. Vyskytují se totiž případy zjevné falešné viktimizace, a zároveň i případy, kdy k viktimizaci v dětství skutečně došlo. V praxi je pak nutné při prověřování věrohodnosti výpovědi využívat poznatky o dodatečně objevených vzpomínkách na traumatizující dětství.²⁹⁶

Na vznik syndromu falešné viktimizace mají vliv nejen individuální psychologické faktory ale i sociální vlivy. Toto dokládají **tzv. vlny falešných obětí** určitého druhu deliktu v průběhu ohraničeného časového období. Jako příklad bych uvedla falešné oběti kampaně #MeToo, o které se zmiňuji v osmé kapitole. Příčiny těchto vln lze hledat v **tzv. mediální kariéře problému**. V první fázi media upoutají pozornost dramatickým líčením konkrétních

---

²⁹² ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 115.

²⁹³ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 115.

²⁹⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, s.139.

²⁹⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, s.139-140.

²⁹⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, s.141-142.

případů, které následně komentují odborníci, a problém tak získává přesnější formu. Problém začnou více vnímat laické osoby, a posléze ho začnou hledat i ve svém okolí. Nakonec je problém akceptován širokou veřejností i oficiálními institucemi, které ho začínají řešit.

Konkrétně pak mediální kariéra problému oslovuje specifickým způsobem určitou skupinu osob (hovoří se především o psychicky nevyrovnaných jedincích), která pak začne vyhledávat další informace o tomto problému, a postupně se tak tyto osoby dostávají do stádia, kdy již neumí rozlišit, zda jejich viktimizace spočívá v opravdových osobních zážitcích či je prostředkem mediálně zprostředkovaných procesů imaginace a identifikace.²⁹⁷

Na závěr Čírtková²⁹⁸ upozorňuje, že ačkoliv je předstíraná viktimizace výjimkou, je nutné na tyto případy při přijímání trestního oznámení myslet. Je tedy nutné, aby svědecká výpověď byla hodnocena kriticky jako každý jiný důkaz. Z toho důvodu nelze negativně hodnotit polici, jestliže při výskytu podezřelých okolností (např. pozdní oznámení, rozpory ve výpovědi) vytyčí jako jednu z možných kriminalistických verzí inscenaci. Je však nutná absolutní zdrženlivost ohledně předstírání verze o inscenaci a lze ji vyslovit až při vysokém stupni podezření.²⁹⁹ A to především z důvodu, že je třeba zabránit tomu, aby v rámci prověřování výpovědi docházelo k agresivnímu až hanobícímu způsobu zpochybňování věrohodnosti výpovědi, neboť to je pro oběť velmi traumatizující, a úkolem OČTŘ je zejména poskytnout oběti účinnou ochranu.³⁰⁰ Obecný návod pro OČTŘ, jak poznat falešnou oběť, však neexistuje. Posuzování specifické věrohodnosti výpovědi poškozených je obecně velmi náročnou činností, která zdaleka ne vždy vede ke spolehlivému a jasnému závěru.³⁰¹ Nicméně je třeba brát zřetel na to, že osoby vykazující syndrom falešné viktimizace potřebují pomoc s psychosociálními potížemi, které jsou příčinou syndromu.

Na tuto problematiku reaguje zákon o obětech trestných činů ustanovením § 3 odst. 1, který zavádí jakousi „**presumpci oběti**“: „Každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona. Na postavení oběti nemá vliv, pokud nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen.“

---

²⁹⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, s.142.

²⁹⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, s.143-144.

²⁹⁹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. předpracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 66-73.

³⁰⁰ Tamtéž

³⁰¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 121.

10.7 Význam viktimologie pro trestní právo

Viktimologické poznatky ohledně oběti a její role v trestním řízení se odrážejí do trestněprávních předpisů. Jedná se o zakotvení celé řady procesních práv poškozeného a oběti, jež jsou, jak již bylo výše zmíněno, například ochranou před sekundární viktimizací. Nicméně tomu tak nebylo vždy, neboť procesní úprava postavení poškozeného v trestním řízení je často terčem kritiky, oproti právům obviněného, kterým je tradičně věnována velká pozornost. Práva oběti trestného činu byla donedávna až na okraji zájmů trestního práva procesního.³⁰²

S ohledem na poznatky z kapitoly o kriminologickém významu oznamování trestných činů a na poznatky z viktimologie a viktimologických výzkumů, tedy zejména na to, že trestní oznámení je hlavním pramenem, ze kterého se OČTŘ dozvídají o trestné činnosti, přičemž výzkumy je prokázáno, že pouze šest obětí z deseti oznámí trestný čin, jehož obětí se staly, je oběti potřeba poskytnout co nejširší možnost podat trestní oznámení, eventuálně možnost vyvolat zahájení trestního stíhání.³⁰³

Novotný³⁰⁴ má českou úpravu podávání trestních oznámení za vyhovující. Pozitivně hodnotí např. povinnost doručit poškozenému usnesení o odložení věci a právo proti němu podat stížnost (§ 159a tr. ř.). Taktéž hodnotí českou právní úpravu Gřivna³⁰⁵, který navíc upozorňuje na právo poškozeného podat stížnost v případě zastavení trestního stíhání (§ 172 odst. 3 tr. ř.).

Právům poškozeného a oběti trestného činu v souvislosti s podáváním trestního oznámení jsem se již věnovala ve druhé kapitole. V této podkapitole bych chtěla spíše zdůraznit instituty, které jsou důsledkem poznatků z viktimologie ohledně možnosti poškozeného nejen podat trestní oznámení, ale ovlivnit svým jednáním celé trestní řízení. Jde především o otázky, zda je dána možnost poškozeného přímo vyvolat zahájení trestního stíhání nebo zda poškozený může nějakým způsobem zapříčinit zastavení trestního stíhání nebo jeho nezahájení v případě, kdy poškozený nemá zájem na potrestání pachatele.

10.7.1 Soukromá žaloba v trestním právu

Novotný³⁰⁶ zmiňuje návrhy v české odborné literatuře na posílení pozice poškozeného v trestním řízení zavedením institutu soukromé žaloby v trestním právu. Tento institut je znám z některých zahraničních úprav, avšak zkušenosti s ním nejsou jednoznačně pozitivní. Dochází

---

³⁰² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 150-151.

³⁰³ Tamtéž

³⁰⁴ Tamtéž

³⁰⁵ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I., a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 138.

³⁰⁶ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 150-151.

pak zejména k nadměrnému zatěžování justice bagatelními případy, čímž policie ztrácí o tzv. soukromožalobní delikty zájem, a důkazní břemeno spočívá na poškozených, tím de facto dochází k oslabení jejich postavení.

Institut soukromé žaloby v trestním právu byl původně zahrnut do věcného záměru nového trestního řádu z roku 2008, v dalším průběhu rekodifikačních prací však došlo k přehodnocení a zdá se, že nyní se s tímto institutem v přípravách nového trestního řádu nepočítá.³⁰⁷

Institut soukromé žaloby je postaven na principu, že určitý okruh trestných činů v trestním zákoníku (tzv. soukromožalobní delikty) je možno stíhat jen na základě žaloby podané poškozeným jako soukromou osobou. Vstup státního zástupce by byl přípustný pouze v situaci, kdy by na stíhání konkrétního skutku existoval ve zvýšené míře veřejný zájem.³⁰⁸

Ščerba³⁰⁹ upozorňuje na problematiku okruhu deliktu, na které by se soukromá žaloba vztahovala. Na jednu stranu je možnost do tohoto okruhu zahrnout pouze velmi omezené množství deliktů, které by byly pouze nemajetkové a zasahující výhradně soukromý záměr, a zároveň by šlo o trestné činy, které vykazují nejnižší typovou závažnost. Nicméně tyto delikty jsou stíhány jen ojediněle, bylo by tak třeba zvážit, jestli vůbec stojí za námahu spojenou s přijetím této změny. Na druhou stranu je možné do okruhu soukromožalobních deliktů zahrnout více trestných činů, což by ale mohlo být velmi problematické (např. z důvodů, které zmiňuje Novotný výše).

10.7.2 Souhlas poškozeného s trestním stíháním

Role oběti při vyšetřování trestných činů je významná z hlediska informací získaných např. svědeckou výpovědí nebo při rekognici. Zájem oběti na potrestání pachatele motivuje oběť ke spolupráci s OČTŘ, ale nemusí tomu být tak vždy, přičemž některé z důvodů, proč oběť zůstává pasivní nebo se staví proti zájmům trestního řízení, respektuje zákonodárce, a umožňuje tak oběti odmítnout poskytnutí součinnosti. Nejvýznamnějším institutem je možnost poškozeného odepřít souhlas se zahájením trestního stíhání nebo s jeho pokračováním, dále pak možnost odepřít výpověď za podmínek v ustanovení § 100 tr. ř.

Musil dále upozorňuje na praxi, kdy často dochází k tomu, že tam, kde jsou splněny podmínky pro možnost poškozeného nevyslovit souhlas s trestním stíháním nebo odepřít výpověď, vyvíjejí OČTŘ na oběť nátlak, aby těchto institutů nevyužila. Oběť je tímto vystavena konfliktu, který u ní může způsobit sekundární viktimizaci. Proto není správný názor, že zájem

---

³⁰⁷ ŠČERBA, F., *Soukromožalobní delikty*. In. Státní zastupitelství 3/2018.

³⁰⁸ Tamtéž

³⁰⁹ Tamtéž

státu na stíhání deliktů vždy převažuje zájem oběti na nestíhání. Tam, kde podmínky dle § 163 a § 100 tr. ř. splněny nejsou, je třeba brát ohled na specifické postavení oběti a zabránit jejímu dalšímu zraňování v průběhu trestního řízení.³¹⁰

Podle § 163 odst. 1 tr. ř. lze u taxativně vypočtených trestných činů proti obviněnému, který je s poškozeným ve vztahu, vůči němuž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď podle § 100 odst. 2 tr. ř. (u znásilnění kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem), trestní stíhání zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Souhlas s trestním stíháním může vzít poškozený výslovným prohlášením kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit (§ 163 odst. 2 tr. ř.).³¹¹

U souhlasu poškozeného s trestním stíháním respektuje toto ustanovení skutečnost, že pro poškozeného může být nevýhodné, aby byla stíhána jemu blízká osoba. Zájem státu na trestním postihu pachatele zde ustupuje individuálnímu zájmu poškozeného. Toto ustanovení bývá vystavováno kritice. Jedním z důvodů je to, že zde hrozí vysoké riziko nátlaku na poškozeného ze strany pachatele, aby poškozený nedal souhlas s trestním stíháním, tato situace může pak dále vést k sekundární viktimizaci oběti.³¹²

Z tohoto důvodu byla novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. zakotvena výjimka (§ 163a odst. 1 písm. d) tr. ř.), která upřednostňuje zásadu oficiality a legality, jestliže je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Současná právní úprava tak má za cíl jednak chránit poškozeného před sekundární viktimizací, a jednak před újmou, která by mohla vzniknout v souvislosti s trestním řízením a následným odsouzením pachatele, kterým je osoba blízká. Lze tedy říci, že toto ustanovení slouží jako korektiv přísných zásad legality a oficiality, kterým disponují samotní poškození, nikoliv OČTŘ.³¹³ Odvolání souhlasu s trestním stíháním za podmínek podle § 163 tr. ř. po podání trestního oznámení tedy může být jistou výjimkou z toho, že trestní oznámení nelze vzít zpět.

Dalším problémem tohoto institutu je výčet trestných činů zařazených do § 163 tr. ř. Ve výčtu je celkem 28 trestných činů (a trestný čin opilství, pokud jinak vykazuje znaky zde

---

³¹⁰ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. předpracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 66-73.

³¹¹ FENYK, J., ČÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA T., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 213-214.

³¹² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001, s. 150-151.

³¹³ Tamtéž

obsažených trestných činů), obsaženy jsou rovněž zvláště závažné zločiny (např. znásilnění podle § 185 odst. 2 tr. zák.), a naopak např. ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky (§ 146a tr. zák) chybí. Tento trestný čin, jehož společenská škodlivost je zde snížena omluvitelnou pohnutkou, tak lze považovat za typově méně společensky škodlivý než trestný čin ublížení na zdraví (§ 146 tr. zák.), který ve výčtu obsažen je.³¹⁴

V současné době lze zaznamenat opětovný požadavek různých institucí (např. Výbor pro prevenci domácího násilí a násilí na ženách, Rada vlády pro rovnost žen a mužů) na změnu § 163 tr. ř. v tom smyslu, aby z taxativního výčtu trestných činů, na něž se tento institut vztahuje, byly vypuštěny trestné činy spojené s domácím násilím (např. znásilnění, ublížení na zdraví, nebezpečné vyhrožování).³¹⁵

Nejdiskutovanější je požadavek na vypuštění trestného činu znásilnění, u kterého je výzkumy předpokládána vysoká latence, vypuštěním trestného činu znásilnění z výčtu § 163 tr. ř. by tak podle některých mohlo napomoci ke snížení latence a k potrestání všech pachatelů tohoto trestného činu. Na druhou stranu někteří předpokládají, že při změně § 163 tr. ř. nelze očekávat vyšší odhalování trestných činů, tedy snížení latence, neboť trestné činy, u nichž nebyl dán souhlas podle § 163 tr. ř. jsou evidovány jako odhalené, a ani nelze očekávat snížení celkového počtu znásilnění mezi partnery. Výsledkem by byl pouze vyšší počet odsouzených pachatelů.³¹⁶

Dalším problémem tohoto institutu je ustanovení § 163a odst. 1 písm. d), které nezavádí povinnost OČTŘ zjišťovat, zda byl nesouhlas s trestním stíháním dán vážně a dobrovolně, nikoliv v tísní. Jedná se pouze o pojistku proti nátlaku ze strany pachatele, o kterém se OČTŘ dozví. Je ovšem vhodné, aby se OČTŘ při neudělení souhlasu chovaly obezřetně a např. se dotázaly poškozeného na důvody nebo na jeho aktuální vztah s pachatelem. V tomto případě jde tedy spíše o přístup OČTŘ než požadavek na změnu legislativy.³¹⁷

K této problematice se též vyjádřil Ústavní soud v nálezu ze dne 10. 02. 2011, sp. zn. III. ÚS 2523/10, přičemž má za to, že je zákonná úprava dispozičního práva oběti ve smyslu § 163 tr. ř. velmi nesnadná z důvodu několika kolidujících zájmů, přičemž zvláště kontroverzní je tato záležitost v případech domácího násilí. Nevhodná úprava by tak někdy mohla umožňovat pachateli trestného činu vyvíjet nátlak na oběť, aby neudělila nebo odvolala svůj souhlas s trestním stíháním. Oběť domácího násilí je postavena do složité a konfliktní

---

³¹⁴ MIČKAL, M., *Trestní stíhání podmíněné souhlasem poškozeného (aktuální zamýšlení nad § 163 trestního řádu)*. In. Státní zastupitelství 2/2018

³¹⁵ Tamtéž

³¹⁶ Tamtéž

³¹⁷ Tamtéž

situace, protože tento institut ji nutí, aby přebírala odpovědnost za osud pachatele, který je její blízkou osobou. Nesnadnost úkolu, jak nalézt pro tyto situace odpovídající legislativní řešení, se projevuje v již několika novelizacích právní úpravy souhlasu poškozeného s trestním stíháním, zejména u okruhu trestných činů, u nich může poškozený dispoziční právo uplatnit. Jistá nelogičnost ve výběru trestných činů je např. u trestných činů znásilnění, sexuálního nátlaku nebo nebezpečného pronásledování, kde souhlas poškozeného vyžadován je, zatímco u trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí, který se pokládá za typově stejně nebo spíše méně závažný než uvedené trestné činy, souhlas poškozeného vyžadován není.

K tomuto bych ještě uvedla poznatek z praxe. Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 tr. zák. absentuje ve výčtu § 163 tr. ř., avšak poškozenému je stále umožněna jistá manipulace s trestním řízením pomocí institutu odepření výpovědi za podmínek ustanovení § 100 tr. ř. Kauzy domácího násilí jsou založeny především na svědectví obětí této trestné činnosti, kterým sice v případě trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí není umožněno neudělit souhlas s trestním stíháním, avšak je jim zpravidla umožněno odepřít výpověď. Jestliže se tedy oběti domácího násilí obávají, co by se dále mohlo stát, pokud by pachatel, často v roli manžela nebo jiné blízké osoby, byl odsouzen, a odeprou výpověď, bývá velmi problematické nebo dokonce nemožné tohoto pachatele bez svědectví oběti odsoudit. V úvahu přichází situace, kdy by páchané domácí násilí naplnilo znaky skutkové podstaty jiného trestného činu, např. ublížení na zdraví podle § 146 tr. zák., ovšem zde opět přichází institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním, neboť trestný čin ublížení na zdraví je ve výčtu § 163 tr. ř.³¹⁸ Troufám si tedy tvrdit, že v některých obtížných případech domácího násilí není zřejmě podstatné, zda výčet § 163 tr. ř. zahrnuje či nezahrnuje některé trestné činy, k nimž v rámci domácího násilí dochází.

---

³¹⁸ Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

Závěr

Prvním hlavním cílem této práce bylo především zhodnocení právní úpravy oznamování trestných činů v ČR, obzvláště pak snaha o komplexní shrnutí institutu trestního oznámení a jeho funkce v trestním řízení, od jeho podávání po jeho vyřízení před zahájením trestního stíhání, a dále také, jak se celkově problematika oznamování trestných činů promítla do českého trestního práva. Zde jsem se zaměřila na práva oznamovatele, poškozeného a oběti trestného činu v souvislosti s oznamováním, dále na výhody oznámení trestného činu jeho pachatelem, posléze jsem poukázala na problematiku zneužití institutu trestního oznámení a na oznamovací povinnost v českém právním řádu.

Nejdříve jsem se zabývala postupem při přijímání podnětů k zahájení trestního stíhání, který je ovládán základními zásadami trestního řízení, zásadou oficiality a legality. Podnět k zahájení úkonů trestního řízení je pramen, ze kterého se OČTŘ dozvídají o podezření ze spáchání trestného činu. Podnět může vyjít od samého státního zástupce či policejního orgánu, a jednak může přijít zvenčí v podobě trestního oznámení či jiného podnětu.

Trestní oznámení je specifický druh podání v trestním řízení, které není v žádném právním předpise komplexně upraveno ani definováno. Ve své práci jsem shrnula náležitosti trestního oznámení, dále která podání nejsou považována za trestní oznámení a následně jsem zodpověděla na otázku, kdo může podat trestní oznámení. Co se týče trestního oznámení, není nikde specifikováno, v jakém jazyce musí být učiněno. Podle mého názoru by měly OČTŘ zajistit překlad písemného trestního oznámení v cizím jazyce.

Trestní oznámení není považováno za důkaz v trestním řízení, z toho důvodu musí být oznamovatel znovu vyslechnut podle svého procesního postavení. Na druhou stranu skutečnosti uvedené v trestním oznámení by mohly být použitelné jako důkaz v případě, že by proti oznamovateli bylo vedeno trestní řízení pro trestné činy křivé obvinění nebo pomluvy spáchané podáním lživého trestního oznámení. U trestního oznámení jsem se dále zabývala způsoby podání, přičemž jsem se zamyslela nad otázkou, zda je lepší trestný čin oznámit na policii nebo státnímu zástupci. Jsem toho názoru, že je lepší tak učinit na státním zastupitelství, neboť v praxi státního zastupitelství po předání věci policii k prověření státní zástupce nadále sleduje osud trestního oznámení například tím, že hlídá lhůtu k vyhotovení záznamu o zahájení úkonů trestního řízení.

Následně jsem popsala postup po podání trestního oznámení, zejména prvotní vyřízení podnětu, zde jsem se zaměřila na problematiku uložení věci ad acta, která není upravena trestním řádem a která bývá kritizována z důvodu možnosti zneužití. Došla jsem k závěru, že

ačkoliv na rozdíl od usnesení o odložení věci, není proti opatření o uložení věci přípustná stížnost, je tato nerovnost vyrovnána možností podání žádosti o přezkum uložení ad acta.

Ve své práci jsem zpracovala vyřizování trestních oznámení jak Policií ČR, tak i státním zastupitelstvím, a to postupy podle příslušných zákonů i s ohledem na interní předpisy PČR a SZ, odborná literatura se zde soustředí spíše na postupy PČR, což bylo jedním z důvodů, proč jsem ve své práci zpracovala také postupy státního zastupitelství. Dalším důvodem je to, že je mi postup státního zastupitelství bližší, neboť bych se v budoucnu chtěla věnovat práci na státním zastupitelství.

Zmínila jsem také fázi prověřování spočívající v prověřování informací získaných na základě podnětů, které zakládají prvotní podezření ze spáchání trestného činu, přičemž smyslem prověřování je pak opatřit další poznatky. A následně jsem shrnula čtyři způsoby, jak může státní zástupce a policejní orgán věc před zahájením trestního stíhání vyřídít.

Co se týče práv v souvislosti s oznamováním trestného činu, oznamovatel, který zároveň nemá postavení poškozeného, oběti nebo není zároveň pachatelem tohoto trestného činu, nemá tak široký katalog práv jako ostatní kategorie, přičemž jeho nejdůležitější právo je požádat, aby byl do jednoho měsíce od podání trestního oznámení vyrozuměn o učiněných opatření ve věci. Naopak poškozený má trestním řádem poskytnutá poměrně rozsáhlá práva, která se stále rozšiřují. Na druhou stranu je toto rozšiřování práv v praxi problematické zejména z důvodu, že poučení poškozeného, popř. oběti, je velmi rozsáhlé, nepřehledné a pro některé může být obtížně srozumitelné, přičemž vyslychající policisté nebývají motivováni k tomu, aby se snažili poškozeného dobře poučit. Oběti trestných činů mají oproti poškozenému přiznána další práva podle zákona o obětech trestných činů.

Ačkoliv se tak někteří oznamovatelé mohou domnívat, podání trestního oznámení nezaručuje oznamovateli to, že osoba, na níž oznámení podává, bude trestně stíhána a následně potrestána. Nicméně oznamovatel má právo na to, aby věc byla účinně vyšetřována, přičemž podle Ústavního soudu účinné vyšetřování musí být nezávislé a nestranné, důkladné a dostatečné, rychlé a podrobené kontrole veřejnosti (včetně práva oběti nahlížet do spisu).

Dále jsem se věnovala výhodám oznámení trestného činu jeho pachatelem, které jsou zakotveny v trestním zákoníku jako polehčující okolnost, zánik trestní odpovědnosti pachatele za přípravu zvláště závažného zločinu nebo za pokus trestného činu, zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí. Podle Ústavního soudu není možné považovat za důkaz skutečnosti uvedené v trestním oznámení v případě, že se při jeho podávání pachatel doznal k trestnému činu, avšak po sdělení obvinění odmítl vypovídat. Absolutně neúčinným důkazem je rovněž svědecká

výpověď policistů k obsahu trestního oznámení, jež bylo učiněno v době, kdy nebyl oznamovatel poučen o svých právech.

Ve své práci jsem chtěla dále poukázat na problematiku zneužití institutu trestního oznámení, která nebývá, mimo trestný čin křivé obvinění, příliš rozebírána. Hlavním problémem zneužití trestního oznámení je podle mého názoru to, že navzdory zásadě presumpce nevinu panuje ve společnosti obecné povědomí o tom, že na koho je podáno trestní oznámení, je již z poloviny odsouzen. Jako o možném řešení tohoto problému lze uvažovat o zpoplatnění trestního oznámení. Nicméně jsem toho názoru, že zpoplatnění trestního oznámení nemá význam, neboť ty, co mají motiv učinit lživé trestní oznámení, poplatek v řádech stovek korun českých neodradí. Naopak u některých skutečných obětí by mohlo zaplacení poplatku být důvodem, aby trestný čin neoznámily a nechaly jej tak v latentní dimenzi.

Nejzávažnějším následkem za učiněné nepravdivé oznámení o spáchání trestného činu jinou osobou je trestní odpovědnost oznamovatele za spáchání trestného činu křivého obvinění, k tomuto trestnému činu existuje bohatá judikatura, jejíž důležité body jsem se pokusila shrnout. Dalším následkem za podání vědomě nepravdivého trestního oznámení je odpovědnost za újmu, která vznikla v přímé souvislosti s trestním oznámením. Zde se zabývám především nálezem Ústavního soudu, který poukazuje na nejasnost právní úpravy nápravy újmy, jež může být způsobena v souvislosti s prověřováním důvodnosti trestních oznámení, která sice nenaplnují skutkovou podstatu trestného činu křivé obvinění, nicméně je jejich obsah nepravdivý, značně neurčitý a neodůvodněný, tvořený domněnkami oznamovatele, který však na prověření důrazně trvá.

Další problematikou, kterou se ve své práci zabývám je oznamovací povinnost, která je rozdělena na obecnou oznamovací povinnost stanovenou v trestním zákoníku v podobě trestného činu nepřekažení trestného činu podle § 367 tr. zák. a neoznámení trestného činu podle § 368 tr. zák., a na zvláštní oznamovací povinnost státních orgánů. Plnění zvláštní oznamovací povinnosti lze odmítnout s odkazem na povinnost zachovávat tajnost utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem nebo státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, přičemž možnost odmítnout se nevztahuje na osobu, jež má obecnou oznamovací povinnost. Pro účely trestního řízení lze sdělovat informace na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti po předchozím souhlasu soudce, toto se však nevztahuje na povinnost mlčenlivosti advokáta.

U oznamovací povinnosti se dále zaměřuji na otázku, jak koresponduje oznamovací povinnost s povinnou mlčenlivostí ve zdravotnictví. Zdravotnický pracovník, který se setká

s případem podléhajícími oznamovací povinnosti, není vázán lékařským tajemstvím, ba naopak je povinen trestný čin oznámit nebo překazit. Trestné činy mimo taxativní výčet § 367 a § 368 tr. zák. podléhají povinné mlčenlivosti ve zdravotnictví a poskytnout o nich informace v trestním řízení lze jen po předchozím souhlasu soudce. Zvláštním případem jsou trestné činy, které sice nepodléhají oznamovací povinnosti, ale pouze povinnosti překazit trestný čin. Ve zdravotnictví může být problematické především oznámení trestného činu těžké ublížení na zdraví, neboť při ošetření pacienta musí lékař zvážit, zda jeho zranění naplňuje definici těžké újmy na zdraví a zda bylo zranění způsobeno druhou osobou a to úmyslně, přičemž tato informace musí být hodnověrná.

Druhým hlavním cílem této práce bylo zanalyzovat problematiku oznamování trestných činů v kriminologii, zejména pak popsat specifika latentní (skryté) kriminality, vymezit kriminologický význam oznamování trestných činů a popsat roli oběti trestného činu při jeho oznamování

V návaznosti na poznatky ohledně podnětů k zahájení trestního stíhání lze říci, že jsou dvě cesty, jak se OČTŘ dozvídají o trestné činnosti. Je to buď cesta A, kterou tvoří poznatky získané vlastní činností OČTŘ nebo cesta B, kterou jsou poznatky o trestné činnosti získané z trestních oznámení či jiných podnětů. V ideálním případě by cesty A a B měly vést k tomu, že se OČTŘ dozvědí o 100 % všech trestných činů. Ve skutečnosti však existuje ještě trestná činnost, která oznámena nebyla a ani ji OČTŘ z vlastní činnosti nezjistily. Tato trestná činnost se označuje jako latentní kriminalita a neměla by se opomíjet proto, že relativizuje všechny dostupné údaje o kriminalitě. Opomíjení latentní kriminality dále ovlivňuje jak občany, tak i samotné pachatele, které utvrzuje v tom, že existuje reálná šance nebýt za kriminální chování potrestán.

V současné době základní informace o stavu, struktuře a dynamice kriminality v ČR podává především Policie ČR, přičemž policejní statistiky vychází výhradně z registrované kriminality, z toho důvodu zpracoval IKSP pro Policii ČR projekt výzkumu zaměřeného na zmapování latentní kriminality, jehož výsledky by se poté promítaly do policejních statistik, které by tak měly lépe zdokumentovat skutečný stav kriminality.

To, jaký je skutečný rozsah kriminality, je stále nedořešený problém, který se v současnosti kriminologové snaží prozkoumat pomocí výzkumů (zejména viktimologických, u nichž je předpoklad, že si v budoucnu budou držet výhradní postavení oproti self-reportům) a to i přes to, že tyto výzkumy mají velmi omezenou vypovídací hodnotu.

Navzdory omezené vypovídací hodnotě těchto výzkumů lze vyvodit některé poznatky o latentní kriminalitě, přičemž bych zdůraznila především to, že míra latentní kriminality se liší

podle jednotlivých druhů kriminality, což lze také dovodit z výzkumů realizovaných v ČR, podle těchto výzkumů byla nejvyšší míra oznamování u krádeže aut a motocyklů, přičemž nejnižší míra oznamování byla u napadení/vyhrožování fyzickým násilím a u sexuálně motivovaných deliktů.

Dále je míra latence zpravidla vyšší u méně závažných majetkových deliktů než-li u závažnější majetkové kriminality. To může souviset s poznatkem, že u tzv. bagatelních trestných činů nestojí oznámení těchto deliktů poškozeným za čas a námahu spojenou s oznamováním, popř. nepovažují celou věc za závažný zásah do jejich práv. U těchto deliktů bývá také typická nízká míra objasněnosti. Tyto všechny aspekty podle mého názoru dávají dohromady poznatek, že poškození nemají u bagatelních trestných činů žádnou motivaci, proč by trestný čin měli oznámit.

Nyní bych shrnula nejdůležitější poznatky o latenci některých druhů kriminality, které jsem si vybrala zejména z důvodu, že je u všech předpokládána vysoká míra latence. Co se kriminality mládeže týče, je určité kriminální chování mládeže ve společnosti tolerováno a považováno za běžné, avšak stíhána je jen velice malá část skutků. O latentní kriminalitě mládeže se obecně ví kromě faktu, že je velmi vysoká, jen velice málo, v ČR to může být z důvodu absence dlouhodobého výzkumu zaměřeného na zkoumání latentní kriminality mládeže. V posledních letech lze sledovat výrazný pokles počtu registrovaných pachatelů majetkové kriminality z řad mládeže, jednou z hypotéz je, že ve skutečnosti nedochází ke snížení skutečné kriminality, ale pouze k tomu, že poškození čím dál míň tyto delikty oznamují. U kriminality mládeže je rovněž předpoklad, že se velká část kriminálního jednání odehrává ve virtuálním světě, přičemž tato dimenze je stále neprozkoumaná.

Neoznamování sexuálně motivovaných trestných činů jejich obětí je tzv. viktimologickým paradoxem, který má spoustu příčin (např. nedochází k percepci oběti, tedy oběť si neuvědomuje, že se stala obětí trestného činu), na druhou stranu právě u sexuální kriminality se za určitých okolností vyskytují falešná trestní oznámení častěji než u jiných druhů kriminality, které můžou souviset např. s populárními kampaněmi na podporu latentních obětí.

Důvodů vysoké míry latence u kyberkriminality je spousta, přičemž je předpoklad, že počet útoků v kyberprostoru bude neustále narůstat.

Domácí násilí je vysoce latentní problém zejména z důvodu, že se odehrává tzv. za zavřenými dveřmi. Podle mého názoru se na tom nic nezmění, dokud naše společnost bude nadále domácí násilí chápat jako soukromou záležitost, která by se neměla řešit úřední cestou.

Dále bych chtěla upozornit na domácí násilí páchané na seniorech, které je dosud neprozkoumané, přičemž se dá předpokládat, že vyšší informovanost o tomto problému by pomohla snížit míru latence.

Pachatele korupce se nedaří odhalovat, neboť jde o vysoce latentní trestnou činnost, přičemž ochrana oznamovatelů korupce, tzv. whistleblowerů, je v ČR zatím nedostatečná a dosud není upravena zákonem, ačkoliv by do budoucna být měla.

V případě drogové kriminality platí to, že počet registrovaných trestných činů odráží spíše intenzitu a zaměření policejní práce při odhalování drogové trestné činnosti. Důvodem je především to, že drogová kriminalita má charakteristiku trestné činnosti bez oběti, neboť pachatel i uživatel drog mají zájem na utajení této činnosti.

Právo oznámit trestný čin a zároveň povinnost určitých osob nebo orgánů v některých případech učinit takové oznámení jsou důležitým předpokladem účinného působení a uplatňování trestněprávních norem. Prostřednictvím trestního oznámení lze snižovat podíl latentní kriminality. Kriminologický význam oznamování trestných činů tak vyplývá ze skutečnosti, že podání trestního oznámení občanem je nejčastějším způsobem, jakým se policie dozvídá o spáchané trestné činnosti. Občan je tedy hlavním činitelem, který předurčuje stav, strukturu a dynamiku registrované kriminality tím, zda trestní oznámení podá či nikoliv.

Dlouhodobým kriminálně politickým problémem je nízká míra ochoty oznámit OČTŘ trestný čin. Podle výzkumů veřejného mínění v ČR z roku 2007 a 2012 v průměru oznámilo trestný čin pouze šest obětí z deseti, přičemž i další výzkumy naznačují, že trestné činy oznamuje jen zhruba polovina obětí. To, zda občan trestný čin oznámí či nikoliv, závisí zejména na charakteristice trestného činu a jeho pachatele, na vztahu pachatele a oběti a také na osobnostních rysech potenciálního oznamovatele.

Rostoucí či klesající ochota občanů oznamovat trestné činy může způsobovat nárůst či pokles registrované kriminality. To souvisí s předpokladem, že pokud latentní kriminalita bude klesat, zejména efektivní prací policie, pak z důvodu větší důvěry občanů v policii poroste počet registrovaných skutků, ve statistikách se tedy bude vykazovat nárůst kriminality, což nebude hodnoceno pozitivně. Z toho důvodu tedy nelze vždy na statistiky pohlížet tak, že jestliže roste počet registrovaných trestných činů, roste také skutečná kriminalita ve společnosti.

Aktivita oběti při oznamování trestného činu je velmi důležitá, neboť pak významně ovlivňuje úspěšnost odhalování a vyšetřování. Oběť také sehrává rozhodující roli v tom, zda se trestný čin, jehož obětí se stala, stane registrovaným nebo latentní, a to zejména z důvodu existence trestných činů, které prakticky nelze odhalit bez přičinění oběti.

Z oznamování trestného činu na druhou stranu mohou plynout pro oběť i negativní důsledky, přičemž jedním z nejzávažnějších je riziko sekundární viktimizace zejména z důvodu, že sekundární újma způsobená sekundární viktimizací může převýšit újmu způsobenou samotným trestným činem. Zdrojem sekundární viktimizace může být pachatel, který např. zastrašuje oběť, aby trestný čin neoznámila, dále jim může být sociální prostředí oběti, ale i OČTŘ, které se chovají k oběti nešetrně. Rizika sekundární viktimizace může podstatně snížit především vhodné vedení výslechu, psychická podpora z řad policie a jiných institucí, spolupráce s medií tak, aby nedocházelo k nepřiměřené medializaci případu a umožnění obětem uplatňování jejich práv podle zákona o obětech trestných činů.

Prvním a podstatným předpokladem, aby oběť mohla oznámit trestný čin je to, že si musí uvědomit, že byl spáchán trestný čin a že byla jeho obětí. Dále následuje u oběti dilema, zda trestný čin oznámit či nikoliv. Podle současné viktimologie oběti neoznamují trestné činy především z důvodu, že se obávají tzv. druhé ztráty kontroly, která nastává, když oběť vystoupí z latence, a znamená, že není v moci oběti ovlivnit, zda veškerá námaha spojená s oznamováním trestného činu stála za to. Dalším problémem oznamování trestných činů jejich obětí jsou situace, kdy dochází k motivačnímu konfliktu. Na jedné straně si oběť přeje dosáhnout potrestání pachatele a pro sebe získat odškodnění a má tak motivaci podat trestní oznámení, nicméně na druhou stranu může oběť z různých důvodů váhat, zda oznámení podat či nikoliv. Z toho důvodu může oběť podat trestní oznámení opožděně, pozdní trestní oznámení tak nelze vždy hodnotit jako příznak jeho nepravdivosti a je třeba zkoumat důvody prodlení.

Syndrom falešné viktimizace je prozatím málo prozkoumaný ale velice aktuální problém, který se vyskytuje v nejrůznějších podobách. Ačkoliv je předstíraná viktimizace výjimkou, je nutné na tyto případy při přijímání trestního oznámení myslet. Svědeckou výpověď je třeba hodnotit kriticky jako každý jiný důkaz. Je však třeba zabránit tomu, aby v rámci prověřování výpovědi docházelo k agresivnímu až hanobícímu způsobu zpochybňování věrohodnosti výpovědi, neboť to je pro oběť velmi traumatizující. Obecný návod pro OČTŘ, jak poznat falešnou oběť, však neexistuje.

V poslední části mé práce jsem se věnovala otázce, zda může oběť ovlivnit trestní řízení i jiným způsobem, než je podání trestního oznámení. Zaměřila jsem se na absentující institut soukromé žaloby v českém právním řádu a dále na problematiku souhlasu poškozeného s trestním stíháním. Co se týká zavedení institutu soukromé žaloby, vedou se na toto téma diskuze především o otázce, jaké trestné činy do okruhu tzv. soukromožalobních deliktů zahrnout. Na jednu stranu je možnost do tohoto okruhu zahrnout pouze velmi omezené množství deliktů, které by byly nemajetkové, zasahující výhradně soukromý záměr a vykazující

nejnižší typovou závažnost. Nicméně tyto delikty jsou stíhány jen ojediněle, bylo by tak třeba zvážit, jestli vůbec stojí za námahu spojenou s přijetím této změny. Na druhou stranu je možné do okruhu soukromožalobních deliktů zahrnout více trestných činů, což by ale mohlo být problematické např. z důvodu oslabení postavení poškozeného v trestním řízení. Já osobně si myslím, že zavedení tohoto institutu by způsobilo jen problémy, jak OČTŘ, tak i samotným poškozeným a v praxi by nejspíš efektivně nefungovalo.

Zájem oběti na potrestání pachatele motivuje oběť ke spolupráci s OČTŘ, ale nemusí tomu být tak vždy, přičemž některé z důvodů, proč oběť zůstává pasivní nebo se staví proti zájmům trestního řízení, respektuje zákonodárce a umožňuje tak oběti odmítnout poskytnutí součinnosti, např. prostřednictvím souhlasu poškozeného s trestním stíháním. Jedním z problémů tohoto institutu je výčet trestných činů zařazených do § 163 tr. ř., tento výčet již prošel několika novelizacemi, přičemž diskuze se soustřeďují na trestné činy související s domácím násilím, já jsem ale došla k závěru, že zrovna u domácího násilí není stěžejní, zda některé trestné činy, ve výčtu § 163 tr. ř. jsou či nikoliv, neboť v případech domácího násilí bývá oběti zpravidla dána možnost manipulovat trestním řízením pomocí práva odepřít výpověď.

Příloha: Poučení poškozeného – oběti trestného činu v trestním řízení

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY

Městské ředitelství policie Brno

Poučení poškozeného - oběti trestného činu v trestním řízení

Poučení poškozeného podle zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí:

Podle § 8 odst. 1 zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení, může poškozený

- který v trestním řízení, ve kterém byla pravomocně uložena majetková trestní sankce nebo ve kterém si soud rozhodnutí o uložení majetkové trestní sankce vyhradil do veřejného zasedání podle § 230 odst. 2 nebo 3 trestního řádu, uplatnil majetkový nárok a tento nárok mu byl přiznán rozhodnutím soudu vydaným v trestním řízení, které nabylo právní moci a je vykonatelné, nebo uplatnil majetkový nárok a byl s tímto nárokem, byť jen zčásti, pravomocným rozhodnutím soudu vydaným v trestním řízení odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, nebo

- o jehož majetkovém nároku pravomocně rozhodl soud v řízení ve věcech občanskoprávních, pokud v trestním řízení o trestném činu, v důsledku jehož spáchání mu tento nárok vznikl, byla uložena majetková trestní sankce nebo si soud rozhodnutí o uložení majetkové trestní sankce vyhradil do veřejného zasedání podle § 230 odst. 2 nebo 3 trestního řádu, nebo

- vůči němuž má pachatel pravomocným a vykonatelným rozhodnutím soudu v řízení ve věcech občanskoprávních stanovenou vyšší vyživovací povinností, pokud v řízení o trestném činu zanedbání povinné výživy byla pravomocně uložena majetková trestní sankce, podat Ministerstvu spravedlnosti České republiky žádost o uspokojení majetkového nároku. Žádost musí být podána do 60 dnů od nabytí právní moci trestního příkazu nebo odsuzujícího rozsudku vydaného soudem v trestním řízení o trestném činu, v důsledku jehož spáchání vznikl oprávněné osobě majetkový nárok, nebo do 60 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí vydaného soudem v řízení ve věcech občanskoprávních, kterým byl oprávněné osobě přiznán její majetkový nárok. Po uplynutí této lhůty právo na uspokojení majetkového nároku ze zvláštního účtu zaniká.

Poučení poškozeného podle zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád:

Podle § 43 odst. 1 trestního řádu ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený), má právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, činit si výpisky a poznámky a na svoje náklady pořizovat kopie spisů a jejich částí (§ 65 trestního řádu), zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku), rozumí se pro účely tohoto zákona majetkovou škodou, jež byla poškozenému způsobena trestným činem, i dlužné výživné.

Podle § 43 odst. 2 trestního řádu se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.

Podle § 43 odst. 3 trestního řádu jste jako poškozený oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2); je-li sjednána dohoda o vině a trestu, je třeba návrh učinit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175a odst. 2). Z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení jste povinen doložit. Podle § 44 odst. 3 trestního řádu návrh nelze podat, bylo-li o nároku již rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení.

Podle § 43 odst. 4 trestního řádu jste-li obětí trestného činu podle zákona o obětech (§ 22 zákona o obětech trestných činů), máte právo v kterémkoliv stádiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na Váš dosavadní život. Prohlášení lze učinit i písemně.

Podle § 43 odst. 5 trestního řádu se můžete výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které Vám tento zákon jako poškozenému přiznává.

Podle § 44 odst. 1 trestního řádu oprávněný poškozený nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný.

Podle § 44 odst. 2 trestního řádu je-li počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Jestliže by celkový počet zvolených zmocněnců vzrostl na více než šest a poškození se mezi sebou o výběru nedohodnou, provede výběr s přihlédnutím k zájmům poškozených soud. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení.

Podle § 45 odst. 1 trestního řádu není-li poškozený osobou plně svéprávnou nebo je-li omezen na svéprávnosti, vykonává jeho práva podle tohoto zákona jeho zákonný zástupce nebo opatrovník. V případě, že je nebezpečí z prodlení a zákonný zástupce nebo opatrovník nemůže vykonávat svá práva uvedená ve větě první nebo nebyl-li opatrovník ustanoven, ačkoli jsou dány důvody pro jeho ustanovení, je třeba opatrovníka neprodleně ustanovit.

Podle § 45 odst. 2 trestního řádu opatrovníka ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. Jinou osobu než advokáta lze ustanovit opatrovníkem jen s jejím souhlasem.

Podle § 45 odst. 3 trestního řádu jde-li o uplatnění nároku na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení (§ 43 odst. 3 trestního řádu), přecházejí práva, která tento zákon přiznává poškozenému, i na jeho právního nástupce.

Podle § 45a trestního řádu se poškozenému veškeré písemnosti doručují na adresu, kterou uvede. Má-li zmocněnec, doručuje se pouze jemu, to neplatí, pokud se poškozenému zaslal výzva, aby osobně něco vykonal.

Podle § 46 trestního řádu může poškozený žádat o uspokojení nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem podle zákona o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí. Je-li vedeno řízení pro trestný čin, u něhož lze sjednat dohodu o vině a trestu, může dojít k sjednání dohody o vině a trestu a v takovém případě může poškozený uplatnit nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání o takové dohodě.

Podle § 47 odst. 1 trestního řádu, byla-li poškozenému způsobena trestným činem škoda nebo nemajetková újma, nebo získal-li obviněný takovým trestným činem na jeho úkor bezdůvodné obohacení, lze nárok až do pravděpodobné výše škody nebo nemajetkové újmy nebo až do pravděpodobného rozsahu bezdůvodného obohacení zajistit na majetku obviněného. Zajišťovat nelze nárok, který

nelze v trestním řízení uplatnit. K zajištění nelze užít majetek, který je podle zvláštního právního předpisu vyloučen z výkonu rozhodnutí o zajištění.

Podle § 47 odst. 2 trestního řádu, o zajištění podle odst. 1 rozhoduje soud na návrh státního zástupce nebo poškozeného, v přípravném řízení státní zástupce na návrh poškozeného. V přípravném řízení může státní zástupce nárok zajištění i bez návrhu poškozeného, vyžaduje-li to ochrana jeho zájmů, zejména hrozí-li nebezpečí z prodlení.

Podle § 47 odst. 3 trestního řádu, pokud je poškozenému známo, že obviněný je vlastníkem nemovité věci nebo má některou movitou věc umístěnou mimo jeho trvalého nebo jiného pobytu, uvede podle možnosti již v návrhu na zajištění svého nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, kde taková věc je.

Podle § 50 odst. 1 trestního řádu se může poškozený dát zastupovat zmocněncem, kterým může být i právnická osoba. Zmocněnec poškozeného může být současně důvěrníkem podle zákona o obětech trestných činů.

Podle § 50 odst. 2 trestního řádu je-li zmocněnec poškozeného fyzická osoba, nesmí jím být osoba, která není plně svéprávná nebo její svéprávnost je omezena; při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník.

Podle § 51 odst. 1 trestního řádu je zmocněnec poškozeného oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený.

Podle § 51 odst. 2 trestního řádu je zmocněnec poškozeného oprávněn být již od zahájení trestního stíhání při vyšetřovacích úkonech, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv osob, které zastupuje, a jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže by přítomností zmocněnce mohl být zmařen účel trestního řízení nebo nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. Může obviněnému i jiným vyslychaným osobám klást otázky, avšak teprve tehdy, až policejní orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může vznášet kdykoliv v jeho průběhu.

Podle § 51a odst. 1 trestního řádu osvědčí-li poškozený,

a) kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví,
b) který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt,
že nemá dostatek prostředků na uhrazení nákladů vzniklých přibráním zmocněnce, rozhodne na jeho návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu.

Podle § 51a odst. 2 trestního řádu mají poškozený mladší než osmnáct let a zvláště zranitelná oběť podle zákona o obětech trestných činů, vždy nárok na bezplatné zastupování zmocněncem, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku).

Podle § 51a odst. 3 trestního řádu návrh na rozhodnutí podle odst. 1 podává poškozený v přípravném řízení prostřednictvím státního zástupce a v řízení před soudem příslušnému soudu, který věc projednává.

Podle § 51a odst. 4 trestního řádu pokud si poškozený sám zmocněnce nezvolí, za podmínek uvedených v odst. 1 a 2, je mu předsedou senátu nebo soudcem ustanoven advokát.

Poškozený, který má nárok na ustanovení zmocněnce, může podle § 151a odst. 1 trestního řádu žádat, aby předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce rozhodl o tom, že stáť ponese náklady na znalecký posudek, který poškozený vyžádá. Žádosti nelze vyhovět, jestliže takový důkaz není pro objasnění věci zřejmě potřebný nebo stejný úkon k prokázání téže skutečnosti již vyžádal orgán činný v trestním řízení.

Podle § 55 odst. 1 písm. c) trestního řádu jsou na žádost poškozeného, oběti (§ 16 zákona o obětech trestných činů), jeho zákonného zástupce, opatrovníka, zmocněnce a dalších osob vyjmenovaných zákonem vedeny údaje o bydlišti a doručovací adrese, o místě výkonu zaměstnání či povolání nebo podnikání a o osobních, rodinných a majetkových poměrech tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a Probační a mediální služba, není-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatnění práva na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede.

Podle § 65 odst. 1 trestního řádu má poškozený a zmocněnec právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování, údajů osob podle § 55 odst. 1 písmene c) a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2 trestního řádu, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Totéž právo má zákonný zástupce a opatrovník poškozeného, který není plně svéprávný nebo je-li jeho svéprávnost omezena.

Podle § 65 odst. 2 trestního řádu může v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán právo nahlédnout do spisů a spolu s tím ostatní práva uvedená v § 65 odstavci 1 trestního řádu ze závažných důvodů odepřít. Závažnost důvodů, ze kterých tato práva odepřel policejní orgán, je na žádost osoby, jíž se odepření týká, státní zástupce povinen urychleně přezkoumat.

Podle § 154 odst. 1 trestního řádu byl-li poškozenému alespoň částečně přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, je odsouzený, jemuž byla povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení uložena, povinen nahradit poškozenému též náklady potřebné k účelnému uplatnění tohoto nároku v trestním řízení, včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce.

Podle § 154 odst. 2 trestního řádu v případě, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení ani částí, uloží soud na návrh poškozeného odsouzenému uhradit náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení.

Podle § 157a odst. 1 trestního řádu má poškozený právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu. Tato žádost není vázána lhůtou. O výsledku přezkoumání musí být žadatel vyrozuměn.

Podle § 160 odst. 2 trestního řádu může poškozený, jehož pobyt nebo sídlo jsou známé, požádat o opis usnesení o zahájení trestního stíhání.

Podle § 166 odst. 1 trestního řádu podá-li poškozený návrh podle § 43 odst. 3 trestního řádu, je mu umožněno po skončení vyšetřování prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování.

Poučení oběti trestného činu podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (ZOTČ):

Podle § 3 odst. 1 ZOTČ každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak.

Podle § 3 odst. 4 ZOTČ jsou Policie ČR, orgány činné v trestním řízení a subjekty zapsané v registru poskytovatelů povinny srozumitelným způsobem informovat oběť o jejich právech a umožnit jí jejich plné uplatnění. Na žádost oběti jsou tak povinny učinit i opakovaně.

Podle § 7 ZOTČ má oběť právo na přístup k informacím v zákonem stanoveném rozsahu ve věci, v níž se stala obětí trestného činu.

Podle § 11 odst. 1 ZOTČ na žádost oběti jí poskytne příslušný orgán činný v trestním řízení:

- a) informací, že trestní řízení nebylo zahájeno,
- b) informací o stavu trestního řízení, s výjimkou případů, kdy by tato informace mohla ohrozit dosažení účelu trestního řízení,
- c) informací o skutku, ze kterého je osoba, proti níž se řízení vede, obviněna, včetně jeho právní kvalifikace,
- d) informací o době a místě konání veřejného pojednání věci v řízení před soudem,
- e) pravomocné rozhodnutí, kterým se trestní řízení končí.

Podle § 11 odst. 3 ZOTČ může oběť podat žádost o poskytnutí informací souvisejících s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě. Tato žádost se podává v přípravném řízení policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a v řízení před soudem soudu.

Podle § 17 odst. 1 ZOTČ oběť a osoba jí blízká mají právo požádat v kterémkoliv stadiu trestního řízení, popřípadě i před jeho zahájením, aby byla při úkonech, kterých se účastní, učiněna potřebná opatření k zabránění jejich kontaktu s osobou, kterou oběť označila za pachatele, která je podezřelá ze spáchání trestného činu, nebo proti níž se vede trestní řízení.

Podle § 17 odst. 2 ZOTČ žádosti podle odst. 1 jsou příslušné orgány povinny vyhovět, pokud se jedná o zvlášť zranitelnou oběť a nevylučuje to povaha prováděného úkonu.

Podle § 18 odst. 1 ZOTČ musí být otázky směřující do intimní oblasti kladeny pouze tehdy, je-li to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení.

Podle § 18 odst. 2 ZOTČ má oběť právo kdykoliv podat námitku proti zaměření otázky. O důvodnosti námitky, která se poznamená do protokolu, rozhoduje vyslyšající orgán.

Podle § 19 ZOTČ může oběť žádat, aby byla v přípravném řízení vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví. Žádosti zvlášť zranitelné oběti je nutné vyhovět, nebrání-li tomu důležité důvody. Důvody k zamítnutí žádosti se poznamenají do protokolu.

Podle § 19 odst. 2 ZOTČ může zvlášť zranitelná oběť žádat o tlumočení osobou stejného nebo opačného pohlaví. Tomuto je nutno vyhovět, ledaže nelze provedení úkonu odložit nebo tlumočnicka požadovaného pohlaví zajistit.

Podle § 20 ZOTČ je podání vysvětlení a výslech zvlášť zranitelných obětí prováděn citlivě, vyškolenou osobou, tak, aby nemusel být později opakován; je-li to technicky možné, za využití audiovizuální techniky nebo speciálních výslechových místností.

Podle § 21 odst. 1 ZOTČ má oběť právo na doprovod důvěrníkem.

Podle § 21 odst. 2 ZOTČ důvěrníkem může být fyzická osoba způsobilá k právním úkonům, kterou si oběť zvolí. Důvěrník poskytuje oběti potřebnou, zejména psychickou pomoc. Důvěrník může být zároveň zmocněncem oběti. Důvěrníkem nemůže být osoba, která má v trestním řízení postavení obviněného, obhájce, svědka, znalce nebo tlumočnicka.

Podle § 21 odst. 3 ZOTČ důvěrník nemůže zasahovat do průběhu úkonu.

Podle § 21 odst. 4 ZOTČ lze důvěrníka vyloučit z účasti na úkonu, pokud jeho účast narušuje průběh úkonu nebo ohrožuje dosažení účelu úkonu. Je nutné umožnit oběti zvolení jiného důvěrníka, ledaže uvedený úkon nelze odložit nebo by jeho odložení bylo spjato s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady.

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
EÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (zákon č. 209/1992 Sb.)
FBI	Federální úřad pro vyšetřování
ICVS	Mezinárodní výzkum obětí trestných činů
IKSP	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
ISRD	Mezinárodní self-reportová studie delikvence
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
NSZ	Nejvyšší státní zastupitelství
OČTŘ	Orgány činné v trestním řízení
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dítěte
OSZ	Okresní státní zastupitelství
POP NSZ č. 8/2009	Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení
TOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
Trestní řád, tr. ř.	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
Trestní zákoník, tr. zák.	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
UNICRI	United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute
ÚS	Ústavní soud České republiky
USA	Spojené státy americké
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Zákon o PČR	Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
ZO	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)
ZPPP č. 30/2009	Závazný pokyn policejního prezidenta č. 30/2009, o plnění úkolů v trestním řízení

ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
ZSZ	Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství
ZÚTR	Záznam o zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř.
ZZS	Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- [1] CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ, O., a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004. ISBN 80-86199-75-4.
- [2] ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 3. upravené vydání. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.
- [3] ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o., 1998. ISBN 80-85858-70-3.
- [4] ČÍRTKOVÁ, L. *Viktologie pro forezní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1.
- [5] FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA T., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.
- [6] GŘIVNA, T., POLČÁK, R., a kol. *Kyberkriminalita a právo*. Praha: Auditorium, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-903786-7-4.
- [7] GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I., a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-614-3.
- [8] HIRT, M., a kol. *Medicína a trestní právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5508-7.
- [9] CHMELÍK, J., et al. *Trestní řízení*. Praha: Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-488-6.
- [10] JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3.
- [11] JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-278-3.
- [12] JELÍNEK, J., a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-230-1.
- [13] KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994. ISBN 80-7179-002-8.
- [14] KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.
- [15] MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. předpracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-878-9.

- [16] NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurlex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-08-4.
- [17] RABOCH, J. *Pohled psychiatra a sexuologa – typy pedofilních delikventů*. Praha: PCP, 1995, s. 84-89.
- [18] SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-389-6.
- [19] ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.
- [20] ŠÁMÁL, P., a kol. *Trestní řád II. §157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.
- [21] ŠÁMÁL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-496-4.
- [22] TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie, Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2982-4.
- 2. Seznam odborných článků a příspěvků ve sbornících**
- [1] HAVRENTOVÁ, D., HOLOMEK, J., *Oběť trestnéj činnosti v kontexte slovenských realii*. In. III. Kriminologické dny, sborník. Gaudeamus 2015. s. 204. ISBN 978-80-7435-572-1.
- [2] HOŘÁK, J., *Kverulanti a kverulantství z pohledu kriminálních věd*. In. VI. Kriminologické dny, sborník. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2018. s. 80. ISBN 978-80-88266-15-0.
- [3] KLOUBEK, M., *Právní a faktické postavení poškozeného v přípravném řízení*. In. Kriminologie aktuální problémy. Policejní akademie České republiky v Praze, 2013. s. 60. ISBN 978-80-7251-395-6.
- [4] KLOUČEK, J., *O vyřízení trestního oznámení bez zahájení úkonů trestního řízení*. In. Trestněprávní revue 2/2011.
- [5] KOZÁK, V., JÍLOVEC, M., *Nad praktickými nedostatky právní úpravy obětí trestných činů*. In. III. Kriminologické dny, sborník. Gaudeamus 2015. s. 242. ISBN 978-80-7435-572-1.
- [6] KVĚTENSKÁ, D., *Prevence sekundární viktimizace rodin s dětmi*. In. III. Kriminologické dny, sborník. Gaudeamus 2015. s. 253. ISBN 978-80-7435-572-1.
- [7] LATA, J., „Nevylučuji podání trestního oznámení!“ aneb o posuzování tzv. trestních oznámení dle jejich obsahu. In. Trestněprávní revue 10/2011.
- [8] MIČKAL, M., *Trestní stíhání podmíněné souhlasem poškozeného (aktuální zamyšlení nad § 163 trestního řádu)*. In. Státní zastupitelství 2/2018

[9] PÚRY, F., *Poznámky k oznamování trestné činnosti státními orgány, právníckými a fyzickými osobami*. In. Trestněprávní revue 7-8/2013.

[10] ŠČERBA, F., *Soukromožalobní delikty*. In. Státní zastupitelství 3/2018.

[11] ŽLÁBKOVÁ, J., *Kriminologické aspekty korupce*. In. II. Kriminologické dny, sborník. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. s. 280. ISBN 978-80-87472-65-1.

3. Seznam použitých internetových zdrojů

[1] Článek na téma oznámení trestného činu na internetové stránce Policie ČR [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/oznameni-trestneho-cinu.aspx>

[2] Informace poskytnuté Úřadem vlády k novému návrhu zákona o ochraně oznamovatelů trestných činů [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/zadost-o-informace-k-navrhum-zakonu-168448/>

[3] Instagramový profil kampaně #WhyIDidntReport [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.instagram.com/whyididntreportit/>

[4] Interpelace v Poslanecké sněmovně na téma Lanzarotské úmluvy ze dne 20. 10. 2016 [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/050schuz/s050113.htm>

[5] Ke kauze Antonína Kratochvíla např. články online magazínu Reflex [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: www.reflex.cz/kratochvil

[6] Návrh zákona o ochraně oznamovatelů trestných činů před neoprávněným postihem ze strany zaměstnavatele, včetně důvodové zprávy – Sněmovní tisk 799/0, část 1/6 [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=799&CT1=0>

[7] Oficiální internetová stránka ISRD-3 [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://web.northeastern.edu/isrd/isrd3/>

[8] Pozměňovací návrh č. 4506 k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk 588) [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=588>

[9] Rights of victims of crime in criminal proceedings in Czech Republic [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-CZ-en.do?clang=en&idSubpage=1&member=1#n01

- [10] Rozhovor s Radimem Uzem na téma kampaně #MeToo publikovaný dne 17. 10. 2018 [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/video/90597/otcove-uz-se-boji-mazlit-s-dcerou-metoo-prehani-a-polovina-zen-si-obvineni-vymysli-rika-radim-uzel.html>
- [11] Statistický přehled kriminality za rok 2017 [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2017.aspx>
- [12] Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046e1e9>
- [13] Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680462471>
- [14] Zpráva o situaci vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v České republice z roku 2016, Ministerstvo Vnitra České republiky [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2016.aspx>

4. Seznam použitých právních předpisů

- [1] Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- [2] Zákon č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- [3] Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- [4] Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- [5] Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství
- [6] Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii
- [7] Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- [8] Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)
- [9] Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- [10] Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu
- [11] Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

- [12] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- [13] Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád
- [14] Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)
- [15] Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- [16] Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)
- [17] Zákon č. 181/2014 Sb., o kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících zákonů (zákon o kybernetické bezpečnosti)
- [18] Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě
- [19] Nařízení vlády č. 145/2015 Sb., o opatřeních souvisejících s oznamováním podezření ze spáchání protiprávního jednání ve služebním úřadu

5. Seznam použité judikatury

Ústavní soud České republiky

- [1] Nález ze dne 13. 01. 1999, sp. zn. I. ÚS 401/98
- [2] Nález ze dne 03. 11. 2004, sp. zn. II. ÚS 268/03
- [3] Nález ze dne 18. 12. 2006, sp. zn. I. ÚS 321/06
- [4] Nález ze dne 08. 06. 2010, sp. zn. I. ÚS 2859/09
- [5] Usnesení ze dne 12. 08. 2010, sp. zn. III. ÚS 2064/10
- [6] Nález ze dne 10. 02. 2011, sp. zn. III. ÚS 2523/10
- [7] Nález ze dne 02. 03. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14
- [8] Nález ze dne 10. 03. 2015, sp. zn. II. ÚS 2499/14
- [9] Nález ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 3626/13
- [10] Nález ze dne 5. 9. 2017, sp. zn. III. ÚS 1017/15

Nejvyšší soud České republiky

- [1] Rozhodnutí ze dne 17. 07. 1965, sp. zn. 4 Tz 40/65, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 44/65
- [2] Rozhodnutí publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek R 28/78
- [3] Rozsudek ze dne 28. 06. 2006, sp. zn. 15 Tdo 574/2006
- [4] Usnesení ze dne 02. 08. 2006, sp. zn. 5 Tdo 883/2006
- [5] Usnesení ze dne 11. 07. 2012, sp. zn. 8 Tdo 749/2012
- [6] Usnesení ze dne 21. 05. 2013, sp. zn. 7 Tdo 467/2013

Vrchní soud v Praze

[1] Rozhodnutí ze dne 14. 05. 1993, sp. zn. 6 Tz 46/93, Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek R 46/93

6. Seznam ostatních zdrojů

[1] DIBLÍKOVÁ, S., a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2015*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-162-2.

[2] DIBLÍKOVÁ, S., a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017. ISBN 978-80-7338-170-7.

[3] HOLAS, J., VEČERKA, K. *Stát a občan v prevenci kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013. ISBN 978-80-7338-137-0.

[4] MAREŠOVÁ, A., a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2014*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. ISBN 978-80-7338-150-9.

[5] MAREŠOVÁ, A., a kol. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. ISBN 978-80-7338-149-3.

[6] MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-110-3.

[7] MARTINKOVÁ, M., a kol. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. ISBN 978-80-7338-087-8.

[8] MARTINKOVÁ, M., a kol. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. ISBN 978-80-7338-139-4.

[9] MARTINKOVÁ, M., MACHÁČKOVÁ, R. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. ISBN 80-86008-98-3.

[10] MARTINKOVÁ, M. *Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti v Praze v roce 2000*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. ISBN 80-7338-010-2.

[11] MARTINKOVÁ, M. *Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. ISBN 978-7338-064-9.

[12] MUSIL, S. *Skutečná a latentní kriminalita jako problém matematického modelování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1995.

[13] Osobní konzultace s krajským státním zástupcem v Brně JUDr. Janem Sladkým dne 14. 11. 2018

[14] Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení

- [15] TOMÁŠEK, J. *Self-reportové studie kriminálního chování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013. ISBN 978-80-7338-130-1.
- [16] VEČERKA, K., a kol. *Občané o kriminalitě a prevenci, závěrečná zpráva z výzkumu veřejného mínění*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. ISBN 978-80-7338-057-1.
- [17] Závazný pokyn policejního prezidenta č. 30/2009, o plnění úkolů v trestním řízení
- [18] ZEMAN, P., a kol. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-113-4.
- [19] ZEMAN, P., ŠTEFUNKOVÁ, M., TRÁVNÍČKOVÁ, I. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. ISBN 978-80-7338-151-6.

Oznamování trestných činů a jeho kriminologický význam

Abstrakt

Tato práce se zabývá oznamováním trestných činů jednak z hlediska úpravy v trestním právu hmotném i procesním a jednak z hlediska významu této problematiky v kriminologii.

Práce je rozdělena do deseti kapitol.

První kapitola charakterizuje roli oznamování trestných činů v trestním řízení. Zejména se pak zabývá postavením postupu při přijímání podnětů k zahájení trestního stíhání v trestním řízení. Následně se zabývá samotnými aspekty postupu při přijímání těchto podnětů, především trestním oznámením, jeho náležitostmi, možnostmi podání trestního oznámení, postupem po podání trestního oznámení, přičemž zde upozorňuje na problematiku uložení věci ad acta.

Druhá kapitola poukazuje na práva, která mají v trestním řízení oznamovatel, poškozený a oběť v souvislosti s oznamováním. Tato kapitola zmiňuje problematiku poučování poškozeného, popř. oběti, při podávání trestního oznámení. Dále se tato kapitola zabývá právem oznamovatele na efektivní vyšetřování.

Třetí kapitola se zabývá výhodami oznámení trestného činu jeho pachatelem, které jsou zakotveny v trestním zákoníku.

Čtvrtá kapitola se věnuje problematice zneužití institutu trestního oznámení, především možnými způsoby zneužití a odpovědností za zneužití trestního oznámení v podobě trestní odpovědnosti za trestný čin křivé obvinění a odpovědnosti za újmu způsobenou zneužitím trestního oznámení.

Pátá kapitola rozděluje oznamovací povinnost v českém právním řádu na obecnou oznamovací povinnost a zvláštní oznamovací povinnost státních orgánů. Dále je tato kapitola zaměřena na kolizi povinné mlčenlivosti ve zdravotnictví a oznamovací povinnosti.

Šestá kapitola je zaměřena na latentní kriminalitu a s ní související pojmy. Dále zdůrazňuje význam latentní kriminality a také zmiňuje řešení nedostatků oficiálních statistik s ohledem na latentní kriminalitu.

Sedmá kapitola pojednává o výzkumech latentní kriminality, přičemž se zaměřuje na viktimologické výzkumy a self-reports. Dále shrnuje poznatky z výzkumů realizovaných v ČR.

Osmá kapitola charakterizuje latentní rysy těchto vybraných druhů kriminality: kriminalita mládeže, sexuální kriminalita, počítačová kriminalita, domácí násilí, korupce, drogová kriminalita.

Devátá kapitola shrnuje význam oznamování trestných činů v kriminologii, dále se zabývá faktory, které ovlivňují rozhodnutí občanů, zda trestný čin oznámí či nikoliv a také to, jaký vliv má ochota občanů oznamovat trestné činy na vývoj kriminality.

Desátá kapitola poukazuje na to, jakou má roli při oznamování trestného činu jeho oběť. Tato kapitola nastiňuje problematiku sekundární viktimizace, jejíž zdrojem jsou orgány činné v trestním řízení, dále odpovídá na otázky, jak oběť vnímá potřebu oznámit trestný čin, proč oběti trestné činy neoznamují, popř. proč je neoznamují ihned po události a také shrnuje zásady, jak jednat s obětí při oznamování trestného činu. Tato kapitola také poukazuje na problematiku syndromu falešné viktimizace. Na závěr se zaměřuje na význam viktimologie pro trestní právo, zejména na instituty soukromé žaloby a souhlas poškozeného s trestním stíháním.

Klíčová slova: Trestní oznámení, Latentní kriminalita, Oběť trestného činu

Crime Reporting and its Significance in Criminology

Abstract

This thesis deals with the reporting of criminal offenses both in terms of substantive and procedural criminal law, and from the point of view of the importance of this issue in criminology.

The thesis is divided into ten chapters.

The first chapter describes the role of reporting criminal offenses in criminal proceedings. In particular, it deals with the status of the procedure for initiating criminal prosecution in criminal proceedings. It then deals with the very aspects of the procedure for filing a crime report, in particular with crime reporting, its formalities, options in filing a criminal complaint, and procedures following the filing of a criminal complaint, while it points out the issue of imposing the act of closed file.

Chapter two highlights the rights of the complainant, the injured and the victim in connection with the reported crime. This chapter addresses issues with informing the injured person or victim at the point of crime reporting. Furthermore, this chapter deals with the right of the complainant to an effective investigation.

Chapter three deals with the benefits of crime reporting by its perpetrator as encompassed in the Criminal Code.

Chapter four addresses the issue of misuse of the criminal reporting system, especially the possible ways of system abuse and the responsibility for misuse of criminal reporting in the form of criminal liability for the criminal offense of false accusation and liability for harm caused by misuse of a criminal complaint.

Chapter five divides the reporting obligation in the Czech legal order into a general notification duty and a special notification duty of the state authorities. In addition, this chapter focuses on the collision of mandatory medical confidentiality and reporting obligations.

Chapter six focuses on latent crime and related concepts. It further emphasizes the importance of latent criminality and also refers to addressing the shortcomings of official statistics with regard to latent crime.

Chapter seven deals with research in latent crime, focusing on research in victimology and self-reporting. It also summarizes findings from research carried out in the Czech Republic.

Chapter eight describes the latent features of the following types of crime: juvenile delinquency, sexual criminality, cybercrime, domestic violence, corruption, and drug crime.

Chapter nine summarizes the importance of crime reporting in criminology. It also deals with factors influencing citizens' decisions on whether or not to report an offense, and the effect of citizens' willingness to report offenses on the development of crime.

Chapter ten highlights the role of the victim in offense reporting. This chapter outlines the issue of secondary victimization, where the law enforcement authorities form its source; it answers the question of how the victim perceives the need to report a crime, why victims do not report a crime, and why a crime is not reported immediately after the event. Additionally, the chapter addresses the principles of dealing with the victim of a reported crime. This chapter also highlights the issue of fake victimization syndrome. In conclusion, it focuses on the value of victimology in criminal law, in particular on the private prosecution systems and the victim's consent to criminal prosecution.

Key Words: Crime Reporting, Latent Criminality, Victim of Crime